

Sejel voor de Gemeente Milvarenbek. 1839.
de
twee Beuken

B. N. 205
Archief

Willemsoord den 14. July 1868

Van antwoorde op de Circulaire van Wiltersgrootkruiser.
Van den 3. dier, G. N. M. Schrief, het is de eer te maken
dat het het schijnt, in uwerige tijden, van de luss hier
kruiser en de afgedrukte Reges Kampels voor Loops Leg
te Willemsoord is gelyk gemaakt geworden, Grootkruiser
des Leegen. Dye niet bekend.

Het in entet afgedrukte is het gemeste Reges of Kampels
thuis gelyk gemaakt worden en niet van anderen verspreng
maakt worden, aangezien dat Reges met Reges Kampels
kruiser, op de Lee meer met hier bestage. Kruiser worden te
drie verschillende verscheidene Staten die in de Reges
Zaal staat op het Kruiser door inbranding die naar
deer hoort, en waordinge dyt te aarding van Gemeent
eigendom change is gestelt.

H. D. Huispost. van Willemsoord

Huispost

VHAB 1 (19)

DE SCHEPENDOMSZEGLS VAN HILVARENBEEK

door DR. G. P. J. BANNENBERG

... kunnen zijn, leverde
... Raad en rentmees-
... amer in de Stad en
... meer materiaal, maar
... geheel te krijgen. Een
... Overijssel, kan over
... omdat de noodzakelijke
... wezig zijn.
... andere wijze iets kun-
... selijke archieven mede
... nter veel tijdrovender
... d van de plaatselijke
... nes zijn — er wel van
... l na te streven. Langs
... elijke ambtenaar van
... eschikking over mate-
... riarische geschiedenis
... udje belooft eveneens
... Rijk... rchief over Etten
... an Noord-Brabant zijn
... onden, deze zullen be-
... nbtanaren uit Nijmegen

... zestiende tot en met
... en aanzien van Noord-
... omvang van de stof en
... ergen, is de medewer-
... Juist omdat in Noord-
... verheid niet voldoende
... ke archieven gespeurd
... een grote taak voor de
... j moeten bij hun werk
... ven, hoe onaanzienlijk
... ddt, er toch toe kan bij-
... e verdiepen.

De toevallige vondst van een oud schependomszegel aan een akte van het jaar 1336, berustend in het rijke abdijarchief van Tongerlo, werd de gereede aanleiding tot een nadere bestudering van dit zegel, betrekking hebbend op de voormalige heerlijkheid van Hilvarenbeek¹.

Bij deze studie bleek dit zegel zeer belangrijk om de volgende redenen: het zegel was nog niet bekend noch beschreven en de tekens van dit zegel brengen weer iets meer licht in de overigens nog in vele nevelen gehulde middeleeuwse geschiedenis van het oude dorp Hilvarenbeek. Daarenboven zou deze vondst aanleiding kunnen worden tot verwezenlijking van iets, dat tot vreugde zou stemmen, nl. dat het gemeentebestuur van Hilvarenbeek nu in ere moge herstellen het oudste zegel, betrekking hebbend op de heerlijkheid Beke, als nieuw gemeentewapen. En daar is alle reden voor, want het huidige gemeentewapen is van een simpele, nietszeggende structuur: een paar figuratieve, mysterieuze lijnen, die wijzen op een zich splitsende stroom, maar die ook op iets anders zouden kunnen duiden en die in ieder geval geen betrekking hebben op de historische ontwikkeling van de plaatselijke administratie en jurisdictie van Hilvarenbeek. Terecht wekt dit zegel een grond en redelijk verlangen op naar vervanging door een ander, dat beter aan het bovengestelde doel beantwoordt.

¹ Deze akte is gepubliceerd in: DR. M. ERENS, *De oorkonden der abdij van Tongerlo* (1948), III nr. 808. Ook is dit zegel te vinden in het RIJKSARCHIEF VAN 'S-HERTOGENBOSCH, Hilvarenbeek R. 25, fol. 232 rto (1552) en in het GEMEENTE ARCHIEF VAN HILVARENBEEK, oud-archief, nrs. 8 (1391), 13 (1420) en 175 (1658).

2 A. M. FRENKEN, Documenten betreffende de kapittels van Hilvarenbeek, Sint Oedenrode en Oirschot (1956) blz. 20.

Voorerst spreekt hier mede het probleem van de typen van grondbezit. Er bestonden in de middeleeuwen en waarschijnlijk ook reeds in de vroege middeleeuwen verschillende soorten van grondbezit; het kleine allodiale grondbezit, dat in de latere

gronddheren. Westelbeers en Riel met als voornaamste bezitters twee grote hoid van het grondbezit, verspreid liggend in Beke, Diessen, aldus een verklaring te kunnen geven van de gecompliceerd-Diessen. Maar toch is het nodig om er iets van te zeggen om van de ontwikkeling van de middeleeuwse domeinen Beek en Het is niet mogelijk om in een kort bestek een beeld te geven

Het domein Beke

Het loont de moeite na te gaan, wat deze zegels met hun wapenschilden vertellen over de geschiedenis van deze streek.

van vóór 1333-1658 : sigillum scabinorum de Beke quod dictur Hilwarenbeke;
 van na 1658-1794 : zegel der Vryheyd en Dinghbanke van Hilvarenbeek;
 van 1806-1810 : Hilvarenbeek Diessen en Riel;
 van 1810-1813 : Mairie de Hilvarenbeek Chelieu;
 van 1839-heden : Gemeente Hilvarenbeek.

De jaartallen vermelden de jaren, waarin de zegels werden aangetroffen. Het randschrift weerspiegelt de historische ontwikkeling.

Bij het hierna volgend nader onderzoek in het gemeentearchief werden uit zegelafdrukken meerdere zegels van de gemeente bekend, die in de loop der jaren gevoerd werden en die op een interessante wijze de geschiedenis van het dorp Hilvarenbeek weerspiegelen. Het zijn de volgende zegels, betrekking hebbende op de administratie van Beek c.a.

Schependomszegel van Hilvarenbeek, hangende aan een akte van 1336 (origineel in het archief abdijs Tongerlo)

⁴⁸ EHENS, *Oorkonden Tongerlo*, III nr. 808.
⁴⁹ KURT BÖHNER, *Das Grab eines fränkischen Herren... in Rheinland*, (1959), S. 15-18 beschrijft de gevonden schildresten als van een rond houten schild van ongeveer een meter doorsnede, bekleed met leder en metalen banden met umbo. C. PAMA, *Heraldiek*, blz. 70 beschrijft een schild, dat bewaard bleef in het kleine historische kerkje van Seedorf; de kern wordt gevormd door een ongeveer anderhalve centimeter dikke plank van linden-hout, bespannen met een dikke, zeer solide ossenhuid, ... bestreken met een krijtmassa ... om meer stevigheid te geven ... en die tevens een goede ondergrond voor de beschildering bood.

voorkomt is uit het jaar 1336⁴⁸. Toch is dit zegel ouder: Rogier van Leefdael is overleden in 1333 en de akte van uitgifte van de gemene gronden te Beek is van 1331. Het is niet vermetel om te veronderstellen dat de instelling van een schepenbank, met het recht om hune besluiten te bekrachtigen door een zegel geschied is in 1331 of kort daarna. Dit oudste en eerste zegel is om meerdere redenen heel merkwaardig en belangrijkkend, ik heb daar reeds op gewezen. Maar de beschrijving van de zegel voegt daar nog een facet bij. (afb. 1).

Het ronde zegel wordt omsloten door een dubbele cirkel en binnen deze cirkel vertonen zich eigenaardige figuren: vier takken: twee met zes bladeren en twee met vier bladeren en daar tusschen een golvende figuur, waarschiijnlijk een beekje voorstellend, duidend op de naam van het dorp Beke. Op deze ronde schijf zijn aangebracht twee wapenschilden, waarover later.

Als oudste teken van recht en jurisdictie mag beschouwd worden de ronde schijf, herinnerend aan een Frankisch schild van ronde vorm, gemaakt van hout, bekleed met zwaar leer, beschilderd met bepaalde tekens en van achter voorzien van draagriemen⁴⁹.

Ongetwijfeld is het schild behalve een praktisch krijgskundig verdedigingswapen van oudsher ook een rechtsteken, namelijk als banteken van het hoge en het daarvan afgeleid gezag⁴⁹. In de Salische wet wordt voorgeschreven dat de thungins of centenarius bij bepaalde rechtshandelingen moest „scutum habere” het schild houden, hetgeen kan betekenen dat zij het schild moesten dragen, doch meer waarschiijnlijk zichtbaar

localiseerd door de begrenzing van de vier hekkens in de Paardenstraat, de Wouwerstraat, de Koestraat en de Gelderstraat, welke begrenzing blijkt uit een bepaling de bewoners van dit deel van Hilvarenbeek betreffende⁴⁵.

Wanneer de vrijheidsrechten werden verleend aan Beek is niet bekend, doch wel is zeker dat dit na 1354 geschiedde: immers in dat jaar sluiten de steden en vrijheden van Brabant een verbond van vriendschap en eendracht en daar worden wel genoemd St. Oedenrode, Oerle, Eersel en Oisterwijk doch niet Hilvarenbeek⁴⁶.

Tot de oudste en voornaamste rechten, aan Beek verleend, moeten gerekend worden die uit de akte van 24 september 1331 van hertog Jan III van Brabant en van de burggraaf van Brussel, Rogier van Leefdael, leenman van de prins-bisschop van Luik. In deze akte verleenden beide heren de volgende rechten aan de ingezetenen. De gemeijnte wordt overgedragen in erfelijk en onderling gemeen gebruik tegen een jaarlijkse erfcijns. Om leders bijdrage in de erfcijns vast te stellen mogen de ingezetenen twee geschikte mannen kiezen. Tenslotte hebben zij het recht om deze gemeijnte te beschermen tegen medegebruik van buitenstaanders door de aanstelling van een schutter, benoemd door de hertogelijke ontvanger te 's-Hertogenbosch. Kort na het verlenen van deze rechten werd ook het schependom ingesteld en deze schepenen zullen dan hun getuigenissen en beslissingen in akten vastleggen en bekrachtigen met hun eigen zegel, voorzien van de wapens van de heren, die dit recht verleenden en met wier machtiging dit geschiedde⁴⁷.

Het eerste zegel

De vroegste akte waarop een schependomszegel van Beek

Dinghbanck van Hilvarenbeek, van 20 juni 1570, in: *Costuymen der Hooft-stadt ende Meyerye van 's-Hertogen-bossche*, uitg. 1684, blz. 281-290.
⁴⁵ OUD-ARCHIEF HILVARENBEEK nr. 38.
⁴⁶ GEMEENTE-ARCHIEF 's-HERTOGENBOSCH, nr. 121.
⁴⁷ DR. J. P. W. A. SMIT, *De Brabantse beelden en tekens van recht*, (1957), blz. 93-100. C. PAMA, *Heraldiek* (Prismaboeke nr. 377, 1958), blz. 19-21.

moesten ophanngen aan een poort of aan een boom, waaronder recht werd gesproken⁵⁰. Het schild was het herkenbare teken van het gezag en van de dingvrede en men kan zich voorstellen dat de herinnering aan deze dingen en aan het daarbij gebruikte schild met de eigen plaatselijke tekens voortleefde onder de bevolking en dat het gediend heeft als eerste teken van recht op het oudste zegel, dat moest dienen om hun rechtshandelingen te bekrachtigen⁵¹.

Wat de betekenis was van de figuren, aangebracht op deze ronde schijf, valt alleen maar te gissen. De golvende figuur zal wel wijzen op en tot uitdrukking willen brengen de naam van Beke en de vier takken zouden kunnen wijzen op de vier delen, waaruit het domein was samengesteld en die later in de ding-bank ook het rechtsgebied zullen uitmaken; misschien zijn deze takken ook bedoeld als tekens van begrenzing. Deze tekens werden in kleuren op het schild aangebracht en hier kan gedacht worden aan de kleuren van Lothar⁵².

Het oude rechtsteken op het ronde schild, overgenomen op het zegel van het schependom, werd beladen met twee wapenschilden, het ene van de hertog van Brabant, en het andere van Rogier van Leefdael, beiden optredend als heren van de heerlijkheid, ieder voor de helft recht hebbend. Het is nog in het begin van de 14e eeuw, in de bloeitijd van de heraldiek⁵³. De nauwkeurige, sierlijke tekening valt op in vergelijking met die van het tweede zegel uit de 17e eeuw.

⁵⁰ J. FR. BEHNEND, *Lex Salica*, art. XLIII en XLVI, S. 87, 95. PAMA, o.c. blz. 15.

⁵¹ Een analogie van een teken op een zegel, ontleend aan de naam van de plaats wordt aange troffen in het zegel van 's-Hertogenbosch. Het oudste zegel dezer stad vertoont een ronde schijf en drie kleine bomen. Dit laatste is ontleend aan de naam Boxel of Buscel, de naam van de wijk, waartekenen is ontleend als het oudste hertogelijke kasteel was gelegen, vgl. Smit, o.c. blz. 226, 227 in nota 9. J. Mosmans, *De St. Janskerk van 's-Hertogenbosch*, blz. 1 en vlgg. H. Eberling, *Wat het oudste zegel der stad 's-Hertogenbosch ons leerde omtrent haar ontstaan en naam*, in: 's-Hertogenbosch 1185-1935 blz. 132-138.

⁵² PAMA, o.c. blz. 30, 31.

⁵³ PAMA, o.c. blz. 100-118.

Het wapen van de hertog van Brabant wordt als volgt beschreven: het schild gevierendeeld, het 1e en 4e kwartier van sabel, beladen met een rechtsgewende klimmende leeuw van goud, getongd en genageld van keel; het 2e en 3e kwartier van zilver, beladen met rechtsgewende, klimmende leeuw van keel, gekroond, genageld en getongd van goud. Het is het wapen, dat de hertog van Brabant voerde sinds de slag van Woeringen (1228) hem het hertogdom Limburg opleverde⁵⁴.

Het linkerschild draagt het wapen van het geslacht van Leefdael; op het veld van goud, twee vijfbladen van keel, geplaatst een in het midden der benedenheft, het ander in het linker boven kwartier, en in het rechter vrijkwartier van keel een naar rechtsgewende adelaar van zilver met gespreide vleugels en poten.

Het zegel beantwoordde aan de toestand van de heerlijkheid van Beke bijkens de akten uit de jaren 1331, 1336, enz.⁵⁵ De legende van het randschrift, besloten in twee cirkels luidt: *(Sigillum) scabiniurum de Beke quod dicitur Hilwarentbke*: zegel van de schepenen van Beke dat wordt genoemd Hilwarentbke. Deze toevoeging achtte men blijikbaar in die tijd noodzakelijk, doch was zeer recent. Tot het jaar 1331 heb ik nergens een andere naam dan Beke aangestroffen⁵⁶. In dat jaar echter „villie *nostre de Beke sancte Hildewardis*“⁵⁷, een naam die daarna als Hillevaarentbke (1388), Hilverenbke (1428), Hilwaerenbke (1441) voorkomt⁵⁸.

⁵⁴ EHENS, *Oorkonden Tongerlo*, II, nr. 306 (1298), ruiterszegel met gevierendeeld schild op schouderstuk; III, nr. 69 (1328).

⁵⁵ ENKLAAR, o.c. blz. 122, nos Johannes, *Del gratia Lotharingie, Brabantie et Limburgie dux, et Rogerus de Leefdael, castellanus Bruxellensis*; EHENS, o.c. III, nrs. 808, 812, 817, 821, 825.

⁵⁶ EHENS, o.c. I nrs. 8 (1157), 57 (1207), 111 (1223), II, nrs. 423 (1310), 425 (1310), 428 (1311), 471 (1315), 418 (1315), 520 (1326); III, nrs. 629 (1326), 570-574 (1319), 817, 821, 825 (1337).

⁵⁷ ENKLAAR, o.c. blz. 122.

⁵⁸ AUG. SASSSEN, *Tijdschrift Noord-Brabantische geschiedenis*, III blz. 79, ENKLAAR, o.c. blz. 34, 124.

Het tweede zegel

Het oudste zegel bleef lang in gebruik; het komt nog voor op akten van 1420, van 1618 en zelfs nog van 1658⁵⁹.

Maar in de tweede helft van de 17e eeuw hebben de vroege vadersen opdracht gegeven om een nieuw zegel te snijden. Het oude zegel moest als model dienen. Beide oude wapens werden aangebracht en de ronde schijf, waarvan de tekens niet meer begrepen werden, kreeg een andere vormgeving. Ook de legende zal zich voegen naar de gebruikelijke naam der heerlijkheid. De uitvoering van het zegel werd zeer onnauwkeurig en onjuist; we belevan de nabloei of beter het verval van de heraldiek⁶⁰.

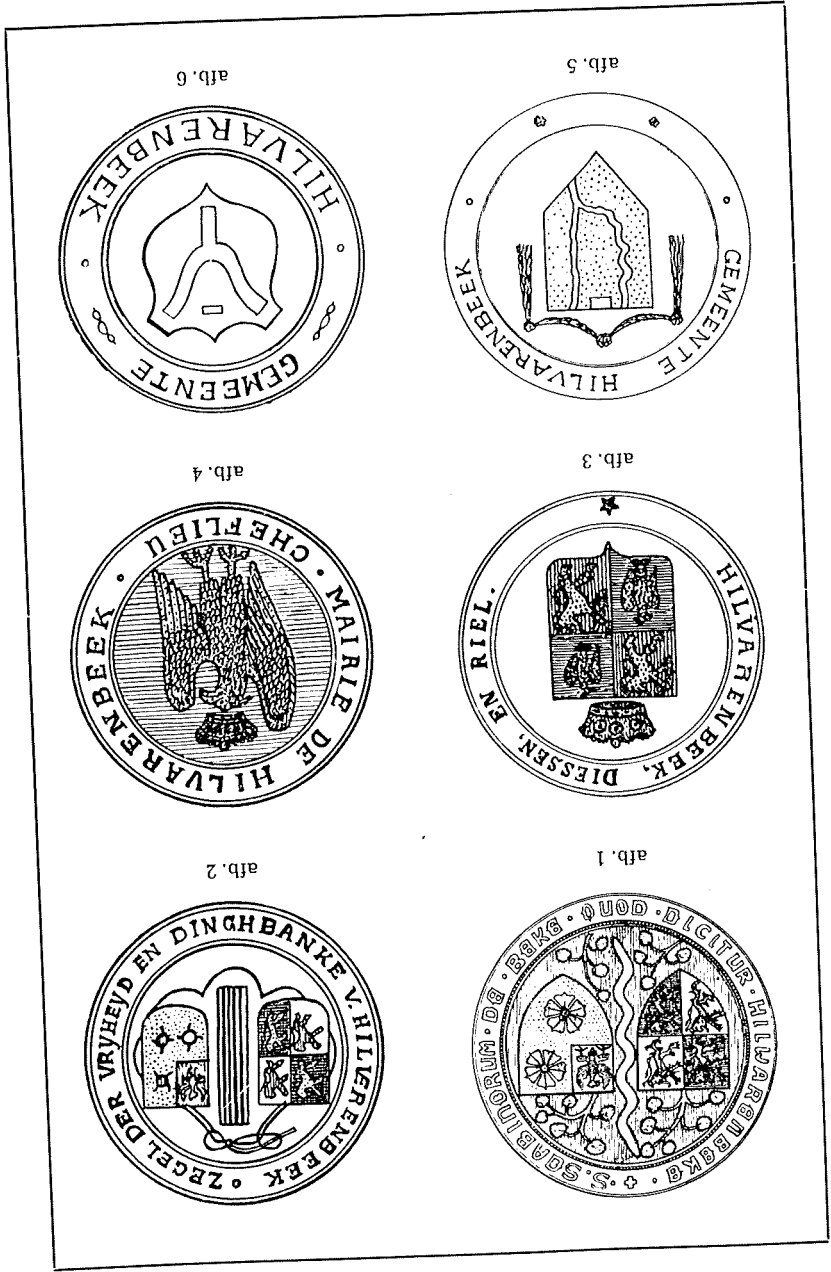
(afb. 2).

Het tweede zegel behield de gebruikelijke ronde uitvoering

en tussen twee cirkels werd het randschrijf aangebracht. Dit begint niet meer met een kruisje noch begint dit randschrijf boven in het midden. In het middenveld verdwenen de golven-de beek en de vier takken en daarvoor in de plaats werd aangebracht een bundel van vier stokken, vastgehouden door twee banden, misschien weer duidend op de vier delen van de heerlijkheid tot een eenheid samengebondeld. De twee wapenschijfden, waarmede het rondel is beladen, werden opgehangen en samengehouden door twee linten, boven en onder eindigend in een decoratieve versiering.

De vormen van beide schilden is aanzienlijk afwijkend van de vroegere wapens: deze waren in hun puntig eindigende driehoek een remniscentie aan de vroegere militaire schilden. De schilden van deze wapens zijn langgerekt en eindigen aan de onderkant halfrond. Het rechterschild is beladen met het wapen van de hertog van Brabant, gevierendeeld met in het 1e en 4e kwartier de Brabantse leeuw, in het 2e en 3e kwartier de Limburgse leeuw. Het linkerschild draagt het wapen van het geslacht van Leedaal; een veld van goud, beladen met drie moelstijk te bepalen figuurtjes, geplaatst twee in de benedenhelft, en een in het linkerdeelte van de bovenhelft met in het vrij-

⁵⁹ OUD-ARCHIEF HILVARENBEEK, nrs. 8, 13, 175.
⁶⁰ PAMA, Heraldiek, biz. 143, 144.

kwartier van keel een rechtsgewende, slechtgetekende figuur van zilver, waarschijnlijk voorstellend een adelaar met gespreide vleugels en poten.
Aangezien het gehele zegel een slechte copiering is van het voorheen gebruikte zegel, werd hier kennelijk bedoeld weer te geven het wapen der familie van Leeftael, van welke familie een bepaalde tak ook drie vijfbladen in plaats van twee voert. Het zegel draagt als randchrift: zegel der Vryheyd en Dingh-banke van Hilverenbeek ⁶¹.

Het derde zegel

Het boven omschreven zegel bleef in gebruik tot aan de omwenteling van 1794. Na de komst van de Franse revolutionairen werden afgeschaft verklaard bij Staatsregeling van 1798 „alle eigenlijk gezegde Heerlijke Regten en Tituls, waardoor aan een bijzondere Persoon of Licham zou worden toegekend eenig gezag omtrent het Bestuur van zaken in eenige Stad, Dorp of Plaats, of de aanstelling van deze of gene Ambtenaaren binnen dezelve, worden voor zoo verr“ die niet reeds met de daad zijn afgeschaft, bij de aanneming der Staatsregeling, zonder enige schaaövergoeding, voor altijd vernietigd“ ⁶².

De nieuwe gemeente Hilverenbeek schreef brieven en varedige besluiten uit onder de gebruikelijke revolutionaire leuze, maar zonder nog gebruik te maken van het oude zegel, dat kwam de reactie en toen het koninkrijk Holland werd geproclameerd, liet de gemeente wederom een zegel vervaardigen: een zegel, dat tot uitdrukking bracht en het koninkrijk van Franse makelij en de tijd van de Generaliteit. (afb. 3.)
Het ronde zegel is binnen een dubbele cirkel beladen met een wapenschild waarop voorkomt in het 1e en 4e kwartier de leeuw van goud op een veld van keel, houdende in deszelfs

⁶¹ De zegels, waarvan de afb. 2, 3 en 4 hier gegeven worden, zijn in origine nog in het gemeentearchief van Hilverenbeek aanwezig.
⁶² Mr. W. J. C. van Hasselt, *Nederlandse Staatsregelingen*, (1918) biz. 4, nr. 24.

Het vijfde zegel

Het Soverein Besluit van 24 december 1814 bepaalde, dat de Hoge Raad van Adel alle steden, dorpen en heerlijkheden, districten en corporatien, welke voorheen of tot dusverre het gebruik van wapens gehad hebben, zou oproepen om ene attekening van derselver wapens aan de voornoemde Raad in te zenden ten einde daarop de soevereine confirmatie en de registratie te kunnen erlangen. Naar aanleiding daarvan verscheen onder dagtekening van 5 januari 1815 in de Staatscourant een oproep van de Hoge Raad, waarin bovengenoemde lichamen verzocht werden een nauwkeurige attekening en beschrijving van derselver wapens met bijvoeging van alle zodanige opgaven, als tot de oorsprong en de verkrigting daarvan betrekking hadden, aan hem in te zenden.

Van de Gouverneur der provincie Noord-Brabant ging de 14e januari d.a.v. een dergelijke oproep uit en deze werd de 20e herhaald, "opdat de behandeling der zaken door zijn hand en zou geleid worden."

De toenmalige burgemeester scheen dit verzoek moeilijk te kunnen beantwoorden, want eerst op 9 februari 1839 antwoordde hij, na herhaalde rappels, dat indertijd werd opgezonden het wapen van de oude Heerlijkheid en Dingbank van Hilvarenbeek. Maar dit werd door de Hoge Raad niet goedgekeurd gezien het voor een familiewapen werd de attekening in zwart opgezonden, "van het oude en echte wapen dezer gemeente, hebbende voor brandmerk, nog staat⁶⁵ (afb. 5).

Een wel zeer primitieve tekening werd bij het schrijven gevoegd en het voorgestelde wapen werd beschreven als volgt: "een veld van goud, beladen met twee van anderen in het schild, elkander ontmoetende onregelmatig kronkelende lijnen van zilver, voorstellende de beide beekjes, welke het overtoellige heidewater door het dorp voeren en zich even daarbuiten verenigen; boven in het schild ziet men een blokje van

⁶⁵ Rijksarchief 's-HERTOGENBOSCH, P. arch. 1689.

rechter poot een opgeheven zwaard en in de linker voorpoot een bundel pijlen, alles van zilver: de leeuw van het oude kwartier van lazuur, beladen met een adelaar van goud; de koningskroon van goud. De legende tussen de twee cirkels luidt: Hilvarenbeek, Dissen en Riel. Het vierde deel van de heerlijkheid, dat zoveel jaren onder de Beekse dingbank ressorteerde: Westelbeers tot een gemeente⁶³. Bij keizerlijk decreet werd Dissen in 1810 een zelfstandige gemeente.

Ook het dorp Riel verbrak de oude banden en werd in 1810 met Alphen tot een gemeente verenigd⁶⁴.

Het besproken zegel werd gebruikt tot het bekende decreet van Rambouillet van 9 juli 1810 werd uitgevaardigd en daar mede werd Holland bij Frankrijk ingelijfd.

Het vierde zegel

De inlijving bij Frankrijk zou in Hilvarenbeek een uitdrukking vinden in een nieuw zegel. Hilvarenbeek was hoofdplaats van een kanton geworden, ook dat vond een uitdrukking in het zegel, dat binnen een dubbele cirkel de Napoleonische kroonde adelaar zou bevatten met als randschrift: Mairie de Hilvarenbeek Chelieu. Het zegel werd een gewoon inkt stempelzegel. (afb. 4).

De Franse tijd zou echter nauwelijks drie jaren duren: met de Volkerenslag bij Leipzig kwam het einde van het keizerrijk in zicht en 20 november 1813 proclameerde het bekende driemanschap de vrijheid.

⁶³ OUD-ARCHIEF HILVARENBEEK, nrs. 5248-5442; nr. 1361: resolutie van het Departementaal Bestuur van Brabant, betreffende de onttrekking van Westelbeers aan de jurisdictie van de rechtbank van Hilvarenbeek, daar Westelbeers voortaan zal uitmaken een gecombineerde rechtbank met Oostel- en Middelbeers, 16 aug. 1803.

⁶⁴ OUD-ARCHIEF HILVARENBEEK, nrs. 5039-5247. VAN DER AA, o.c., I, blz. 111.

zilver, verbeeldende de kerk en de toren, die ook werkelijk
tussen de beide beekjes geplaatst zijn" 66.
Of dit wapen door de Hoge Raad van adel werd goedgekeurd
is op het gemeente-archief niet te vinden, maar het werd, zij
het in een meer gestilleerde vorm als zegel gebruikt tot op
heden. (afb. 6).

INVLOED VAN TOLLEN OP DE BERGSE VRIJE JAARMARKTEN*)

door KORNEEL SLOOTMANS

Tol heffen betekent niet alleen geld innen, maar tevens een
hinderpaal opwerpen voor het verkeer, speciaal het handels-
verkeer. Gaat men bij het heffen van tolgeld uitzonderingen
maken, dan scheidt men niet alleen een voorkeurspositie voor
de begunstigde, doch krijgt deze handelwijze dezelfde uitwer-
king als het heffen van gedifferentieerde rechten bij de invoer
van goederen.

Het gevolg is, dat gelijke producten door de ene koopman
duurder moeten worden verkocht dan door de andere. Tol-
vrijdom versterkt de concurrentiepositie van de begunstigde.
Sommige steden hadden van de vorsten van het eigen of
naburige gewest tolvrijdom verkregen, soms werden de koop-
lui van een bepaald land, die men graag zag verschijnen, in hun
totaliteit van het betalen van tol vrijgesteld.

Werden er wijzigingen gebracht in de wijze van tolheffing
om de inkomsten van de betrokken landshere te versterken,
dan ontstonden aanstonds wijzigingen, die echter oplosbaar
bleken als ze iedere passaat op gelijke wijze troffen. Het wer-
den echter volslagen conflicten, wanneer de tariefwijzigingen
met economische bedoelingen werden gehanteerd. Dat nu was
meestal het geval. Vandaar dat de Landshere dit economisch
wapen niet uit handen wenste te geven. Daaraan zal men

. Voor publicaties over de Bergen op Zoomse jaarmarkten verwijzen wij
naar de literatuurlijst bij mijn artikel "Arrest en Overval als belemme-
ringen van de Bergse jaarmarktvrijheid" in Jaarboek nr. 19 (1959) van de
Oudheidkundige Kring "De Ghulden Roos" te Roosendaal, biz. 136.

66 VAN DER AA, o.c. V. biz. 598. K.L. SIERKSMÁ, *De gemeentewapens van
Nederland*, (Prismaboek nr. 501) 1960, biz. 73 en 197 noemt dit geen wapen.

3	11	1955
GEM. HILVARENBEEK		
04 FEB. 1983		
134	100	159.14
134	100	159.14

HOGE RAAD VAN ADEL

2514 JT 'S-GRAVENHAGE, 2 februari 1983.

NASSAULAAN 18
TEL. 070-614281; GIRO 1768105

No. 83/32-22(1961)

Onderwerp: gemeentewapen.

Bijlagen: 1.

In antwoord op Uw brief van 24 januari 1983, kenmerk U/112/II/RS, heeft de Hoge Raad van Adel de eer U mede te delen dat hij zich gaarne verenigt met Uw voorstel voor een wapen van Uw gemeente, waarvan de omschrijving zal dienen te luiden: "verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Het wapen kan worden aangevraagd volgens de bepalingen, vermeld in bijgaand Koninklijk besluit; de in te zenden tekening kan gelijk zijn aan de door U reeds overgelegde.

Omtrent een vlag voor Uw gemeente zal de Raad advies uitbrengen, nadat bekend is hoe het wapen zal worden.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

W. van der Meer

VOORZITTER,

W. van der Meer

SECRETARIS.

Burgemeester en wethouders
der gemeente Hilvarenbeek,
Postbus 3,
5080 AA Hilvarenbeek.

F. J. C. M. VAN ETTRO
POURTERS LAAN 40 - TEL. 114125 (040)
5611 LB EINDHOVEN

12 april 1983

De weledele heer R. Severijns
pa. Raadhuis
Hilvarenbeek

Zeer geachte heer Severijns,

Hartelijke dank voor de kranten met mededelingen over het ontworpen nieuwe wapen, die U me stuurde. Ik stel die kranten zeer op prijs. Ik ben wel zo vrij met een verzoek bij U aan te kloppen. De afbeeldingen van het ontworpen wapen zijn kennelijk gemaakt van de gekleurde afbeelding, waar door b.v. het rood in de kranten zwart is geworden, heel normaal in de fotografie, maar "onze" afbeelding is er wel erg somber van geworden. Mag ik U verzoeken in volgende gevallen liever de lijnentekening beschikbaar te stellen volgens bijgaand model? U zult ongetwijfeld de mogelijkheid hebben er meerdere afdrukken van te laten bijmaken, op halve of kwart grootte, als daar vraag naar is. Ik zou de redactie wel de goede raad mee willen geven de wapenbeschrijving mede op te nemen en dan wel secuur overgenomen, want daar heb ik slechte ervaringen mee.

Mag ik U verzoeken een copie van de lijnentekening ter beschikking te stellen van de heer N. van Hoof van de Hilverbode, Diessenseweg 31, 5081 AE Hilvarenbeek. Ik had van avond geen meerdere exemplaren bij de hand.

Gaarne hoop ik, dat de gemeenteraad het ontwerp zal goedkeuren, zodat de langdurige onderhandelingen over een officieel door de Hoge Raad van Adel aanvaard wapen eindelijk een gunstige afsluiting krijgen, mede dank zij ook Uw inspanningen

Met vriendelijke groeten,

hoogachtend,

F. J. C. M. VAN LEEUW
POORTERSLAAN 40 - TEL. 114125 (040)
611 LB EINDHOVEN

24 november 1982

De weledele heer Severijns
Afd. Algemene Zaken
Gemeentehuis
HILVARENBEEK

Geachte heer Severijns,

Tijdens het aangenane onderhoud, dat ik op 22 dezer met U en met de heer K. de Hond mocht hebben, kwamen meerdere ontwerpen voor een gemeentewapen van Hilvarenbeek ter sprake, met name ook de variant 5 op blad 5 van het kort verslag 11 april 1978, dat deel uitmaakte van de brief d.d. 25 juli 1978. Om komende besprekingen te vergemakkelijken stuur ik U hierbij een gekleurde tekening van deze variant, door mij ingediend, toen ik van dr. Th. P. M. de Jong had vernomen, dat er in Uw gemeente veel waarde werd gehecht aan de toepassing van een gaffelkruis, als mede aan een of ander symbool, dat herinnert aan het feit, dat de gemeente bestaat uit drie gemeenschappen / kerkdorpen.

Het door mijn tekenaar voor Hilvarenbeek volgens mijn aanwijzingen ontworpen wapenschild is door een omgekeerde gaffellijn in drieën verdeeld en vertoont naast elkaar de Brabantse leeuw (omgewend voor een betere symmetrie) en de Limburgse leeuw en daaronder het wapen Leeftaal in enigszins verdraaide opstelling. Aan deze variant ging vooraf een ontwerp, dat door een horizontale lijn doorsneden was: In de onderhelft in geel (goud) toen die rode rozen (vijfbladig). Het vrtijkwartier was wegelaten, omdat dit in deze combinatie hinderlijk was voor de symmetrie. De bovenhelft van dit wapen was gedeeld: I Brabantse leeuw, omgewend; II Limburgse leeuw. Dit schild was samengesteld met de bovenhelft van het voorste wapen in het zegel uit het jaar 1336 en het tweede wapen in dat zegel, echter zonder vrijkwartier. De slingerende beek en de "bloemen" achter de twee schilden zijn voor het gemeentewapen zonder belang en dienen in het zegel alleen als vlakvulling, resp. om het namaken van het zegel te bemoeilijken... Variant 5 doet méér recht aan de wens om de drie gemeenschappen te doen vertegenwoordigen door drie elementen in het schild en geeft de adelaar in het vrijkwartier Leeftaal 'n eervolle plaats. In het wapen Leeftaal werd achteraf één van de drie rozen bedekt door het vrijkwartier. Ook in variant 5 zijn daarom ook twee vijfbladige rozen opgenomen. Als variant 5 door de opname van drie rozen zou winnen aan aantrekkelijkheid zijn die drie rozen heraldisch even goed aanvaardbaar.

Het vrijkwartier Leeftaal vertoont meestal een zilveren tweekoppige adelaar op rood veld. Men komt hem ook tegen van zilver op veld van sabel (zwart), minder geschikt tegen het zwarte veld van Brabant, terwijl op mijn ontwerp de adelaar rood is op zilveren veld. Of dit op een misverstand berust of van een oudere afbeelding is overgenomen, heb ik niet meer kunnen achterhalen. Ik durf U aan te bevelen om op het definitieve ontwerp liever terug te keren tot de adelaar van zilver op rood veld, zoals te zien is boven het kort verslag van 11 april '78.

Ik houd mij gaarne aanbevolen voor nadere berichten. Steeds gaarne tot Uw dienst,

hoogachtend

Bijlage gekleurde wapentekening variant 5

F. J. C. M. VAN ETTRO
POIERSLAAN 40 - TEL. 114125 (040)
5611 LEEINDHOVEN

12 april 1983

Gemeentebestuur van Hilvarenbeek
t.a.v. de heer R. Severijns
Afd. Cultuur / Algemene Zaken
Gemeentehuis
Hilvarenbeek

Geachte heren,

De heer J. A. J. Becx, oud-archivaris te Tilburg zond mij een afschrift van zijn brief d.d. 12 april 1983, gericht aan de gemeenteraad. Met mijn huidige brief bevestig ik gaarne, dat mijn ontwerp voor een gemeentewapen van Hilvarenbeek uiteraard beïnvloed is door de wensen, die daarop betrekking hadden, als uitgangspunt dus voor de samenstelling, maar dat het ontwerp beantwoordt aan de regels en aan de traditie van de heraldiek en dat ik me door de besprekingen, die er over werden gevoerd niet heb laten dwingen tot concessies.

De leeuwen van Brabant en van Limburg worden in vele gemeenten nog steeds geëerd, zie de recente wapens van Veldhoven en Oirschot en uiteraard het vrijkwartier in het wapen van 's-Hertogenbosch. Om het ontwerp te vereenvoudigen volstond ik met twee leeuwen in plaats van vier, als U wilt, met het "halve" wapen. Van wege de courtoisie was het echter nodig de gouden leeuw van Gelderland om te wenden, zoals ook met de leeuw van Gelre in het provinciewapen van Gelderland is geschied. Oorspronkelijk zou een horizontale lijn het wapen doorsneden hebben met in de bovenhelft bedoeld halve wapen Brabant/Limburg en in de onderhelft het wapen Leeftaede, allemaal elementen uit het prachtige Schependomszegel uit 1336 van Hilvarenbeek, dat in het abdij-archief van Tongerlo wordt bewaard.

Ik had de voldoening, dat ik mijn gesprekspartners er van kon overtuigen, dat de golvende beek in het zegel van 1336, resp. de twee beekjes, die op het noot door de Hoge Raad van Adel aanvaarde wapen uit 1839 (afb. 5 bij het opstel uit 1962 van Dr. G. P. J. Bannenbergh) zich tot één beek verenigen, van zeer ondergeschikt belang zijn. In de wapenbeschrijving (blazoenering) zou die paal of beek het eerst genoemd moeten worden, alsof het wel de voornaamste wapenfiguur moest voorstellen. De overige wapenfiguren zouden volgen na de woorden: vergezeld van .

Toen vrij laat in het gesprek het woord gaffel nog weer eens viel, met het wapen in gedachten op de achtergevel van het raadhuis, bleek de verdeling van het schild in drie delen door een omgekeerde gaffelsnede even goed aanvaardbaar. Dit gaf me de mogelijkheid om het vrijkwartier (met de adelaar uit het wapen Leeftaede) TE HANDHAVEN. Het schild, dat door een horizontale lijn doorsneden werd, dwong de keuze af tussen de plaatsing van het vrijkwartier direct onder het zwarte (dus zware) veld van Brabant, waar het echt in de verdrinking zou komen, resp. het geheel weglaten van het vrijkwartier, toch wel een prachtig kenmerk van het wapen van juist R o g i e r van Leeftaede. De gaffelsnede gaf me de mogelijkheid dat vrijkwartier daar te plaatsen, waar feitelijk het hartschild zich pleegt te bevinden. Zo ontstond het ontwerp, dat ik reeds als "elegant" heb mogen horen betitelen.

Dat een wapen eenvoudig moet zijn, onderschrijf ik nog steeds. Als een schild verdeeld is in b.v. vier kwartieren, dient elk kwartier die eenvoud te vertonen. Hetzelfde geldt voor een wapenschild, dat in drie delen is verdeeld.

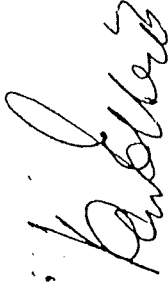
Z.O.

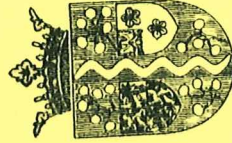
2.

De leeuw van Brabant en de leeuw van Limburg voldoen vanzelfsprekend aan de eis van eenvoud, het zijn wapens uit de oertijd van de heraldiek. Ook het wapen van Leeftdael onder in het ontworpen wapen heeft eveneens een eerbiedwaardige ouderdom en over de eenvoud daarvan is geen discussie nodig. Ik heb groot respect voor de kennis en de ervaring van de heer J.A.J. Becx, met wie ik altijd de prettigst mogelijke contacten heb onderhouden. Dit neemt niet weg, dat ik mijn ontwerp niet wens te veranderen, mede gelet op de instemming, die de Hoge Raad van Adel liet blijken.

Steeds gaarne tot Uw dienst, verblijf ik,

hoogachtend,

GEMEENTE HILVARENBEEK

Afdeling : Algemene en Juridische Zaken

Nummer : 2.2.

Datum : 7 januari 1983

Onderwerp : voorstellen met betrekking tot de vaststelling van:

- a. een wapen voor de gemeente
- b. een vlag voor de gemeente
- c. een stempel/zegel voor de gemeente.

Aan

Burgemeester en Wethouders

Bij raadsbesluit van 26 januari 1961 werd door de gemeenteraad van Hilvarenbeek een nieuw gemeentewapen vastgesteld.

Dat gemeentewapen was afgeleid van een oud schependomszegel uit het jaar 1336 en komt voor op een akte berustend in het abdijarchief van Tongerlo.

Op grond van het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, S 181 is voor het hebben en voeren van een gemeentewapen de instemming van de Kroon vereist.

Alvorens de Kroon een beslissing neemt wordt advies ingewonnen bij de Hoge Raad van Adel. Dit College, ingesteld bij Besluit van de Souvereine Vorst Willem I van 24 juni 1814 no 10, heeft naast een adviserende taak met betrekking tot zaken als Adelszaken, wijziging van adellijke namen, samenstelling emblemen voor de krijgsmachtonderdelen en in het algemeen adviseren terzake van genealogie en heraldiek, ook een adviserende taak inzake het voeren van gemeentewapens en vlaggen.

Deze Hoge Raad van Adel heeft zich destijds met het door de gemeenteraad vastgestelde wapen nimmer kunnen verenigen.

De belangrijkste bezwaren tegen het wapen waren van heraldische aard.

Naar de mening van dat College waren er teveel elementen gebruikt uit het zegel, waardoor het wapen te druk werd.

Men dient daarbij in het oog te houden, dat de functie van zegels en wapens nogal verschillend zijn.

Zegels werden én worden veelal gebruikt ter waarmaking van officiële stukken. Teneinde te voorkomen, dat dit zegel al te gemakkelijk nageemaakt zou kunnen worden, werden er ingewikkelde figureaties aangebracht, die het vervalsen bemoeilijken.

Een wapen echter moet van grotere afstand duidelijk herkenbaar zijn. In de door de Minister van Binnenlandse Zaken uitgevaardigde richtlijnen, overeenkomstig het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, S 181, is dan onder andere ook bepaald, dat het wapen zo eenvoudig mogelijk moet zijn, terwijl een veelheid van wapenfiguren en een ingewikkelde schildverdeling dienen te worden vermeden.

In dit besluit van 18 oktober 1977 wordt bovendien vermeld, dat de wapenfiguren historisch en esthetisch verantwoord dienen te zijn.

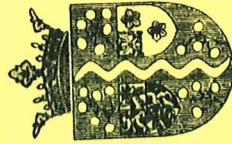
Verzameling B & W d.d. 11 JAN. 1983					
Burg.	Weth.	Weth.	Secr.	Pers.	Ja
					☒
					accoord
H	D	BW			bespreken

Beslissing:

- *Confam advies;*
- *Af in gebruik nemen van wapen? Vlag en zegel heraan uitgeleiden aandacht besteden door a. uitgenomen in boekje; b. vischabaling van de scholen.*

De secretaris

Nadat ~~de~~ de Hoge Raad van Adel nog een alternatief ontwerp had aangeboden werden de pogingen om het wapen Koninklijk goedgekeurd te krijgen voorlopig gestaakt.

Het ontwerp van de Hoge Raad van Adel had als element een rechts-teken uit Luik opgenomen (Ferron), hetgeen door de gemeente -zulks op advies van mgr. dr. Bannenbergh en mr. Smit (deze laatste in zijn kwaliteit als Rijksarchivaris te 's-Hertogenbosch) - als uitheems en

derhalve als onaanvaardbaar werd aangemerkt.

Vanaf 1961 wordt derhalve het wapen gevoerd door de gemeente, zoals dat destijds door mgr. dr. Bannenbergh werd ontworpen aan de hand van het zegel van Tongerloo uit 1336 evenwel zonder goedkeuring van de Kroon.

De discussie rond het wapen werd weer actueel naar aanleiding van een door de heer van Berendonk uit Santpoort samengestelde expositie "Brabants Banier en Blazoën", die in april 1978 in de wandelingen van het gemeentehuis werd gehouden.

In die tijd werden een aantal bijeenkomsten gehouden rond het

thema van gemeentewapens en gemeentevlaggen.

Op 21 april 1978 werd onder auspiciën van Brabants Heem en de Brabantse Leeuw een beraad gehouden omtrent de situatie van de wapens van de Brabantse gemeenten.

Daarbij was ook een delegatie aanwezig van de Hoge Raad van Adel.

Daarnaast werd ten behoeve van het Hilvarenbeekse wapen een tweetal bijeenkomsten georganiseerd door de Heemkundige Kring Hilvarenbeek en Diessen "Ioannes Goropius Becanus".

Met name uit de discussies die toen werden gevoerd werden een aantal elementen genoemd die als essentieel werden ervaren bij een nieuw gemeentewapen.

Op de eerste plaats zou het nieuwe wapen gebaseerd moeten blijven op het oudst bekende schependomzegel uit 1336. Vervolgens zou het wapen betekenis moeten hebben voor de drie gemeenschappen van Hilvarenbeek. Tot slot werd een zeer hoge waarde gehecht aan de vorm van het gaffelkruis, waarmee het begrip "beek" werd geassocieerd. De heemkundige kring kwam met het voorstel om een wapen voor Hilvarenbeek te ontwerpen met:

- a. de ovale schildvorm
- b. een gaffelkruis van zilver c. boven 3 lindebladen in goud
- d. rechts een gouden leeuw op zwart, getongd en genageld van rood
- e. links een zilveren adelaar, rechsgewend, gebekt en geklauwd van blauw -dat alles op rood.

Vanuit heraldisch oogpunt kunnen hiertegen ernstige bezwaren worden ingediend.

Op de eerste plaats is een ovale schildvorm ongebruikelijk en is in de wapentraditie gereserveerd voor adellijke dames.

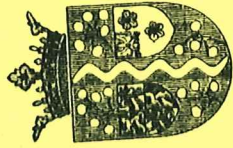
Daarnaast is er een hiërarchie in de opbouw van het wapen. De wapenfiguren van de hogere heren staan altijd boven de lagere.

In het voorstel van de heemkundige kring was met deze heraldische regels geen rekening gehouden.

Door tijdgebrek werd de aandacht van het wapen afgehouden tot eind 1982. Op dat moment zijn er enkele gesprekken gevoerd met zowel de heemkundige kring -via de voorzitter de heer Hendrickx- alsmede met de heer F. van Ettö.

De heer van Ettö is -zeker voor Brabant- een autoriteit op het gebied van de wapenkunde, zoals blijkt uit de verschillende -wetenschappelijke- artikelen op dat gebied van zijn hand. Onder andere zijn publikaties van hem verschenen over de wapens van Tilburg en 's-Hertogenbosch.

De heer van Ettö heeft zich intensief met het Hilvarenbeekse wapen bezig gehouden en had reeds in 1978 een ontwerp gemaakt waarin alle

belangrijke elementen opgenomen waren.

Aangezien het destijds door de heemkundige kring voorgestane ontwerp heraldisch gezien onjuist was heb ik de voorzitter gevraagd te bezien of het ontwerp van de heer van Etтро wellicht thans aanvaardbaar zou zijn, gelet op de regels van heraldiek.

De voorzitter van de kring heeft daarna het ontwerp besproken in het bestuur van zijn vereniging met als resultaat, dat men volledig achter het ontwerp kan staan.

Dit ontwerp gelieve uw college hierbij in kleur aan te treffen, waarbij ik voor de (heraldische omschrijving en toelichting) moge verwijzen naar het door de heer van Etтро vervaardigde omschrijving. Naar mijn overtuiging is hier sprake van een fraai wapen voor Hilvarenbeek waarbij de lokaal hoog gewaardeerde elementen zijn opgenomen.

Mede gelet op het feit, dat het wapen door de lokale gemeenschap kan worden gedragen stel ik uw college voor om dit wapen in te zenden aan de Hoge Raad van Adel.

Indien dit College zich met het ontwerp kan verenigen ware de meenteraad terzake een voorstel te doen. Daarna kan het wapen ter goedkeuring worden ingezonden naar de kroon.

Gelijktijdig met het wapen zou eveneens aan de Hoge Raad van Adel een advies gevraagd kunnen worden omtrent een nieuwe gemeentevlag voor Hilvarenbeek. Een dergelijk advies kan ook worden gevraagd aan de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde.

Ingezonden kan worden het ontwerp van de heer van Berendonk, waarvan een gekleurd ontwerp eveneens is bijgevoegd.

Aangezien het wapen van Leeftael hier anders is afgebeeld als op het wapen van Hilvarenbeek zal deze vlag wellicht aangepast dienen te worden. Ook de schuine afbeelding van de Brabantse kleuren kan wellicht aanleiding geven tot opmerkingen. Die correcties en de juiste kleurbepaling ware echter over te laten aan de deskundige instanties. Zulks geldt in dit verband ook voor de juiste omschrijving.

Ook omtrent de vlag is overleg gevoerd met de heemkundige kring. Deze vereniging kon zich ook hier geheel achter het ontwerp stellen. Ik stel uw college dan ook voor om dit ontwerp voor een gemeentevlag voor advies in te zenden naar beide adviesinstanties.

Daarna zou de vlag gelijktijdig met het wapen door de gemeenteraad kunnen worden vastgesteld.

Aanleiding van het vorenstaande is zoals gememoreerd de vondst van het zegel uit 1336. Het lijkt mij de moeite waard om ook die afbeelding te behouden in de gemeentelijke praktijk. De door de gemeente gebruikte zegels zijn door mgr. dr. Bannenbergh beschreven in zijn studie "Het wapen van Hilvarenbeek"; achteraf gezien een onjuiste titel.

Een logische voortzetting van het zegel in de huidige tijd is het gebruik van stempels door de gemeente. In het huidige stempel staat het door de gemeenteraad in 1961 vastgelegde wapen. Ik stel u voor om die afbeelding te handhaven voor het stempel en dit eveneens door de raad te doen laten vastleggen gelijktijdig met de vaststelling van gemeentewapen en gemeentevlag.

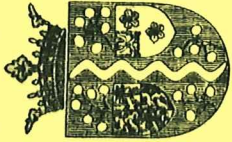
Een stempelafdruk gelieve u hierbij aan te treffen.

Samenvattend stel ik uw college voor om in te stemmen met de bijgevoegde ontwerpen van:

-gemeentewapen

-gemeentevlag

-gemeentestempel

vervolg op nota/advies nr. 2.2. d.d. 7 januari 1983

Ten aanzien van wapen en vlag ware eerst adviezen in te winnen bij de betreffende adviesinstanties.

Zodra deze instanties accoord zijn gegaan met de ontwerpen ware de gemeenteraad een voorstel te doen.

Over de wijze waarop en in welke vorm zal uw college een afzonderlijk voorstel bereiken, waarbij met name aandacht zal worden geschonken aan de representatie en voorlichting (eventueel mogelijk gekoppeld aan een kleine expositie).

Tot slot zal ik uw college willen voorstellen om een bepaling op te nemen in de Algemene Politieverordening, waarbij het voor derden wordt verboden om zonder uw toestemming het gemeentewapen en de gemeentevlag in het openbaar te gebruiken.

De bestaande wetgeving is op dit punt immers onvoldoende, aangezien de Auteurswet 1912 niet van toepassing is en de Merkenwet en het Wetboek van Strafrecht onvoldoende bescherming kunnen bieden.

Op grond van de autonome bevoegdheid van de gemeenteraad kunnen evenwel regels worden gesteld voor misbruik van deze uiterlijke tekens van de gemeente.

Ook dit voorstel aan de raad zou gelijktijdig met de andere voorstellen door de gemeenteraad in dezelfde vergadering behandeld kunnen worden.

afdeling Algemene en Juridische Zaken

Rf Severijns

ONTWERP GEMEENTEWAPEN HILVARENBEEK

Uitgangspunt voor het ontwerp is het schependomszegel van Hilvarenbeek uit het jaar 1336, bewaard in het abdij-archief van Tongerlo. Dat zegel vertoont naast elkaar twee schildjes:

1. het vier-leeuwenwapen van de hertog van Brabant en Limburg (+ 1300);
2. het wapen van Rogier van Leefdael (+ 1333).

De kleuren zijn van elders bekend:

in goud drie rode vijfbladerige bloemen met gouden hart, waarvan de eerste bloem bedekt is door een rood vrijkwartier, dat zelf beladen is met een zilveren adelaar, gebekt, geklauwd en getongd van goud.

Een eerder ontwerp vertoonde een door een horizontale lijn doorsneden schild, waarvan de onderhelft het wapen Leefdael vertoont. In de bovenhelft zou het vier-leeuwenwapen Brabant-Limburg geplaatst kunnen worden, maar minstens zo doelmatig leek het, om de bovenhelft van het schild door een verticale lijn in tweeën te delen, met in I a de Brabantse leeuw en in Ib de Limburgse leeuw. Dit doorsneden schild had wel een bezwaar, nl. dat het vrijkwartier met de adelaar van Leefdael door het zwarte veld van Brabant onvoldoende tot zijn recht kwam.

Toen vervolgens enige gehechtheid bleek te bestaan aan de gaffelvormige "beek", die op een nimmer aanvaard oud ontwerp als de hoofdfiguur moest worden beschouwd, werd het idee uitgewerkt van een wapenschild, dat door een omgekeerde gaffellijn verdeeld werd in drieën: I Brabant, II Limburg en III Leefdael. De lengte van het verticale deel van de gaffellijn is de helft van de lengte van de schuine lijnen.

Het bleek toen een verfraaiing, om het wapen Leefdael een achtste slag naar rechts te draaien, waardoor werd bereikt, dat het vrijkwartier Leefdael terecht kwam in het hart van het schild, hetgeen de symmetrie van het wapen zeer ten goede komt. De zijden van het thans schijnbaar ruitvormig vrijkwartier zijn even lang als het verticale deel van de gaffellijn. De plaats van de rode vijfbladerige bloemen mag bepaald worden in het voordeel van de symmetrie. Het wapen wordt versierd met een gouden kroon met drie bladeren (fleurons) en twee witte parels.

ONTWERP GEMEENTEWAPEN HILVARENBEEK

-2-

Blazoenering:

Door een omgekeerde gaffellijn verdeeld in drieën:

I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel;

II in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, gekroond, genageld en getongd van goud;

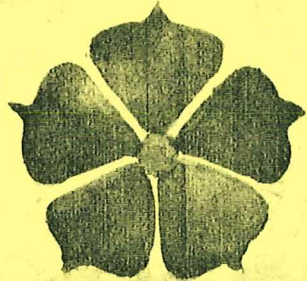
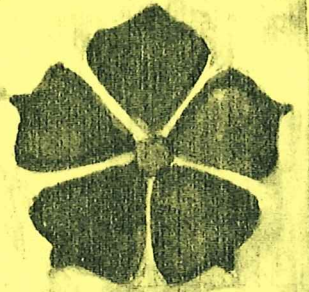
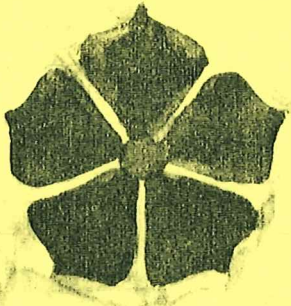
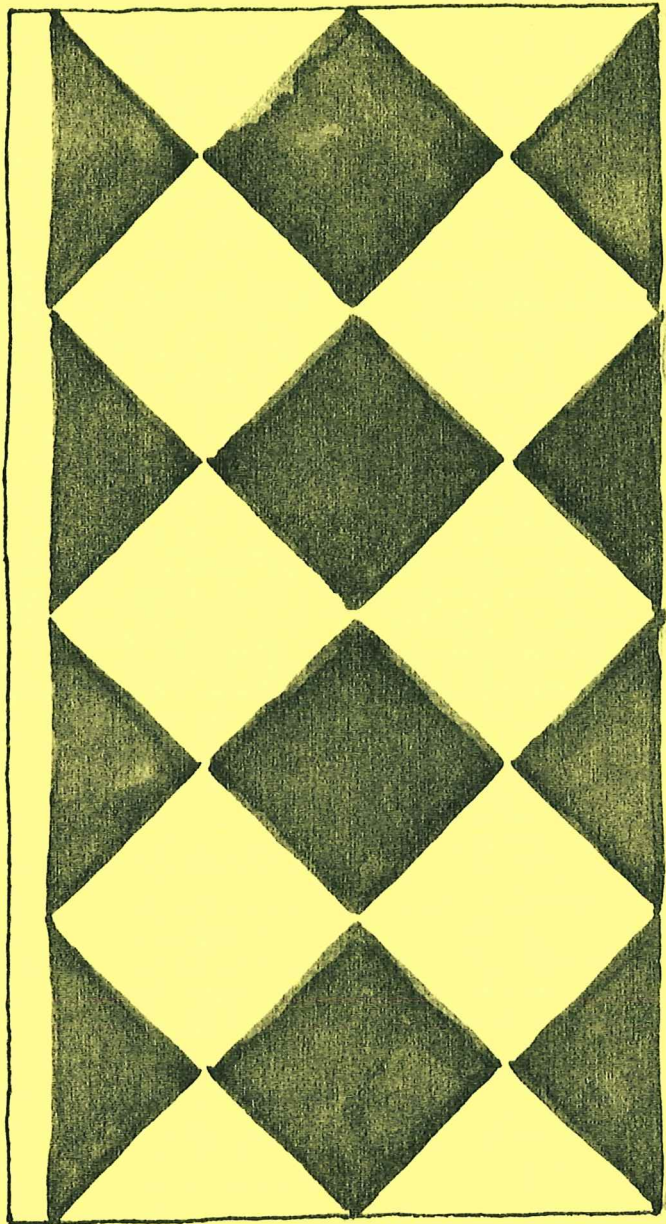
III in goud drie vijfbladerige bloemen van keel met hart van goud, geplaatst 1-2, de bovenste bloem bedekt door een in de hoek van de gaffellijn geplaatste rechthoekige ruit van keel, beladen met een adelaar van zilver, gebekt, getongd en geklauwd van goud.

Variatie voor III:

Het blazoen Leefdael, 45° gedraaid,

zijnde in goud twee vijfbladeren van keel met gouden hart, onder een in het schildhart geplaatste rechthoekige ruit van keel, beladen met een adelaar van zilver, geklauwd, gebekt en getongd van goud.

Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee witte ronde paarden.

14 februari 1983

De weledele heer R.A.L. Severijns
 Hoofd van de Afd. Algemene en Juridische Zaken
 van de Gemeente Hilvarenbeek
 5080 AA Hilvarenbeek, Postbus 3.

Geachte heer Severijns,

Het jongste bericht, dat mij van U bereikte over het ontwerp: gemeentewapen is Uw brief II/RS van 14 januari 1983, waarvoor gaarne mijn dank. Daarnaast herinner ik me Uw verzoek om van de gekleurde afbeelding van het ontworpen wapen nog drie exemplaren te mogen ontvangen. Deze voeg ik hierbij, met wel daarbij het verzoek te willen aantekenen, dat de bij de gouden kroon boven het wapen behorende parels r o n d en w i t moeten zijn en dat ze op mijn tekeningen per abuis n i t toch weer ovaal zijn geworden en van goud, zoals bij zo vele gemeentewapens elders. Op de ongekleurde afbeeldingen, o.a. die bij Uw bericht van 7 jan. 1983 aan Burgemeester en Wethouders is gevoegd, kunt U. ronde witte parels herkennen. Mag ik U verzoeken ofwel te voldstaan met een geleidende notitie op de drie tekeningen of, nog beter, een van Uw technische medewerkers te vragen de parels op mijn tekeningen rond en wit te laten maken door die te overplakken. Mijn tekenaar heeft in grote haast drie gekleurde afbeeldingen gereedgemaakt alvorend met vacantie te vertrekken....

Bij een telefoongesprek over andere aangelegenheden met De Hoge Raad van Adel vernam ik tot mijn groot genoegen, dat men het door U ter inzage gezonden ontwerp-wapen zonder bezwaren zal registreren, na ontvangst van de officieel ingediende aanvraag daartoe door de gemeente en de betaling van de voorgeschreven "taxa", contributie. Mag ik weten of er bij de gemeente bericht van de Hoge Raad van Adel is ontvangen? Men heeft de blazoenering enigszins gewijzigd, maar dat zal wel een verbetering van de duidelijkheid opleveren. Graag een uittreksel van de mededeling. Met het voorgelegde ontwerp voor een gemeentevlag was men minder gelukkig, omdat ~~aan~~, precies zoals ik trouwens, als uitgangspunt graag volstaat met sprekende elementen uit het wapen, zo eenvoudig mogelijk, als er maar een goedeherkenningsmogelijkheid in de vlag wordt vastgehouden. Hierover heb ik vrijblijvend met de heer K. van Berendonk reeds goede contacten gelegd.

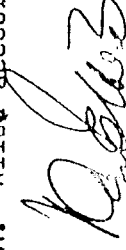
Voor een boekje rond wapen en vlag van Hilvarenbeek heb ik reeds aantekeningen gemaakt, ontbrekende gegevens bij historici opgevraagd en enig overleg gepleegd. Indien er naspeuringen nodig zouden zijn in archiven, dan ontbreekt mij daarboven echter de tijd en zal ik op U moeten terugvallen, resp. op door U aan te wijzen en door U te betalen deskundigen. Zolang mijn werk zich beperkt tot studie en redactiewerk, bereken ik geen honorarium. Ik moet dan wel de vrijheid hebben Uw tekens naar in te schakelen, in overleg met U. Reiskosten, met Uw instemming ontstaan zie ik graag verzoed, evenals b.v. telefoonkosten en dergelijke.

Gaarne ben ik bereid redacties van tijdschriften, zoals door U genoemd, mijn tekst in eerste opzet voor te leggen en zelfs te laten publiceren. Kritiek en graag ook aan-vullingen en verbeteringen komen dan soms te berde, die het definitieve opstel alleen maar verfraaien. Maar ook een overdruk, zoals Mgr. Drs. G. P. J. BANNENBERG die ontleende aan zijn bijdrage in Varia Historica Brabantica I (1962), beschermd door een stevige omslag met titel enz. lijkt mij niet alleen geschikt, maar zelfs min of meer versterkt in bruikbaarheid, omdat de redactie van het tijdschrift door de eerste publicatie haar goedkeuring meegaf. U moogt me alle informatie, die U tegenkomt en die U van derden kunt machtig worden, toesturen, zeer graag zelfs, maar ik werk het eerste tekst-ontwerp zelf uit, b.v. zoals gezegd, als opstel voor een tijdschrift. Misschien wil de redactie daarvan zuinig zijn met cliché-kosten, als het geen offset kan worden. Ik hoop, dat ik dan een verzoek om 'n bijdrage voor de meerdere cliché's tot de gemeente mag richten. Hoeveel blz. het worden kan ik nu nog niet bepalen. Alles ~~ac~~ackoord??

Dan eindig ik heden met vriendelijke groeten,

BIJLAGEN: AFBEELDINGEN. (drie)

hoogachtend,

De wed. de heer R. Severijns
74 Gemeentehuis
Hilvarenbeek

22 april 1933

Geachte heer Severijns

Zeer bedankt voor uw brief d.d. 21-4-33 met Bijlagen. Ik heb
een en ander met instemming gelezen. Bijzonder akkoord
was de informatie van Prof. J. P. A. Coopmans, die u me deed
toekomen.

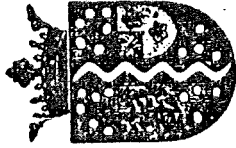
Als u een deror dagen gegevens tegenkomt over Hilvarenbeek
voor wat betreft: bevolkingsgetal / laatste en bij voorlating
gegevens, of anders die van kort na wereldoorlog II
opervlakte, activiteiten van de bevolking, kortom, dat
wat in de statistieken wordt vastgehouden en bij algemeene
informatie wel pleegt te worden opgegeven, dan houd ik mij
gaarne aanbevelen voor een foto-copie -

Overigens houd ik mij zo goed op de hoogte, dat ik eigen-
lijk geen directe vragen heb.

Voor heden verblijf ik met vriendelijke groeten

R. de Waard

GEMEENTE HILVARENBEEK

Hilvarenbeek. 8 maart 1983

Agendapunt : 8

Vergadering d.d.: 28 april 1983

Bijlage(n) : 1

Onderwerp : voorstel tot het vaststellen van een nieuw gemeentewapen

Aan de Raad.

Bij raadsbesluit van 26 januari 1961 werd door de gemeenteraad van Hilvarenbeek een nieuw gemeentewapen vastgesteld. Dat gemeentewapen was afgeleid van een oud schependomszegel uit het jaar 1336 en komt voor op een akte berustend in het abdijarchief van Tongerlo.

Op grond van het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, S 181 is voor het hebben en voeren van een gemeentewapen de instemming van de Kroon vereist.

Alvorens de Kroon een beslissing neemt wordt advies ingewonnen bij de Hoge Raad van Adel. Dit College, ingesteld bij Besluit van de Souvereine Vorst - Willem I - van 24 juni 1814 no 10, heeft naast een adviserende taak met betrekking tot zaken als wijziging van adellijke namen, samenstelling emblemen voor de krijgsmachtonderdelen en in het algemeen adviseren terzake van genealogie en heraldiek, ook een adviserende taak inzake het voeren van gemeentewapens en vlaggen.

Deze Hoge Raad van Adel heeft zich met het destijds door de gemeenteraad vastgestelde wapen nimmer kunnen verenigen.

De belangrijkste bezwaren tegen het wapen waren van heraldische aard.

Naar de mening van de Hoge Raad van Adel waren er teveel elementen gebruikt uithet zegel, die niet geschikt waren om te worden gebruikt voor een wapen.

Men dient daarbij in het oog te houden, dat de functie van zegels en wapens nogal verschillend is.

Zegels werden en worden veelal gebruikt ter waarmaking van officiële stukken. Teneinde te voorkomen, dat dit zegel al te gemakkelijk nagemaakt zou kunnen worden, werden er ingewikkelde figuraties in aangebracht, die het vervalsen bemoeilijken.

Een wapen moet echter van grotere afstand duidelijk herkenbaar zijn. In de door de Minister van Binnenlandse Zaken uitgevaardigde richtlijnen, overeenkomstig het Koninklijk Besluit van

23 april 1919, S 181, is dan ook onder andere bepaald, dat het wapen zo eenvoudig mogelijk moet zijn, terwijl een veelheid van wapenfiguren en een ingewikkelde schildverdeling dienen te worden vermeden.

In dit besluit, laatstelijk gewijzigd d.d. 18 oktober 1977, wordt bovendien vermeld, dat de wapenfiguren historisch en esthetisch verantwoord dienen te zijn.

Het in 1961 vastgestelde wapen kon aan de gestelde criteria niet voldoen. Daarnaast bestondener vanuit de heraldische traditie grote bezwaren tegen het ingediende ontwerp. Met name het feit, dat er twee wapens in het gemeentewapen waren opgenomen was onaanvaardbaar vanuit die heraldische regels.

Destijds heeft de Hoge Raad van Adel nog getracht om een alternatief wapen te ontwerpen.

et ontwerp van de Hoge Raad van Adel had als element een rechtsteken uit Luik opgenomen (perron), hetgeen door de gemeente - e - zulks op advies van mgr. dr. Bannenbergh en mr. Smit (deze laatste in zijn kwaliteit als Rijksarchivaris te 's-Hertogenbosch) - als uitheems en derhalve als onaanvaardbaar werd aan-

merkt.
Vanaf 1961 wordt derhalve het wapen gevoerd door de gemeente, zoals dat destijds door mgr. dr. Bannenbergh werd ontworpen aan de hand van het zegel van Tongerlo uit 1336 evenwel zonder goedkeuring van de Kroon. Officieel heeft de gemeente Hilvarenbeek dan ook tot op heden nog steeds geen gemeentewapen. De discussie rond het wapen werd weer actueel naar aanleiding van een door de heer van Berendonk uit Santpoort samengestelde expositie "Brabants Banier en Blazoën", die in april 1978 in de wandelgangen van het gemeentehuis werd gehouden.

In die tijd werden een aantal bijeenkomsten gehouden rond het thema van gemeentewapens en gemeentevlaggen.
Op 21 april 1978 werd onder auspiciën van Brabants Heem en de Brabantse Leeuw een beraad gehouden omtrent de situatie van de wapens van de Brabantse gemeenten.

Daarbij was ook een delegatie aanwezig van de Hoge Raad van Adel. Daarnaast werd ten behoeve van het Hilvarenbeekse wapen een tweetal bijeenkomsten georganiseerd door de Heemkundige Kring Hilvarenbeek en Diessen "Ioannes Goropius Becanus". Met name uit de discussies die toen werden gevoerd, werden een aantal elementen genoemd, die als essentieel werden ervaren bij een nieuw gemeentewapen.

Op de eerste plaats zou het nieuwe wapen gebaseerd moeten blijven op het oudst bekende schependomszegel uit 1336. Vervolgens zou het wapen betekenis moeten hebben voor de drie gemeenschappen van Hilvarenbeek. Tot slot werd een zeer hoge waarde gehecht aan de vorm van het gaffelkruis, waarmee het begrip "Beek" werd geassocieerd. De heemkundige kring kwam met het voorstel om een wapen voor Hilvarenbeek te ontwerpen met:

- a. de ovale schildvorm,
- b. een gaffelkruis van zilver,
- c. boven 3 lindebladen in goud,
- d. rechts een gouden leeuw op zwart, getongd en genageld van rood, en
- e. links een zilveren adelaar, rechtsgewend, gebekt en geklauwd van blauw - dat alles op rood.

Vanuit heraldisch oogpunt kunnen hiertegen ernstige bezwaren worden ingediend.

Op de eerste plaats is een ovale schildvorm ongebruikelijk en in de wapentraditie gereserveerd voor adellijke dames. De Daarnaast is er een hiërarchie in de opbouw van het wapen. De wapenfiguren van de hogere heren staan altijd boven de lagere.

In het voorstel van de heemkundige kring was met deze heraldische regels geen rekening gehouden.

Door tijdgebrek werd de aandacht van het wapen afgehouden tot eind 1982. Op dat moment zijn er enkele gesprekken gevoerd met zowel de heemkundige kring alsmede met de heer F. van Ettro

uit Eindhoven.

De heer van Ettro is - zeker voor Brabant - een autoriteit op het gebied van de wapenkunde, zoals blijkt uit de verschillende - wetenschappelijke - publikaties op dat gebied van zijn hand.

Onder andere zijn publikaties van hem verschenen over de wapens van Tilburg en 's-Hertogenbosch. De heer van Ettöro heeft zich intensief met het Hilvarenbeekse wapen bezig gehouden en had reeds in 1978 een ontwerp gemaakt waarin alle belangrijke elementen opgenomen waren. Over dat ontwerp is advies gevraagd aan zowel de Streekarchivaris van het Kwartier van Oisterwijk als de Heemkundige Kring voor Hilvarenbeek en Diessen "Ioannes Goropius Becanus". Unaniem kon men zich met het ontwerp van een nieuw gemeentewapen verenigen. Het betreffende ontwerp hebben wij daarna om advies gezonden aan de Hoge Raad van Adel, teneinde te vernemen of het ontwerp voor goedkeuring in aanmerking zou kunnen komen.

Bij brief van 2 februari 1983 deelde de Hoge Raad van Adel ons mede dat hij zich gaarne kon verenigen met het voorgelegde ontwerp voor een nieuw gemeentewapen.

Bij brief van 12 april 1983 heeft de heer J.A.J. Becx zich tot uw raad gewend met een alternatief ontwerp, aangezien hij zich met het door ons voorgestelde nieuwe gemeentewapen niet kan verenigen.

Door de heer Becx zijn een tweetal argumenten naar voren gebracht om zijn bezwaren te ondersteunen. Deze twee argumenten - die naar het ons voorkomt - evenwel innerlijk tegenstrijdig zijn, kunnen als volgt worden samengevat.

a. Het oorspronkelijke ontwerp van de heer Van Ettöro is door "inspraak zonder inzicht" verprutst.

b. De voorbereiding van het gemeentewapen heeft in een te

beperkte kring plaatsgevonden.

Zoals wij reeds hiervoor hebben vermeld is het thans aan uw raad voorgelegde ontwerp inderdaad een eindprodukt van een langdurige discussie.

Die discussie is naast algemeen erkende deskundigen ook gevoerd door belangstellende burgers via de plaatselijke Heemkundige Kring. Dat hierdoor een oorspronkelijk ontwerp wordt "verprutst" is ons inziens niet aan de orde.

Uit de discussie zijn een aantal elementen naar voren gekomen, die als essentieel worden ervaren door de lokale belangstellenden.

De heer Van Ettöro heeft als heraldicus deze elementen

gecomponeerd tot een heraldisch geheel.

Het feit, dat er inspraak is geweest over het ontwerp van een nieuw gemeentewapen - en wel op ruime schaal - betekent door de gevolgde procedure geenszins dat regels van de heraldiek zijn geschonden.

In dat verband zouden wij u willen wijzen op een uitspraak van een ander prominent deskundige, Prof. dr. J.P.A. Coopmans, die tijdens het beraad in 1978 heeft opgemerkt, dat hij een voorstander was van de opvatting, dat lokale gemeenschappen een zekere vrijheid toekomt om een eigen keuze te maken uit de in aanmerking komende historisch gevoerde en actueel als zinvol te beschouwen wapensymbolen. Er is dan ook - in tegenstelling tot de opvatting van de heer Becx - geen inbreuk gepleegd op de heraldische toelaatbaarheid ten gevolge van de gevolgde inspraakprocedure.

In dat verband mogen wij u kortheidshalve verwijzen naar de eveneens voor de leden van uw raad ter inzage gelegde reactie van de heer Van Ettöro, waarin hij heeft bevestigd, dat er niet is afgeweken van de traditie van de heraldiek.

Overigens heeft ook het meest gezaghebbende orgaan op dit gebied, de Hoge Raad van Adel, al ingestemd met het voorgelegde ontwerp, zodat buiten twijfel en discussie is de vraag óf er aan een heraldisch verantwoorde ontwerp sprake is.

Wij menen dan ook dat wij het voorgelegde ontwerp moeten handhaven, aangezien dat ontwerp wordt gedragen door de locale gemeenschap.

Het alsnog inbrengen van het ontwerp van de heer Becx in de discussie zou de gevolgde - intensieve - inspraakprocedure uit 1978 frustreren.

Overigens achten wij het een goede zaak, dat gediscussieerd blijft worden over de vorm en de betekenis van het gemeentewapen.

Het name omdat de studie en de discussie daarover een bijdrage aan betekenen voor de kennis van de geschiedenis van Hilvarenbeek en het uitdragen van die kennis.

In dat kader is de polemiek tussen de heren Becx en Van Ettötes positieve bijdrage.

In zijn vergadering van 28 maart 1983 heeft de commissie Algemene Beleidszaken zich unaniem met het voorstel van ons college kunnen verenigen.

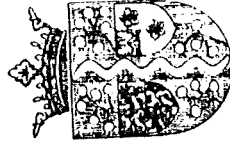
Volledigheidshalve zij vermeld, dat voornoemde commissie geen kennis heeft kunnen nemen van de brief van de heer Becx, aangezien die pas op 12 april 1983 is geschreven.

Mede gelet op het feit, dat het wapen door de locale gemeenschap kan worden gedragen stellen wij uw raad voor thans over te gaan tot het vaststellen van een nieuw gemeentewapen overeenkomstig de in het hierbij gevoegde ontwerpbesluit weergegeven beschrijving en de daarbij behorende en als zodanig gewaarmerkte tekening. Tevens stellen wij u voor de Kroon te onderzoeken het wapenontwerp officieel goed te keuren. De gemeente Hilvarenbeek zal dan kunnen beschikken over een naar ons oordeel zeer fraai wapen, welk past bij de rijk-

ke geschiedenis van onze gemeenschap.

De op deze aangelegenheid betrekking hebbende stukken liggen voor de leden van uw raad ter inzage.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
de secretaris, de burgemeester,
Th.J.M. van Casteren. E.M. d'Hondt.

GEMEENTE HILVARENBEEK

nr. 8

De raad der gemeente Hilvarenbeek;

gezien het voorstel van Burgemeester en Wethouders van
8 maart 1983;

gehoord de Streekarchivaris van het Kwartier van Oister-
wijk en de Heemkundige Kring voor Hilvarenbeek en Diessen
"Ioannes Goropius Becanus";

mede gehoord de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage;

gelet op de bepalingen in de gemeentewet en op artikel
1 van het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, Stb. 181;

b e s l u i t :

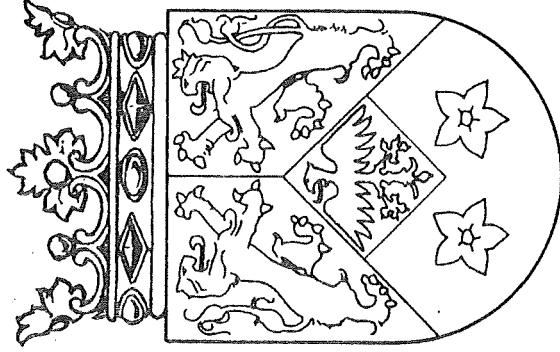
aan de Kroon te verzoeken de gemeente Hilvarenbeek een wapen
te verlenen, waarvan de omschrijving luidt als volgt:

"verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel
een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel,
links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd,
genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbla-
den van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de
bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier
van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en
gepoot van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van
drie bladeren en twee parels",

een en ander overeenkomstig de bij dit besluit behorende
en als zodanig gewaarmerkte tekening.

Aldus besloten in zijn openbare
vergadering van 28 april 1983.

De raad voornoemd; de voorzitter,
de secretaris,

Verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel één omgekeerde leeuw van goud, getoond en getoond, links in zilver één dubbelstaartig leeuw van goud, getoond, getoond en getoond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt door een op zijn rug geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getoond en gepoot van goud. Het schild gedekt door een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

sabel = zwart, keel = rood, parels zijn altijd wit.

B. W. 430
GEM. HILVARENBEEK
Inges. 04 FEB. 1983
№ 134
189.78

HOGE RAAD VAN ADEL

2514 JT 'S-GRAVENHAGE, 2 februari 1983.

NASSAULLAAN 18
TEL. 070-614281: GIRO 1768105

No. 83/32-22(1961)

Onderwerp: gemeentewapen.

Bijlagen: 1.

In antwoord op Uw brief van 24 januari 1983, kenmerk U/112/II/RS, heeft de Hoge Raad van Adel de eer U mede te delen dat hij zich gaarne verenigt met Uw voorstel voor een wapen van Uw gemeente, waarvan de omschrijving zal dienen te luiden: "verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst vrijkwartier van bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Het wapen kan worden aangevraagd volgens de bepalingen, vermeld in bijgaand Koninklijk besluit; de in te zenden tekening kan gelijk zijn aan de door U reeds overgelegde.

Omtrent een vlag voor Uw gemeente zal de Raad advies uitbrengen, nadat bekend is hoe het wapen zal worden.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

W. van der Aa

VOORZITTER,

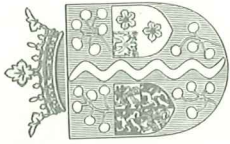
Hilvarenbeek

SECRETARIS.

Burgemeester en wethouders
der gemeente Hilvarenbeek,
Postbus 3,
5080 AA Hilvarenbeek.

GEMEENTE HILVARENBEEK

vrijthof 10 5081 CA hilvarenbeek
telefoon 04255 - 2231
postbus 3 5080 AA hilvarenbeek
giro nr. 1071743
bankrelaties:
amro nr. 45.53.01.387
rabo nr. 12.23.01.129

Aan:

De heer W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ BERGEN OP ZOOM

datum

2 januari 1986

ons kenmerk

U/

/S/MvO

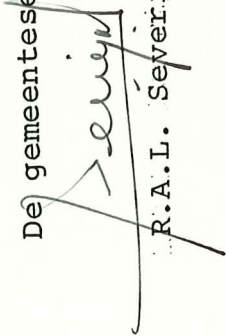
onderwerp

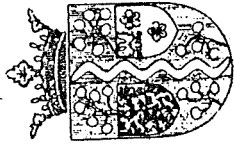
bijl.

gemeentewapen

Hierbij deel ik u mede, dat de gemeenteraad van Hilvarenbeek in zijn vergadering van 19 december 1985 heeft besloten tot het vaststellen van een nieuw gemeentewapen.
De Hoge Raad van Adel heeft reeds verklaard gaarne met het wapen te kunnen instemmen, zodat naar verwachting de goedkeuringsprocedure snel kan worden afgewikkeld.
Ter informatie treft u bijgaand aan een copie van het betreffende raadsvoorstel en besluit.
Ik meende er goed aan te doen u hiervan op de hoogte te stellen.
Van de gelegenheid maak ik tevens gaarne gebruik u het allerbeste te wensen voor het jaar 1986.

De gemeentesecretaris van Hilvarenbeek,

R.A.L. Severijns

GEMEENTE HILVARENBEEK

Hilvarenbeek, 19 november 1985.

Agendapunt : 4
Vergadering d.d.: 19 december 1985
Bijlage(n) : -2-
Onderwerp : voorstel tot het vaststellen
van een nieuw gemeentewapen

Aan de Raad

Inleiding

In uw vergadering van 28 april 1983 heeft uw raad het voorstel behandeld inzake het invoeren van een nieuw gemeentewapen voor de gemeente Hilvarenbeek.
Gelet op de discussie in de raad heeft het college destijds besloten om het voorstel terug te nemen.

Deze discussie had met name betrekking op de gevolgde procedure en het ontwerp dat de heer J.A.J. Becx te elfder ure bij uw raad indiende.

Met betrekking tot de procedure zij opgemerkt dat deze geheel in overeenstemming was met afspraken die destijds - in 1978 reeds - met het toenmalige bestuur van de Heemkundige kring werden gemaakt en die later, bij de voorbereiding van het raadsvoorstel in 1983, nogmaals werden bevestigd en uitgevoerd zulks na voorafgaand overleg met de commissie Algemene Beleidszaken. Heraldici, Heemkundige Kring en Streekarchivariaat zijn bij het vooroverleg betrokken geweest.

Teneinde te voorkomen dat de heraldische kwaliteit van het ontworpen wapen in twijfel zou kunnen worden getrokken werd, wederom op advies van de Heemkundige Kring, aan de Hoge Raad van Adel verzocht zich omtrent het voorgestelde ontwerp uit te spreken.

Bij brief van 2 februari 1983, no. 83/32-22(1961) heeft de Hoge Raad van Adel voor de eerste keer in de historie zich zeer positief uitgelaten over een vanuit Hilvarenbeek ingezonden ontwerp.

Thans, aan de vooravond van de viering van tien eeuwen Hilvarenbeek, is er van verschillende zijden een beroep op ons college gedaan om alsnog uw raad voor te stellen tot het invoeren van het gemeentewapen zoals dat eerder door het toenmalige college aan u werd voorgelegd.

Geconstateerd kan worden dat het betreffende wapen zich inmiddels een plaats heeft weten te veroveren in de Hilvarenbeekse gemeenschap.

Het wapen is bijvoorbeeld opgenomen in het vaandel van gilde St. Catharina en is ingeslagen in het keizersteken van het St. Sebastiaansgilde. Daarnaast hebben de plaatselijke heemkundige kring alsmede de Stichting Tien Eeuwen Hilvarenbeek verzocht om stappen te ondernemen tot invoering van het betreffende wapen.

Daarnaast doet zich het probleem voor dat een samenspraak tussen de heren van Ettro en Becx, een verzoek van uw raad destijds, thans niet meer mogelijk is nu de heer F.J.C.M. van Ettro op 1 januari 1984 is overleden.

Onlangs heeft er wel een gesprek plaatsgevonden tussen de heer Becx en ons college.

In dat zeer prettig verlopen gesprek deelde de heer Becx mede dat het geenszins zijn bedoeling was geweest om het wapen, zoals dat door de heer van Ettro was ontworpen, in een politieke controversiële sfeer te brengen.

stemming aangenomen

Na

Vanuit zijn persoonlijke heraldische inzichten en op grond van zijn burgerzin als inwoner van Hilvarenbeek heeft de heer Becx een bijdrage te willen leveren in de discussie omtrent een nieuw gemeentewapen. Overigens heeft de heer Becx ons college medegedeeld dat hij het eerder door hem ontworpen wapen heeft verlaten en thans werkt aan een ander wapen. Daarnaast heeft de voorzitter van ons college op 28 november 1985 een gesprek gehad met de Hoge Raad van Adel. Uit dat gesprek is duidelijk naar voren gekomen dat vanuit zilver heraldische oogmerken geen enkel bezwaar bestaat tegen het vastgestelde ontwerp. Dat betekent uiteraard niet dat dit het enige voor goedkeuring in aanmerking komend wapen zou zijn. Het ontwerp van een wapen is het creatieve resultaat van de interpretatie van historie en heraldiek van de ontwerper. Het blijft derhalve een subjectieve keuze waar het gaat om de keuze van symbolen.

Het voorgestelde wapen:

Bij raadsbesluit van 26 januari 1961 werd door de gemeenteraad van Hilvarenbeek een nieuw gemeentewapen vastgesteld. Dat gemeentewapen was afgeleid van een oud schependomszegel uit het jaar 1336 en komt voor op een akte berustend in het abdijarchief van Tongerlo. Op grond van het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, S 181 is voor het hebben en voeren van een gemeentewapen de instemming van de Kroon vereist. Alvorens de Kroon een beslissing neemt wordt advies ingewonnen bij de Hoge Raad van Adel. Dit College, ingesteld bij Besluit van de Souvereine Vorst - Willem I - van 24 juni 1814 no 10, heeft naast een adviserende taak met betrekking tot zaken als wijziging van adellijke namen, samenstelling emblemen voor de krijgsmachtonderdelen en in het algemeen adviseren terzake van genealogie en heraldiek, ook een adviserende taak inzake het voeren van gemeentewapens en -vlaggen. De Hoge Raad van Adel heeft zich met het destijds door de gemeenteraad vastgestelde wapen nimmer kunnen verenigen. De belangrijkste bezwaren tegen het wapen waren van heraldische aard. Naar de mening van de Hoge Raad van Adel waren er teveel elementen gebruikt uit het zegel, die niet geschikt waren om te worden gebruikt voor een wapen. Men dient daarbij in het oog te houden, dat de functie van zegels en wapens nogal verschillend is. Zegels werden en worden veelal gebruikt ter waarmaking van officiële stukken. Teneinde te voorkomen, werden er ingewikkelde makkelijk nagemaakt zou kunnen worden, werden er ingewikkelde figuraties in aangebracht, die het vervalsen bemoeilijken. Een wapen moet echter van grotere afstand duidelijk herkenbaar zijn. In de door de Minister van Binnenlandse Zaken uitgevaardigde richtlijnen, overeenkomstig het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, S 181, is dan ook onder andere bepaald, dat het wapen zo eenvoudig mogelijk moet zijn, terwijl een veelheid van wapenfiguren en een ingewikkelde schildverdeling dienen te worden vermeden.

In dit besluit, laatstelijk gewijzigd d.d. 18 oktober 1977, wordt bovendien vermeld, dat de wapenfiguren historisch en esthetisch verantwoord dienen te zijn. Het in 1961 vastgestelde wapen kon aan de gestelde criteria niet voldoen. Daarnaast bestonden er vanuit de heraldische traditie grote bezwaren tegen het ingediende ontwerp. Met name het feit, dat er twee wapens in het gemeentewapen waren opgenomen was onaanvaardbaar vanuit die heraldische regels.

Destijds heeft de Hoge Raad van Adel nog getracht om een alternatief wapen te ontwerpen.

Het ontwerp van de Hoge Raad van Adel had als element een rechtsteken uit Luik opgenomen (perron), hetgeen door de gemeente - zulks op advies van mgr. dr. Bannenbergh en mr. Smit (deze laatste in zijn kwaliteit als Rijksarchivaris te 's-Hertogenbosch) - als uitheems en derhalve als onaanvaardbaar werd aangemerkt.

Vanaf 1961 wordt derhalve het wapen gevoerd door de gemeente, zoals dat destijds door mgr. dr. Bannenbergh werd ontworpen aan de hand van het zegel van Tongerlo uit 1336 evenwel zonder goedkeuring van de Kroon. Officieel heeft de gemeente Hilvarenbeek dan ook tot op heden nog steeds geen gemeentewapen.

De discussie rond het wapen werd weer actueel naar aanleiding van een door de heer van Berendonk uit Santpoort samengestelde expositie "Brabants Banier en Blazoën", die in april 1978 in de wandelgangen van het gemeentehuis werd gehouden.

In die tijd werden een aantal bijeenkomsten gehouden rond het thema van gemeentewapens en gemeentevlaggen.

Op 21 april 1978 werd onder auspiciën van Brabants Heem en de Brabantse Leeuw een beraad gehouden omtrent de situatie van de wapens van de Brabantse gemeenten.

Daarbij was ook een delegatie aanwezig van de Hoge Raad van Adel. Daarnaast werd ten behoeve van het Hilvarenbeekse wapen een tweetal bijeenkomsten georganiseerd door de Heemkundige Kring Hilvarenbeek en Diessen "Ioannes Goropius Becanus". Met name uit de discussies die toen werden gevoerd, werden een aantal elementen genoemd, die als essentieel werden ervaren bij een nieuw gemeentewapen.

Op de eerste plaats zou het nieuwe wapen gebaseerd moeten blijven op het oudst bekende schependomszegel uit 1336. Vervolgens zou het wapen betekenis moeten hebben voor de drie gemeenschappen van Hilvarenbeek. Tot slot werd een zeer hoge waarde gehecht aan de vorm van het gaffelkruis, waarmee het begrip "Beek" werd geassocieerd. De heemkundige kring kwam met het voorstel om een wapen voor Hilvarenbeek te ontwerpen met:

- a. de ovale schildvorm,
- b. een gaffelkruis van zilver,
- c. boven 3 lindebladen in goud,
- d. rechts een gouden leeuw op zwart, getongd en genageld van

rood, en

- e. links een zilveren adelaar, rechtgewend, gebekt en geklauwd van blauw - dat alles op rood.

Vanuit heraldisch oogpunt kunnen hier tegen ernstige bezwaren worden ingediend.

Op de eerste plaats is een ovale schildvorm ongebruikelijk en in de wapentraditie gereserveerd voor adellijke dames.

Daarnaast is er een hiërarchie in de opbouw van het wapen. De wapenfiguren van de hogere heren staan altijd boven de lagere. In het voorstel van de heemkundige kring was met deze heraldische regels geen rekening gehouden.

Door tijdgebrek werd de aandacht van het wapen afgehouden tot eind 1982. Op dat moment zijn er enkele gesprekken gevoerd met zowel de heemkundige kring alsmede met de heer F. van Ettöro uit Eindhoven.

De heer van Ettöro is - zeker voor Brabant - een autoriteit op het gebied van de wapenkunde, zoals blijkt uit de verschillende - wetenschappelijke - publikaties op dat gebied van zijn hand.

Onder andere zijn publikatie van hem verschenen over de wapens van Tilburg en 's-Hertogenbosch alsmede over de bourgondische oorsprong van enige provincie wapens in Nederland en België.

De heer van Ettöro heeft zich intensief met het Hilvarenbeekse wapen bezig gehouden en had reeds in 1978 een ontwerp gemaakt waarin alle belangrijke elementen opgenomen waren.

Over dat ontwerp is advies gevraagd aan zowel de Streekarchivaris van het Kwartier van Oisterwijk als de Heemkundige Kring voor Hilvarenbeek en Diessen "Ioannes Goropius Becanus".

Unaniem kon men zich met het ontwerp van een nieuw gemeentewapen verenigen. Het betreffende ontwerp hebben wij daarna om advies gezonden aan de Hoge Raad van Adel, teneinde te vernemen of het ontwerp voor goedkeuring in aanmerking zou kunnen komen.

Bij brief van 2 februari 1983 deelde de Hoge Raad van Adel ons mede dat hij zich gaarne kon verenigen met het voorgelegde ontwerp voor een nieuwe gemeentewapen. Bij het invoeren van het nieuwe wapen adviseert de Hoge Raad om de hierna volgende beschrijving van het nieuwe wapen te hanteren:

Verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud.

Het schild gedekt door een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

sabel = zwart, keel = rood, parels zijn altijd wit.

Conclusie:

Geconcludeerd mag worden dat een tweetal aspecten centraal staan in ons voorstel in deze; te weten:

- a. het wapen wordt door een belangrijk gedeelte van de bevolking gedragen; in ieder geval door met name vertegenwoordigers die van oudsher het cultuur-historisch erfgoed bewaren zoals genoemde twee gilden, de Heemkundige kring, de Streekarchivaris, alsmede de Stichting Tien Eeuwen Hilvarenbeek.
- b. het wapen is getoetst op zijn heraldische kwaliteiten door de Hoge Raad van Adel, die een zeer positief advies heeft uitgebracht. De vraag of het wapen voldoende heraldische kwaliteiten heeft staat dan ook buiten kijf en dient onweersproken te blijven, tenzij men de de Hoge Raad van Adel zelf niet deskundig acht.

Volledigheidshalve merken wij in dit verband op dat aan het invoeren van een nieuwe gemeentewapen geen kosten verbonden zijn. Briefpapier e.d. zullen pas het nieuwe wapen vermelden zodra de oude voorraad papier is gebruikt.

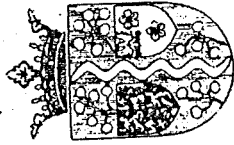
In zijn vergadering van 12 december 1985 heeft de commissie Algemene Beleidszaken zich met het voorstel van ons college kunnen verenigen.

Gelet op het vorenstaande stellen wij uw raad voor thans over te gaan tot het vaststellen van een nieuw gemeentewapen overeenkomstig de in het hierbij gevoegde ontwerp-besluit weergegeven beschrijving en de daarbij behorende en als zodanig gewaarmerkte tekening. Tevens stellen wij u voor de Kroon te

verzoeken het wapen-ontwerp officieel goed te keuren. De gemeente Hilvarenbeek zal dan kunnen beschikken over een naar ons oordeel zeer fraai wapen, welk past bij de rijke geschiedenis van onze gemeenschap.

De op deze aangelegenheid betrekking hebbende stukken liggen voor de leden van uw raad ter inzage.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
de secretaris, de burgemeester,
R.A.L. Severijns. W.R. Ligtvoet.

GEMEENTE HILVARENBEEK

nr. 4

De Raad der gemeente Hilvarenbeek;

gezien het voorstel van Burgemeester en Wethouders van 19 november 1985;

gehoord de Streekarchivaris van het Kwartier van Oisterwijk en de Heemkundige Kring van Hilvarenbeek en Diessen "Ioannes Goropius Becanus";

mede gehoord de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage;

gelet op de bepalingen in de gemeentewet en op artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 23 april 1919, stb. 181;

b e s l u i t :

aan de Kroon te verzoeken de gemeente Hilvarenbeek een wapen te verlenen, waarvan de omschrijving luidt als volgt:

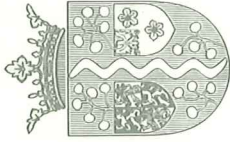
"verdeelde door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud. Het schild gedekt door een gouden kroon van drie bladeren en twee parels",

een en ander overeenkomstig de bij dit besluit behorende en als zodanig gewaarmerkte tekening.

Aldus besloten in zijn openbare vergadering van 19 december 1985.

de secretaris,

De raad voornoemd; de voorzitter,

GEMEENTE HILVARENBEEK

vrijthof 10 5081 CA hilvarenbeek
telefoon 04255 - 2231
postbus 3 5080 AA hilvarenbeek
giro nr. 1071743
bankrelaties:
amro nr. 45.53.01.387
rabo nr. 12.23.01.129

Aan:

De heer W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ BERGEN OP ZOOM

datum

3 oktober 1985 U/ /I/RS/JM

ons kenmerk

onderwerp

bijl.

wapen Hilvarenbeek div.

Geachte heer van Ham,

Gaarne verleen ik medewerking aan het verzoek van uw uitgeverij om u gegevens beschikbaar te stellen ten behoeve van een in voorbereiding zijnde boek over de Brabantse wapens en vlaggen.

Probleem daarbij vormt evenwel het feit dat Hilvarenbeek één van de weinige Brabantse gemeenten is die ongewapend door het bestuurlijk leven gaat. Weliswaar voert Hilvarenbeek sedert 1961 een wapen, doch hiervoor is nimmer instemming, respectievelijk goedkeuring verleend door de Hoge Raad van Adel en de Kroon. Korthheids halve moge ik u voor wat deze problematiek betreft verwijzen naar het artikel van mr. J.H. Keuzenkamp, waarvan een copie is bijgevoegd, voorzover dit op Hilvarenbeek betrekking heeft.

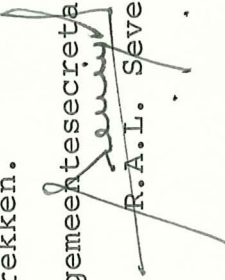
Het raadsvoorstel van 28 april 1983 alsmede het betreffende standpunt van de Hoge Raad van Adel alsmede het ambtelijk voorstel aan het college van burgemeester en wethouders gelieve u hierbij aan te treffen.

Volledigheidshalve kan ik u mededelen dat het in 1983 voorgestelde wapen zich inmiddels toch een plaats heeft weten te veroveren in de Hilvarenbeekse gemeenschap. Het wapen is bijvoorbeeld opgenomen in het vaandel van gilde St. Catharina en ingeslagen in het keizerstecken van het Sint Sebastiaansgilde. Daarnaast hebben de plaatselijke heemkundige kring en de Stichting 10 eeuwen Hilvarenbeek verzocht om het wapen alsnog ingevoerd te krijgen.

Naar ik inschat zal omstreeks november 1985 opnieuw de gemeenteraad terzake een voorstel bereiken.

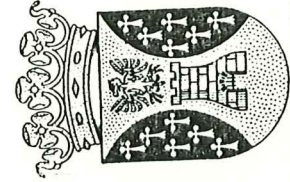
Indien u nadere informatie wenst ben ik gaarne bereid u die te verstrekken.

De gemeentesecretaris van Hilvarenbeek,

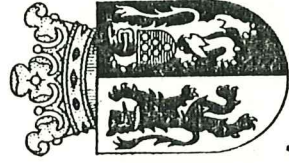

R.A.L. Severijns.

problemen; de Hoge Raad van Adel kreeg in dit geval gelijk. Dit is een van de nieuwe wapens uit de IJsselmeerpolders, oevallig de enige zonder schildhouders. Ondanks de „blanco“ start zijn al deze wapens onnodig ingewikkeld (bij voorbeeld Lelystad) 44.

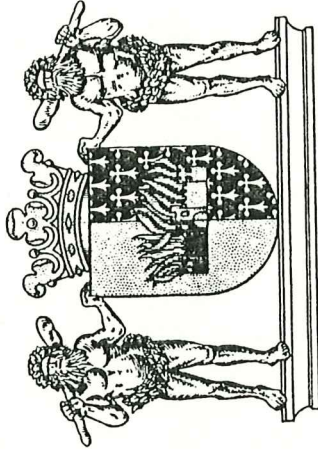
Coevorden

Heeswijk-Dinther

* Coevorden (K.B. 24 april 1968). Gezien het oude wapen was verbetering niet overbodig. Dit ontwerp was al erg onconventioneel (tegenhermelijn is typisch Engels). Het probleem werd de wapenspreuk. De Hoge Raad van Adel had bezwaren, want de spreuk hoorde niet vanouds bij het wapen. Toch wist de gemeente door te zetten.

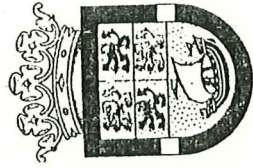
* Heeswijk-Dinther (K.B. 12 nov. 1969). Hier lag het conflict anders. Ontwerper en Hoge Raad van Adel gaven beide wapen, op historische gronden, een halsband met ring. De eerste wees dit af, want sinds 1816 kwam dat al niet meer voor. In feite een vrij zeldzaam conflict tussen gemeente en ontwerper. De gemeente kreeg haar zin.

Odoorn

* Odoorn (K.B. 19 april 1972). De gemeente wilde het lelijke oorlogswapen uit 1941 vervangen. Enkele ontwerpen haalden niet bij de Hoge Raad van Adel, omdat ze te druk waren geen elementen bevatten, die karakteristiek waren voor Odoorn. Dit wapen is misschien wel kenmerkend, maar ook erg ingewikkeld. Het zal moeilijk zijn, dit wapen te verkleinen, zonder dat het aan duidelijkheid verliest. De schildhouders, bij andere Drentse gemeenten kritiekloos verleend, werden pas na hernieuwde besprekingen aan het wapen toegevoegd.

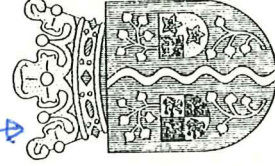
* Tholen (K.B. 27 maart 1973). Een eerste ontwerp werd door de Hoge Raad van Adel afgekeurd. Ook op het tweede was kritiek, betreffende de leeuwen en de kogge. Nadat nog enkele ontwerpen over en weer waren uitgewisseld, werd men het over het huidige wapen eens. Het duurde nog weer langer daar men moeite bleek te hebben met het tekenen van de leeuwen op het ter beschikking staande veld. Er zijn als vaker problemen gerezen over de stand van de leeuwen. Men had ze ook wel „gaande“ kunnen

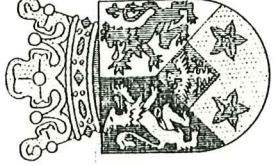
Tholen

44. Van Zeewolde (gemeente per 1 jan. 1984) was nog geen wapen bekend. Dit is intussen bij K.B. van 21 dec. 1983 no. 6 verleend en ook weer gevierendeeld!

tekenen, het wapen is er niet minder om (Rotterdam) * Hilvarenbeek is een geval apart, wat merkwaardig is voor een gemeente van redelijke omvang. Opvallend is, dat Hilvarenbeek een van de weinige Brabantse gemeenten is waarvoor in 1817 geen wapen werd bevestigd. De Hoge Raad van Adel keurde de opgestuurde afbeelding af, als zijnde een familiewapen 45. Officieus voerde men een gaffelvorm symbool, dat de geografische situatie van de gemeente aanduidt. De vondst van een fraai schependomszegel 1336 opende nieuwe perspectieven. Op 26 jan. 1961 stelde de raad een wapen vast, dat aan dit zegel was ontleend

Hilvarenbeek (ontwerp 1961)

Hilvarenbeek (ontwerp)

De Raad bestreed dit wapen met het argument, dat het hier om een zegel ging. Het wapen was te druk op afstand moeilijk te herkennen. Officieus voert gemeente het tot heden gebruik. B. en W. vond deze toestand onbevredigend en gaven opdracht tot het ontwerpen van een nieuw wapen. Na langdurige discussies kwam een ontwerp tot stand. B. en W., door de ervaringen van 1961 worden, vroegen eerst het oordeel van de Raad. De Raad deelde op 2 febr. 1983 mee zich met het ontwerp te kunnen verenigen. Niets leek nu nog de wapenverlening in de werpen te staan, alleen de raad moest in zijn vergadering van 28 april 1983 het ontwerp nog vaststellen, waarna de aanvraag formaliteit zou zijn. De raad ging echter niet tot vaststelling over; hij bleek dus terdege over macht in dezen te beschikken. Om twee redenen keerde de raad zich tegen het collegevoorstel. Een inwoner van Hilvarenbeek diende bij de raad een ontwerp in, dat eenvoudiger was dan het voorstel van B. en W. Enkele raadsleden waren wel gevoelig voor de argumenten van deze ontwerper; daardoor raakte de discussie nogal de persoonlijke sfeer. Men beoordeelt dan niet alleen ontwerpen, maar ook de ontwerpers. Daarnaast kan men zien niet aan de indruk onttrekken, dat het beter was geweest als B. en W. de raad meer bij de ontwikkeling van hun ontwerp hadden betrokken 46. Uit de notulen van de vergadering wordt niet geheel duidelijk, wie er bij het ontwerp betrokken was of had kunnen zijn; wel blijkt uit de toon van de discussie dat de raad zich onvoldoende geïnformeerd voelde. Een raadsleden had liever gezien, dat men niet eerst de Hoge Raad van Adel had geraadpleegd. B. en W. hebben het ontwerp nu teruggenomen. Dat is jammer, ook al was het niet zo'n eenvoudig ontwerp; * Hilvarenbeek verdient een beter lot.

3.2. De zaak * D r o n t e n .

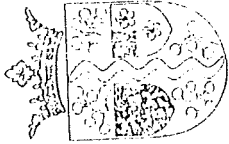
De wapenverlening aan de gemeente Dronthen was het eerste

45. Leemans-Prins, blz. 207—210. Gaande leeuwen zijn niet minder waard dan klimmende. Men vindt ze in bekende wapens: Engeland, Normandië, Denemarken, Duinkerken.

Wat de Henegouwse leeuwen betreft: over het algemeen kent de zwarte leeuw het eerst (Rotterdam, *Goes, *Reimerswaal, Bannenberg, blz. 12).

46. Van de kant van de gemeente Hilvarenbeek is naderhand nagedeeld, dat men deze conclusie niet in elk opzicht juist aan Gebrek aan informatie aan de raad zou niet de oorzaak van ontstane moeilijkheden zijn geweest. Wat dan wel de oorzaak is geweest, blijft vooralsnog duister.

→ Commissie Algemeen Belangzeden, waarin alle fractievoorzitters zitting hebben, met unanimiteit voorstander van het voorstel.

GEMEENTE HILVARENBEEK

vrijthof 10 5081 CA hilvarenbeek
telefoon 04255 - 2231
postbus 3 5080 AA hilvarenbeek
giro nr. 1071743
bankrelaties:
amro nr. 45.53.01.387
rabo nr. 12.23.01.129

Aan:

Hare Majesteit de Koningin
te
S GRAVENHAGE

datum

3 januari 1986 U/ /S/MvO

ons kenmerk

onderwerp

bijl.

gemeentewapen

Mevrouw,

Bijgaand doen wij u ter goedkeuring toekomen het besluit van de raad der gemeente Hilvarenbeek tot het invoeren van een nieuw gemeentewapen. Omtrent het ontwerp van het nieuwe wapen heeft uitvoerig overleg met de Hoge Raad van Adel plaats gehad en deze heeft reeds met het ontwerp ingestemd zoals moge blijken uit het advies van de Hoge Raad van Adel zoals neergelegd in het advies van 2 februari 1983, no. 83/32-22 (1961), welke eveneens is bijgevoegd. Het daartoe strekkend raadsbesluit in tweevoud, vergezeld van de daarbij behorende tekening gaan hierbij.

Op grond van het bepaalde in artikel 1 van het Koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. 181, mogen wij u verzoeken te bevorderen dat het nieuwe gemeentewapen kan worden ingevoerd.

~~Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
de secretaris,~~

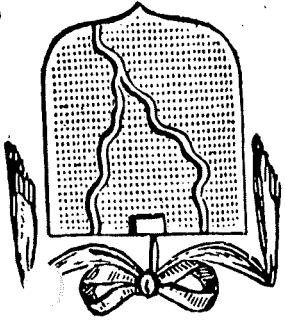
[Handwritten signature]

Hoe ongelooftwaardig het ook moge klinken, Hilvarenbeek zit al vanaf het begin van het Koninkrijk der Nederlanden (1813) zonder officieel gemeentewapen.

Onder de in 1814 opgerichte Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage moesten alle steden en dorpen een nauwkeurige aftekening van hun wapens inzenden, teneinde daarop de bevestiging van de Vorst (Koning) te verkrijgen. Bij de wapentekening moest een beschrijving met gegevens omtrent de oorsprong van het wapen worden bijgevoegd. In het algemeen schijnt op deze oproep van de Hoge Raad door de burgemeesters te zijn geantwoord 'dat omtrent de oorsprong en de betekenis van het plaatselijk wapen niets bekend is'. Van de andere kant ontbrak het destijds ook bij de Hoge Raad van Adel in Den Haag aan tijd om het tekort aan kennis door eigen onderzoek aan te vullen, zeker waar het Zuidnederlandse gemeenten betrof.

Vooralsnog blijft onduidelijk hoe het in die begintijd te Hilvarenbeek met het aannemen van een gemeentewapen precies is gegaan. Aanvankelijk was het bijvoorbeeld voldoende om zelfs zonder wapen een 'cachet' (zegel) te voeren met het randschrift 'Gemeente Hilvarenbeek'. Volgens een Koninklijk besluit uit 1821 mochten toentertijd de gemeenten nog niet als wapen aannemen de geslachtswapens van haar voormalige Heren. (1)

Maar hoe dan ook, de 'aftekening' (afb. 1) van het wapen kunnen we zien op het titelblad van het bekende boekje over Hilvarenbeek uit 1838 door schoolmeester H. Broeders. (2) Daarin noemt hij dit wapen 'eenvoudig maar sprekend' en vervolgt dan 'De twee van anderen in het schild elkander ontmoetende, onregelmatig kronkelende lijnen stellen de beide beekjes voor, welke het overvullige heidewater door het dorp voeren, en, even buiten de kom van hetzelfde, zich vereenigen. Het blokje boven in het schild verdeelt de kerk en den toren, die ook werkelijk tusschen de beide beekjes geplaatst zijn'. En ten slotte wijst hij nog op een ander wapen 'namelijk dat der voormalige Heeren van Hilvarenbeek...'; hoewel hij met de juiste geslachtsnamen nog geen raad wist.

afb. 1

De Brabantse Leeuw
357 (1906)

Later werd dit wapen als zegel met het randschrift 'Gemeente Hilvarenbeek' in een meer gestileerde vorm gebruikt. Ook op de bandtekening van het in 1924 verschenen boekje over Hilvarenbeek door schoolmeester J.M. Lauwers treft men een gestileerde vorm van dat wapen aan. (3) Deze schrijver vertelt - in navolging van Broeders - 'Twee takjes (van het beekje) stroomen aan weerszijden van de Markt, zijn daar overdekt en komen voorbij het kasteel Jachtlust samen. De kerk is juist daartusschen gelegen'. Lauwers vermeldde in zijn werkje tevens het zegel van de vroegere dingbank, waarop twee wapens stonden, het ene van de hertog van Brabant en het andere van de tijdelijke heer.

Hier moge in het algemeen worden opgemerkt, dat dergelijke werkjes over de lokale geschiedenis dikwijls werden samengesteld op verzoek van een plaatselijke V.V.V., maar dat die geschied-schrijving lang is blijven steken in naschrijving, zonder dat daarbij een nader bronnenonderzoek werd verricht. Een grote vooruitgang in de lokale geschiedschrijving was daarom het in 1947 verschenen boek 'Hilvarenbeek tot 1813' door dr. P.C. de Brouwer, die daarvoor tenminste het oud-administratief archief van Hilvarenbeek had geraadpleegd.

In 1960 verscheen een geheel bijgewerkte en overzichtelijke uitgave op het gebied van de gemeentewapens in Nederland door Kl. Sierksma met een behartenswaardige inleiding door de auteur en een voorwoord door de toenmalige secretaris van de Hoge Raad van Adel. Blijkens de inleiding werd deze populair-wetenschappelijke uitgave tot stand gebracht dank zij de medewerking van alle burgemeesters in Nederland en ook van de Hoge Raad van Adel. In dat werk deelt deze heraldicus mee, als belangrijke notitie aan toe: 'Wel is er een nogal primitief wapen bekend, dat een soort aardrijkskundige situatieschets vormt, met de Noorder- en Zuiderbeek van dit dorp en de aandui-ding van de kerk ten opzichte daarvan'. (4)

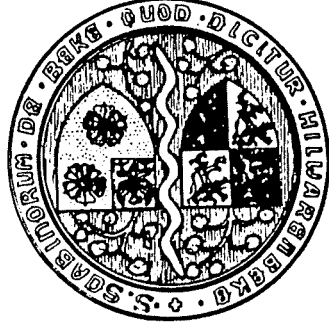
Aldus was in 1960 de stand van zaken ten aanzien van het gemeentewapen van Hilvarenbeek. Nadien zouden er wijzigingen worden ondernomen om te komen tot een in alle opzichten verantwoord wapen.

Schependomszegel

Omdat bij de bestudering van een gemeentewapen enig inzicht in de historische achtergrond vereist is, dient men eerst en vooral te beseffen, dat in vroeger tijden onze streken behoord hebben tot het hertogdom Brabant. Dat hertogdom was verdeeld in vier kwartieren, waarvan Leuven, Brussel, Antwerpen en 's-Hertogenbosch de hoofdsteden waren. De Meierij van 's-Hertogenbosch was zelf weer verdeeld in vier kwartieren, namelijk van Oisterwijk, Kempenland, Peeland en Maasland. Met de Meierijse historie hangt de geschiedenis van Hilvarenbeek dan ook ten nauwste samen. De gemeentewapens in de voormalige Sted en Meierij van 's-Hertogenbosch verdienen zeker een nader onderzoek.

Over het *schependomszegel* van de voormalige heerlijkheid Hilvarenbeek verscheen in 1962 een uitvoerige studie door dr. G.P.J. Bannenbergh in 'Varia Historica Brabantica', een uitgave van de Historische Sectie van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. (5) Dat artikel werd als afzonderlijk boekje (1961) verspreid onder de titel 'Het wapen van Hilvarenbeek', wat feitelijk onjuist was, omdat in die studie de zegels van de heerlijkheid (tot 1794) behandeld worden en vervolgens nog een overzicht gegeven wordt van de gemeentezegels zowel uit de Franse tijd (1794-1813) als sinds het Koninkrijk (1813). Er bestaat immers een wezenlijk verschil tussen een *zegel* en een *wapen*.

Het oudste *schependomszegel*, dat daar besproken wordt (af/b. 2), betreft de voormalige heerlijkheid van Hilvarenbeek en hangt

af/b. 2

aan een charter uit 1336, berustend in het abdijschrift van Tongerlo. In deze koninkonde wordt voor schepenen van Hilvarenbeek vastgelegd, dat de investiet (pastoor) van Diessen zekere tiend onder Diessen aangekocht heeft (voor de abdijs van Tongerlo). Deze akte wordt bekrachtigd 'cum sigillo scabinorum de Beke'. Het randschrift of legende van dit zegel luidt: (S(igillum) SCABINORVM DE BEKA QVOD DICTVR HILVARENBEKE. (6)

Op dit vroegste zegel van de schepenen staan twee wapenschilden, het ene van de *hertog van Brabant* en het andere van *Rogier van Leeftdael*, die ieder voor de helft gerechtigd waren in de tweeherige heerlijkheid van Beke, alias Hilvarenbeek. De overige figuren op dit zegel dienen louter als opvulling en versiering. Het lijkt mij nuttig thans reeds te wijzen op het oudste *schependomszegel* van het eveneens tweeherige *Oirschot* uit 1351, waarop precies dezelfde twee wapens staan uitgebeeld. (7) Dit hoeft ons niet te verbazen als men bedenkt, dat de geschiedenis van Hilvarenbeek en Oirschot nagenoeg parallel loopt. (8)

In zijn wetenschappelijke studie schetste dr. Bannenbergh de ontwikkeling in de middeleeuwen tot de tweeherige heerlijkheid Hilvarenbeek, waarin beide halfhieren ieder voor de helft gerechtigd waren ten aanzien van de heerlijke rechten.

Nog in 1962 gaf daarop F.W. Smulders, destijds verbonden aan het Rijksarchief in Noord-Brabant en uitstekend bronnenkenner van de Meierijse historie, in het tijdschrift 'Brabants Heem' zijn kritische reactie. (9) Ondermeer constateerde hij, dat te weinig onderscheid gemaakt wordt tussen *heerlijkheid* en *dorpen* en hij schrijft dan: 'Deze heerlijkheid, bestaande uit twee halfheerlijkheden, omvatte de vier dorpen Hilvarenbeek, Diessen, Westelbeers en Riel'. Ook vestigde hij er de aandacht op, dat de gemeente (gemeene gronden) van Hilvarenbeek in 1331 werd uitgegeven door hertog Jan III te samen met de andere halfheer Rogier van Leeftdael. (10) In hetzelfde tijdschrift had Ferdinand Smulders trouwens al in 1955 duidelijk geschreven over het onderscheid tussen de begrippen dorp, parochie, gemeent en gericht. (11)

Voor de bestudering van het Hilvarenbeekse *schependomszegel* uit 1336 is derhalve enige kennis van enkele begrippen onmisbaar.

Het rechtsgebied van de *schepenbank* van de heerlijkheid Hilvarenbeek strekte zich ook uit over de dorpen Diessen, Riel en Westelbeers. Deze *schepenbank* bestond uit zeven schepenen, vijf van Hilvarenbeek en twee van Diessen. De schepenen spraken recht in bepaalde civiele en criminele zaken, terwijl zij ook optraden bij de zgn. vrijwillige rechtspraak. Zie het oud-rechter-

leerde leeuwen (an Brabant en Limburg veelvuldig gevoerd werden. (16)

Dit gekwartierleerde wapen vertoont in het eerste en derde kwartier de Brabantse leeuw en in het tweede en derde kwartier de leeuw van Limburg, waarvan de Brabantse hertog Jan I in 1288 ook hertog is geworden. Het tot dusver oudste bekende zegel van Brabant-Limburg met de vier leeuwen is dat van hertog Jan II en hangt aan een charter uit 1300. (17)

De beschrijving van het Brabantse vier-leeuwen-wapen volgens de moderne heraldische terminologie luidt als volgt.
Gevierendeeid: I en IV in zwart een leeuw van goud, getongd en genageld van rood (Brabant); II en III in zilver een leeuw van rood met dubbele staart, gekroond, getongd en genageld van goud (Limburg).
We kunnen hier niet nader ingaan op de geschiedenis van het hertogswapen (18) en zullen ons beperken tot de gemeenten in de Meierij, die dit vier-leeuwen-wapen thans nog voeren.

De bekende heraldicus F.J. van Eitro (1909-1984) heeft er in verschillende publikaties voor gepleit om het vier-leeuwen-wapen van Brabant-Limburg in ere te houden en te combineren met een eigen kenmerkend gemeentelijk embleem. Hij bespreekt daarin uitvoerig de wapens met vier leeuwen van de gemeenten Aarle-Rixtel, Helvoirt, 's-Hertogenbosch (de hoofdstad van de Meierij), Hilvarenbeek, Oerle (thans Veldhoven), Oirschot, Oost-, West- en Middeldiepers, Someren, Stiphout, Veghel en Waalwijk.

Voor Oirschot stelde de heer Van Eitro in 1966 voor om het wapenschild met de vier leeuwen in de juiste kleuren te herstellen in combinatie met een of drie rode vijfbladen (mispelbloemen) van Van Leeftael (haltheer van Oirschot 1320-1347) als eigen kenmerk; ook in het wapen van Veldhoven (waartoe Oerle thans behoort) werd door deze heraldicus een erplaats aanbevolen voor het aloude hertogelijke wapen van Brabant-Limburg, dat Oerle als hoofplaats van Kempenland zo lange tijd mocht afbeelden; en wat *Hilvarenbeek* betreft vond de schrijver het jammer, dat het ingewikkelde zegel uit 1336 (met twee wapenschildjes en versieringen) werd gepromoveerd tot een gemeentewapen en in plaats daarvan zouden de twee blaasvormen moeten worden gecombineerd op één wapenschild; het naburige Oost-, West- van Adel verscheen in 1966 een jubileumboek, waarin het opstel 'Gemeentelijke heraldiek' werd opgenomen van de hand van de toenmalige voorzitter jhr. mr. M.A. Beelaerts van Blokland. In die bijdrage wordt de aandacht gevestigd op het vroegere rechtsgebied der Meierij van 's-Hertogenbosch, waar de gekwartier-

lijk archief van Hilvarenbeek.
Eik van deze vier dorpen was een gebied met een afzonderlijke huishouding. Zie het oud-administratief archief van deze dorpen.
Een parochie was een kerkelijke indeling, die één of meer dorpen kon omvatten.
Een *gemeent* was een begrensd gebied met woeste gronden, dat in gemeenschappelijk gebruik was bij daartoe gerechtigde personen.

Er dient steeds nauwkeurig onderscheid gemaakt te worden tusschen de *grenzen* van schepenbank, dorp, parochie en *gemeent*. Tot de *heerlijke rechten*, waarin beide halfheren ieder voor de helft gerechtigd waren, behoorden: de hoge, middelbare en lage rechtsmacht; de aanstelling van schout (= officier van justitie, later drossaard genoemd), vorster en schutter; de benoeming van secretaris, schepenen (met als voorzitter de president-schepen) en gezworenen; de houtschat; de cijnsen en de tienden; de jacht en de vissertij, enz. (13)

Na de komst van de Fransen in 1794 werden onder de revolutionaire leuze *Vrijheid-Gelijkheid-Broederschap* de heerlijke rechten, althans die welke uitoefening van bestuursgezag inhielden, afgeschaft. Het schependomszegel, dat herinnerde aan de vroegere heren en heerlijke rechten, moest plaats maken voor een ander soort zegel. Een geheel nieuwe tijd was aangebroken!
Nadien ontwikkelden zich ook de jurisdicties en de gemeenten. Eerst werd *Westdiepers* in 1803 met *Middel- en Oostdiepers* verenigd tot één gemeente. Vervolgens werden in 1810 *Hilvarenbeek* en *Diepsen* zelfstandige gemeenten, terwijl *Riel* toen met *Alphen* tot één gemeente werd samengevoegd. (14)

Vier-leeuwen-wapens

Sinds de jaren zestig valt geleidelijk een hernieuwde belangstelling te bespeuren voor de symbolen van de gemeentewapens. (15) Bij een heraldische beschouwing dient echter niet uitsluitend het verleden maar ierst ook de hedendaagse identiteit van een gemeente betrokken te worden. We zullen hierop nog nader terugkomen.
Bij gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Hoge Raad van Adel verscheen in 1966 een jubileumboek, waarin het opstel 'Gemeentelijke heraldiek' werd opgenomen van de hand van de toenmalige voorzitter jhr. mr. M.A. Beelaerts van Blokland. In die bijdrage wordt de aandacht gevestigd op het vroegere rechtsgebied der Meierij van 's-Hertogenbosch, waar de gekwartier-

van hertog Jan ou aanvullen met een eigen kenmerkend embleem'. Als goed voorbeelden, hoe men het wapen van de hertog van Brabant in ere kan houden, noemde hij de gemeentewapens van *Veldhoven* (1969) en *Oirschot* (1970). (21)

Hilvarenbeek had nog steeds geen officieel gemeentewapen. Men hoefde daar echter niet om te treuren zolang er nog geen heraldisch verantwoord ontwerp gereed was, waarbij het verleden met de hedendaagse identiteit gecombineerd diende te worden.

De vier-leeuwen-wapens in de Meierij werden anno 1978 nog eens onder de aandacht gebracht op de tentoonstelling 'Brabants Baniër en Blaizoen' in het gemeentehuis van Hilvarenbeek. Op die expositie werd nogmaals duidelijk, hoe belangrijk de oude zegels zijn bij een studie over de gemeentewapens van Noord-Brabant. (22) Maar er kwam toen nog geen nieuw gemeentewapen voor Hilvarenbeek tot stand hoewel de expositant Kees van Beren-donk al een nieuw wapen ontworpen had.

Nieuw gemeentewapen?

Sindsdien bleef het jarenlang stil rond het wapen van Hilvarenbeek, totdat plotseling in de plaatselijke pers het bericht verscheen, dat voor de raadsvergadering van 28 april 1983 als agendapunt was opgenomen: een voorstel tot het vaststellen van een nieuw gemeentewapen. (23)

Na een breedvoerige discussie in de raad besloot het college van Burgemeester en Wethouders om het voorstel terug te nemen. (24)

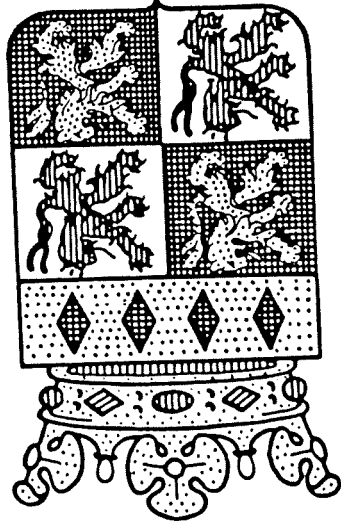
Aan het einde van deze uiteenzetting volgen eerst nog enkele kanttekeningen bij het ontworpen gemeentewapen (afb. 5).
1. Waar is in het nieuwe wapenschild het vier-leeuwen-wapen gebleven uit het oude schependomszegel van 1336, dat eeuwenlang, naast het wapen van Rogier van Leefdael, tot aan de komst van de Fransen in 1794 gevoerd werd?

Uit het voorafgaande is bekend, hoezeer de heer F.J. van Eitro er herhaaldelijk voor heeft gepleit, dat plaatsen zoals Hilvarenbeek (waarvan de geschiedenis nagenoeg parallel loopt met die van *Oirschot*) het gevierendeeld hertogelijk wapenschild ook bij het gemeentewapen in ere blijven houden.
Dit moet toch ook bij de Hoge Raad van Adel in Den Haag bekend zijn geweest.

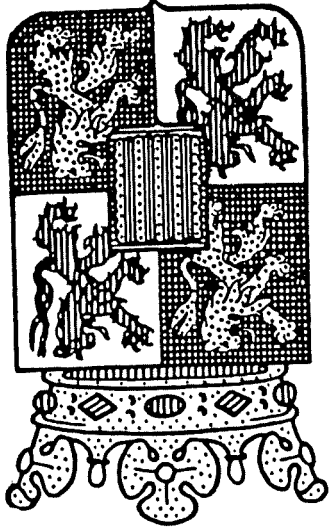
2. De combinatie van de omgewende (!) Brabantse leeuw en de leeuw van Limburg met het blaizoen van Rogier van Leefdael in deze vorm geeft aanleiding tot ernstige kritiek. Ik beroep mij hierbij op hetgeen de heer F.J. van Eitro zelf destijds in

Wapenverbetering kwam nadien tot stand voor de gemeenten *Veldhoven* (1969) en *Oirschot* (1970).

van Noord-Brabant werden door F.J. van Eitro de wapens met de vier leeuwen van Brabant-Limburg wederom uitvoerig besproken en nogmaals werd met klem betoogd, dat 'de gemeenten, ken en nogmaals werd met klem betoogd, dat de gemeenten, die de eer genoten het wapen van de hertog in hun zegel te mogen voeren, er prijs op (zullen) stellen, dat ook in hun wapen het schild behalve het hertogelijk blaizoen ook een eigen kenmerkend embleem op te nemen. Tevens werd door Van Eitro beklemtoond, dat - in tegenstelling tot de ingewikkelde zegels - de wapenfiguren op een wapenschild eenvoudig dienen te zijn. (20)

afb. 3

afb. 4

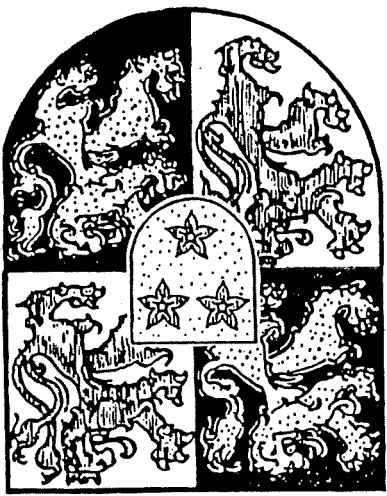
VELDHOVEN (afb. 3) voert thans het vier-leeuwen-wapen van Brabant-Limburg en een *schildhoofd* met vier ruiten, die verwijzen naar de vier dorpen waaruit *Veldhoven* bestaat.
OIRSCHOT (afb. 4) voert nu eveneens hetzelfde vier-leeuwen-wapen en een *hartschild* met het wapen Van Merode (halfteren van *Oirschot* 1455-1672).

In een later artikel uit 1974 behandelde F.J. van Eitro nogmaals de gemeenten in Noord-Brabant, die, al of niet in de juiste kleren, het gekwartierde vier-leeuwen-wapen van de hertog van Brabant en Limburg zijn blijven voeren. Wederom voegt hij daaraan toe: 'Beter zou het zijn, indien elke gemeente het schild

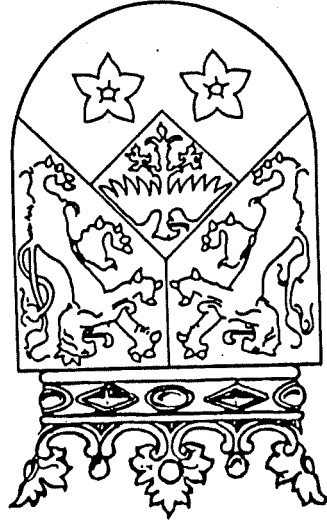
de plaatselijke naamkundekring in het schild werd opgenomen berust kennelijk op het zogeheten 'sprekend' wapen, zoals afgebeeld op het titelblad van het boekje uit 1838 door schoolmeester H. Broeders (afb. 1). De heraldicus K1. Sierksma noemt dit echter geen wapen, maar 'een soort aardrijkskundige situatieschets'. (27) Als men het begrip 'Beek' tot uitdrukking wil brengen, dan kan men daarvoor beter een 'golvende dwarsbalk' gebruiken. Toch is mijn voornaamste bedenking tegen deze omgekeerde gaffel, dat die wapenfiguur m.i. het *struikelblok* heeft gevormd om tot een alleszins verantwoord wapen te kunnen komen. Ik betwijfel dan ook of zowel de heer Van Eitro als de Hoge Raad van Adel zelf wel zo tevreden zijn geweest over de heraldische kwaliteit van het ingediende ontwerp.

Tot slot

Dit alles overziende moet ik tot de slotsom komen, dat het voorgestelde wapen niet representatief is voor Hilvarenbeek, ondanks het in de toelichting door Burgemeester en Wethouders uitgesproken oordeel 'dat de gemeente Hilvarenbeek dan zal kunnen beschikken over een zeer fraai wapen, welk past bij de rijke geschiedenis van onze gemeenschap'. (28) Om een bijdrage te leveren tot een meer verantwoord wapen heb ik - vrijwillig en buiten alle dorpspolitiek (29) - voor Hilvarenbeek een wapenschild ontworpen met vier leeuwen en drie vijfbladen (afb. 6), dat eenvoudig is en bijna geen uitleg nodig heeft.

afb. 6

afb. 5

'Brabants Heem' schreef ten aanzien van het vroegere wapen van DEURNE: 'Deurne N.Br. voerde tot 1928 het gekwartierde wapen van Brabant-Limburg in de juiste kleuren (maar de leeuwen in 1 en 3 waren omgewend uit 'courtoisie'), terwijl er een hart-schild aan toegevoegd was met het blaizoen van de Heren van Doerne (Doorne - Deurne). In prachtige uitvoering ziet men nog steeds het vroegere wapen op de voorgevel van het raadhuis van Deurne. Maar omdat de combinatie van het aloude hertogelijk wapen met dat van de Heren van Doerne in deze vorm terecht veel reden gaf tot *kritiek*, is sinds 16 mei 1928 het wapenschild van Deurne gelijk aan dat van de vroegere Heren van Doerne, dus geschilderd zo als het voormalige hartschild.' (25) Ook de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage had m.i. beter kunnen weten. 3. Uit heraldisch oogpunt is het blaizoen van Leefdael (kastelein van Brussel en halfheer van Hilvarenbeek 1328-1347) in het wapenschild op niet normale wijze afgebeeld. Het geslacht Van Leefdael voert op een veld van goud drie rode vijfbladen (mispelbloemen), waarvan er volgens de *heraldische regels* twee boven en één beneden in het wapenschild geplaatst dienen te worden. (26) Het vijfblad, heraldisch rechtsboven in het blaizoen van Rogier van Leefdael op het zegel (afb. 2), is bedekt door een vrijkwartier met een adelaar, maar men zou dat hier beter kunnen weglaten, omdat dan de *drie vijfbladen* (mispelbloemen) tevens kunnen verwijzen naar de drie kerkdorpen Hilvarenbeek, Bieist-Houtakker en Esbeek, waarmee de hedendaagse *identiteit* wordt aangeduid. 4. De omgekeerde (!) 'gaffel' - die blijkbaar op voorstel van

Het vier-leeuwen-wapen van de Brabantse hertic uit het schepen-domszegel van 1336 is volledig gehandhaafd. De heraldische beschrijving van de vier leeuwen is reeds gegeven en voor de afbeelding daarvan werd onder meer geraadpleegd het werk van de Belgische heraldicus E. Gevaert. (30)

De drie rode vijfbladen (mispelbloemen) in een gouden hartschild zijn afkomstig uit het wapen Van Leeftael, maar dienen voornamelijk als symbool van de drie kerkdorpen van Hilvarenbeek. Het schild kan nog worden gedeekt door een kroon.

Ziehier dan het eindresultaat van mijn onderzoek. Er komt geen ingewikkelde schildverdeling aan te pas, terwijl bovendien de wapenfiguren historisch en esthetisch verantwoord zijn. Het lijkt mij zo een betere combinatie van het verleden met het heden.

NOTEN

1. De Hoge Raad van Adel, geschiedenis en werksaamheden ('s-Gravenhage, 1966), passim.
2. H. Broeders, *Geschied- en aardrijkskundige beschrijving der gemeente Hilvarenbeek voor de Jeugd* (Tilburg, 1838), blz. 14-15.
- Er heeft voordien in Hilvarenbeek een oud brandijzer bestaan, dat gebruikt werd als brandmerk en waarop een schijde voorkomt met een figuur in de vorm van de letter Y. Een ingebrende afdruk van dat brandijzer is bijvoorbeeld terug te vinden op een houten graanmaat (van omstreeks 1791).
3. J.M. Laueners, *Langs de Hilverboorden* (Hilvarenbeek, 1924), blz. 12-13.
4. K.I. Sierksma, *De gemeentewapens van Nederland* (Prismaboek nr. 501, 1960), blz. 73 en 197.
5. Dr. G.P.J. Bannenberg, *De schependomszegels van Hilvarenbeek, in Varia Historica Brabantica*, I (1962), blz. 63 e.v.
6. *Abdijarchief Tongerlo*, Charter nr. 546. Gepubliceerd in: Dr. M.A. Erens o.praem., *Brabantica*, jrg. 1 (1971-1972).
7. Volgens vriedelijke mededeling van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Rayonde-De oorkonden der abdij van Tongerlo, III (Tongerlo, 1952), nr. 808 (1336).
8. J.A.J. Beex, *En Oirschots heerlijkheidswapen en de Meierijse historie, in Brabantsche schependomszegels van Hilvarenbeek en Oirschot niet vermeld*.
9. In het *Corpus sigillorum Neerlandicorum* 3 dln.; 's-Gravenhage (1937-1940) staan in *Camplina*, jrg. 1 (1971-1972).
10. Dr. van Oirschot uit 1351 en 1367, waarvan de transcriptien werden gepubliceerd pot Oirschot, hangt het oudste schependomszegel van Oirschot aan de schepenoorkon-De oorkonden der abdij van Tongerlo, III (Tongerlo, 1952), nr. 808 (1336).
11. Volgens vriedelijke mededeling van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Rayonde-De oorkonden der abdij van Tongerlo, III (Tongerlo, 1952), nr. 808 (1336).
12. *Historische kaart van Noord-Brabant 1795* (de gebieden van de schepenbanken binnen de huidige provincie Noord-Brabant omstreeks 1795) onder redactie van W. van Ham en J. Vriens ('s-Hertogenbosch, 1980).
13. R.M. Peeters en J. van Gils, *Inventaris van het archief van de heerlijkheid Hilvarenbeek c.a. 1648-1938* (Tilburg, 1983).
14. L.M.Th.L. Hustinx, *De evoluties van jurisdicties en gemeenten in Noord-Brabant van de 15e eeuw tot heden* ('s-Hertogenbosch, 1975).
15. K.I. Sierksma, a.w. (1960).

NASCHRIFT

Dit artikel was al bij de redactie ingeleverd vóórdat de in noot 29 aangekondigde raadsver-gadering plaatsvond. Welnu, de raad heeft overeenkomstig het voorstel van B. en W. van Hilvarenbeek besloten (met één stem tegen!). Hoewel dit College op de hoogte was van mijn voorgenomen publicatie, werd precies hetzelfde voorstel van 1983 toch weer op de raadsagenda geplaatst, bijkijkbaar onder druk van de viering van 10 eeuwen Hilvarenbeek. Aldus werd door de raad overhaast tot een nieuw gemeentewapen besloten zonder nadere bezinning op de inhoud van het wapenschild.

Met vriendelijke dank aan de heer C.A.M. Prinsen te Hilvarenbeek, die mij behulpzaam was bij het gereedmaken van de afbeeldingen 4 en 6.

16. De Hoge Raad van Adel, a.w., blz. 134.
17. Dr. H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, I (De Meierij van 's-Hertogenbosch), tweede stuk ('s-Gravenhage, 1979), nr. 596; origineel in Stads-archief 's-Hertogenbosch, no. 18 der charters; zie de reproductie in *De Brabantse Leeuw*, jrg. 20 (1971), blz. 113.
18. Dr. J.P.W.A. Smit, *De Brabantse beelden en teekens van recht* ('s-Gravenhage, 1957), blz. 211.
- Mr. J.P.W.A. Smit, *Het wapen van Noord-Brabant, in Brabants Jaarboek*, 1949, blz. 119.
- Mr. Dr. J.P.W.A. Smit, *Het wapen der stad 's-Hertogenbosch, in De Brabantse Leeuw*, jrg. 15 (1966), blz. 81, 113.
19. F.J. van Ertro, *Het wapen van Oirschot, in Brabants Heem*, jrg. 18 (1966), blz. 103.
20. F.J. van Ertro, *Een achtergebleven gebied in de heraldiek, de gemeentewapens van Noord-Brabant, in De Brabantse Leeuw*, jrg. 16 (1967), blz. 39, 55.
21. F.J. van Ertro, *Iets over heraldiek in samenhang met de geschiedenis van Brabant, in Campina*, jrg. 4 (1974-1975), blz. 79 e.v.
22. J.Th.M. Meisen (van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant) besprak de gemeentewapens van Veldhoven en Oirschot onlangs in *Kempenland Info*, resp. van 12 oktober en 16 november 1985.
23. *Tentoonstellingsgids Brabants Bantier en Blaazen* (Hilvarenbeek, 1978).
24. *Gemeente Hilvarenbeek, Raadsvergadering van 28 april 1983*, agendapunt 8.
25. Deze discussie had mede betrekking op een door mij inderhaast ingediend bezwaar-schrift, waarbij - als modern voorbeeld van eenvoudig - een alternatief ontwerp was gevraagd: *In goud een blauwe golvende dwarsbalk (beerpip 'Beek'), vergezeld van drie rode vijfbladen, geknopt van goud en geplaatst 2 en 1* (symbool voor de drie kerkdorpen Hilvarenbeek, Bieist-Houtkalkers en Esbeek). Ik kon daar toen niet nader op ingaan.
26. C. Pama, *Rietstap's Handboek der Wapenkunde*, vierde druk (Leiden, 1961), blz. 62.
27. Zie de noten 2 en 4.
28. Zie het voorstel bij de stukken, vermeld onder noot 23.
29. Hoe onberekenbaar dorpspolitiek is, blijkt wel uit het feit, dat hetzelfde ontwerp plotseling weer uit een bureaulade gehaald is en door B. en W. van Hilvarenbeek opnieuw ter vaststelling aangeboden wordt in de raadsvergadering van 19 december 1985.
30. E. Gevaert, *L'heraldique, son esprit, son langage et ses applications* (Bruxelles, 1923). Dit boek (met uitstekende afbeeldingen) wordt door C. Pama aanbevolen in het onder noot 26 aangehaalde werk, blz. 350.

Afschrift

W I J **B** E A T R I X , B I J D E G R A T I E G O D S ,
K O N I N G I N D E R N E D E R L A N D E N ,
P R I N S E S V A N O R A N J E - N A S S A U ,
E N Z . E N Z . E N Z .

- 6 M A A R T 1986

No. 11

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken van
24 februari 1986, nr. B86/76, directoraat-generaal
Binnenlands Bestuur;

Gezien het verzoek van burgemeester en wethouders van de
gemeente Hilvarenbeek, van 3 januari 1986, no. U/37/S/MvO, tot
verlening van een wapen aan die gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van
24 december 1814, no. 32 en het koninklijk besluit van
23 april 1919, Stb. no. 181;

De Hoge Raad van Adel gehoord;

H E B B E N G O E D G E V O N D E N E N V E R S T A A N :

Aan de gemeente Hilvarenbeek een wapen te verlenen, waarvan de
beschrijving luidt als volgt:
"Verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een
omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links
in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld
en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel,
geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt
door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop
een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud. Het
schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee
parels."

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de uitvoe-
ring van dit besluit.

's-Gravenhage, 6 maart 1986

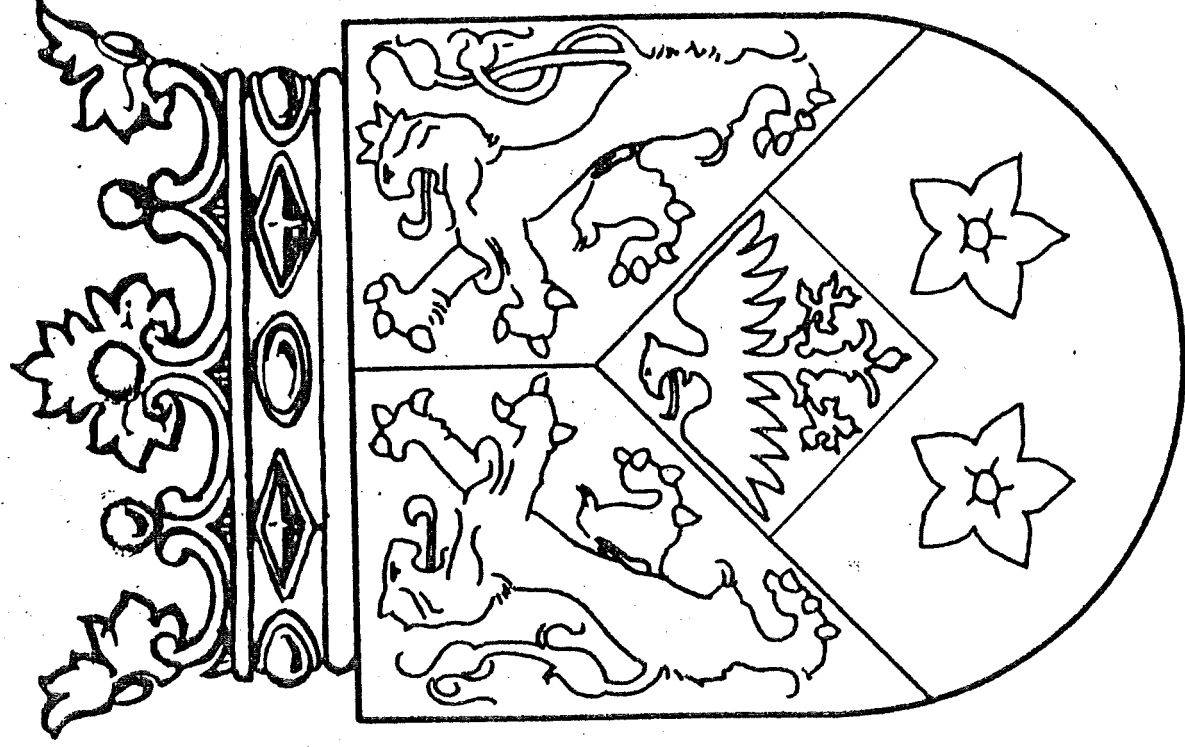
(get.) B E A T R I X

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

(get.) R.W. DE KORTE

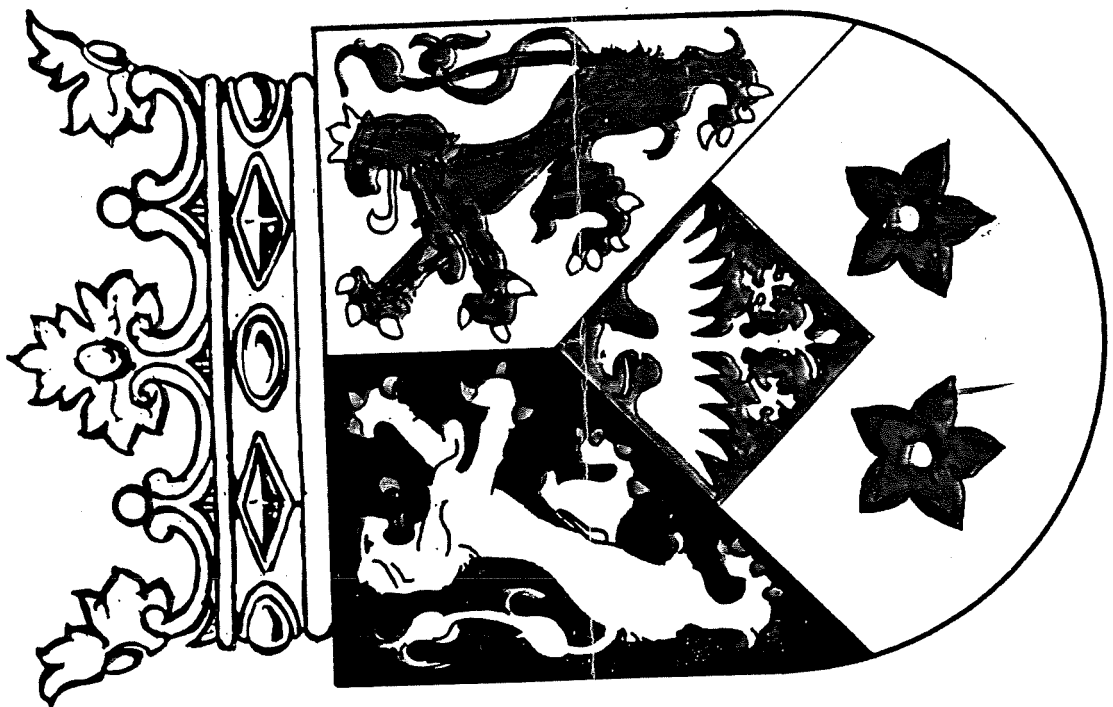
Overeenkomstig het oorspronkelijke,
HET HOOFD ALGEMENE SECRETARIE VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

M. J. Keesink-van Grijshuisen

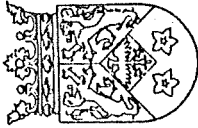

Verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede; rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud. Het schild bedekt door een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

sabel = zwart, keel = rood, parels zijn altijd wit.

SECRETARIS VAN
HILVARENBEEK

Aan:

de heer W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ BERGEN OP ZOOM

Hilvarenbeek, 28 april 1986

Hierbij doe ik u ter kennisneming toekomen een copie van het koninklijk besluit van 6 maart 1986 waarbij aan de gemeente Hilvarenbeek een wapen is verleend.
Tevens treft u aan het betreffende raadsvoorstel en raadsbesluit.
Ik vertrouw er op met deze toezending u van dienst te zijn geweest.

De secretaris van Hilvarenbeek

R.A.L. Severijns

gemeenten Dongradeel en Boornsterhem, een gemeente-wimpel vastgesteld. Zie bij het hierboven gestelde artikel „Boornsterhem“.

De omschrijving ervan luidt: „Een vierkante hijs van geel, beladen met een rode springende haas, en een splitwimpelvlucht in twee lengtebanen van groen en wit.“

A. B. DUILL TOT BACKENHAGEN.

Het wapen van het Waterschap Oost-Veluwe.

Bij gezamenlijk besluit van Provinciale Staten van Gelderland en Overijssel van 26 januari 1983 en 29 juni 1983, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 21 december 1983, nr. 59, werd het Waterschap Oost-Veluwe ingesteld, dat met ingang van 1 februari 1984 als zodanig ging functioneren.

In het nieuwe waterschap zijn opgenomen de voormalige Polderdistricten Brummen-Voorst, Hattem en Veluwe, alsmede een groot ongereguleerd gebied ten westen van het Apeldoorns-Kanaal. Het waterschap heeft een totale oppervlakte van ongeveer 60.000 ha.

Aan het Polderdistrict Brummen-Voorst was bij Koninklijk besluit van 24 juli 1961, no. 9, een wapen verleend met de volgende omschrijving: Gevierendeeld: I In azuur een klimmen-de leeuw, staande in een braambos met een bramentak in de linkerpoot, waaraan zeven bramen hangen, alles van zilver (Brummen); II In sabel een golvende dwarsbalk van zilver (de IJssel); III In sinopel twee schuin-gekruisde korenaren van goud (middelen van bestaan); IV In goud drie kepers van keel (Voorst). Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paaren.

Aan het Polderdistrict „Hattem“ was reeds bij Koninklijk besluit van 16 maart 1939, no. 75, een wapen verleend; de omschrijving ervan luidt: In azuur een versmalde golvende dwarsbalk van zilver (de IJssel), over alles heen een gekroonde leeuw van goud, onder de bovenste kromming van den staart een zespuntige ster van hetzelfde (Hattem); een zilveren schildhoofd, beladen met drie elzbladeren van sinopel naast elkaar (Oldebroek). Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paaren.

Aan het Polderdistrict Veluwe was ten slotte bij Koninklijk besluit van 11 februari 1977, no. 16, als wapen verleend: Gedeld; I in azuur een dubbelstaartige gekroonde leeuw van goud, getongd en genageld van keel (*Eduard* hertog van *Gelre*); II in goud een keper van sabel, vergezeld van drie kreeftenscharen van keel, de eerste omgewend (zognaamd *Hendrik van Egher*). Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels¹.

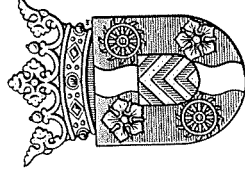
Het was uiteraard onmogelijk uit deze veelheid van elementen een nieuw wapen te creëren, dat het gehele gebied van het nieuwe waterschap goed zou representeren. Zoals ook het geval was bij het waterschap Noord-Veluwe², was ook hier het opnemen van de Arnhemse adelaar, waarmee het kwartier Veluwe zegelde, minder geschikt. Wel konden de hoofdkleur blauw, een golvende dwarsbalk of paal en de Gelderse roos hierin een plaats vinden. Een ander geschikt element was het waterrad, duidend op de vrij vroege industriële ontwikkeling die juist op de oostelijke Veluwe door de aanwezige waterkracht plaatsvond. Tenslotte kon de zetel van het waterschap,

1. De Ned. Leeuw 1978, 249.
2. Id. 1986, 245.

Twello, geschikt worden weergegeven door het wapen van de gemeente Voorst in een hartschild.

Bij Koninklijk besluit van 5 februari 1986, no. 12, werd daarom aan het Waterschap Oost-Veluwe het volgende wapen verleend: In azuur een golvende paal van zilver, vergezeld rechts van een mispelbloem en een twaalfspakig St. Catharinatrad en links van een twaalfspakig St. Catharinatrad en een mispelbloem, alles van goud; in een hartschild van goud drie kepers van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren twee parels.

MR. O. SCHUTTE.

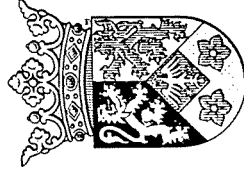
Het wapen van de gemeente Hilvarenbeek.

Voor zover bekend was Hilvarenbeek de enige gemeente in ons land, die nog geen eigen wapen had, afgezien dan van die gemeenten die door recente gemeentelijke herindelingen tot stand gekomen zijn. Wel werd herhaaldelijk door de gemeente gebruikgemaakt van het reeds in 1336 voorkomende zegel op een schild. Dit zegel, het schependomszegel van de heerlijkheid Hilvarenbeek, komt voor aan een akte uit genoemd jaar, dat zich in het archief van de abdijs Tongerlo bevindt met het randschrift: S(igillum) scabinorum de Beke quod dicitur Hilvarenbeke. Het vertoont de wapens van de hertog van *Brabant en Limburg (Jan III)* en van *Rogier van Leefdael*, die beide de halve heerlijkheid in bezit hadden, waarboven vier takken met bladeren of vruchten (mogelijk duidend op de vier delen van de heerlijkheid: Hilvarenbeek, Diessen, Westelbeers en Riel) en gescheiden door een golvende paal, duidend op de beek, waaraan de gemeente haar naam heeft ontleend.

Pogingen van de gemeente om dit gehele zegelbeeld als wapen verleend te krijgen strandden telkenmale bij de Hoge Raad van Adel, terwijl men het binnen de gemeente over andere ontwerpen niet eens kon worden.

Ten slotte kwam wijlen ons medelid F. J. C. M. van Eitro met een compromis-ontwerp, dat de elementen van het zegel bevatte maar opnieuw gegroeped en dat — na enige jaren — door de gemeente werd aangevraagd. Het werd bij Koninklijk besluit van 6 maart 1986, no. 11, verleend: Verdeeld door een omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in goud drie vijfbladen van keel, geknopt van goud, geplaatst één en twee, de bovenste bedekt door een op zijn punt geplaatst vrijkwartier van keel, waarop een adelaar van zilver, gebekt, getongd en gepoot van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

MR. O. SCHUTTE.

Het nieuwe wapen der gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren.

Bij besluit van 20 februari 1816, nr. 69 werd op 20 september 1819 door de Hoge Raad van Adel als wapen voor de gemeente

De Brabantse Leeuw 36 (1987) 24-28

- 27. SAZOB, Heeze R 237, f 103.
- 28. SAZOB, Heeze R 122, f 94v.
- 29. RANB, Someren R 153, f 4.
- 30. RANB, Someren R 149, f 41v.
- 31. C., 'Familie Tegembosch', *De Brabantse Leeuw*, XV (1966) 136.

Met één stem tegen: het nieuwe gemeentewapen van Hilvarenbeek

R.A.L. Severijns
Dekanijsstraat 4, 5081 BZ Hilvarenbeek

Onlangs verscheen in dit tijdschrift een bijdrage van de hand van de heer J.A.J. Becc over het nieuwe wapen van Hilvarenbeek¹.

Dat wapen werd aan de gemeente Hilvarenbeek verleend bij koninklijk besluit van 6 maart 1986, nr. 11; Becc toont zich een duldelijke tegenstander van het nieuwe wapen.

In zijn naschrift van dat artikel merkt Becc op: 'Welnu, de raad heeft overeenkomstig het voorstel van B. en W. van Hilvarenbeek besloten (met één stem tegen)... Aldus werd door de raad overhaast tot een nieuw gemeentewapen besloten zonder nadere bezinning op de inhoud van het wapenschild².

Het artikel van Becc noopt tot een reactie en wel om een tweetal redenen.

Uit het naschrift van Becc blijkt reeds, dat de raad na een uitvoerige discussie - eerst al in de raadsvergadering van 28 april 1983 en later bij de vaststelling op 19 december 1985 - zich met het gemeentewapen heeft beziggehouden³. Daarbij zijn de opvattingen van Becc mede betrokken geweest bij de oordeelsvorming van de raad. Van een overhaaste beslissing onder druk is dan ook zeker geen sprake.

Wel komt hierbij naar voren, dat het vaststellen van een gemeentewapen niet louter fenomeen is van en voor heraldici maar onderdeel vormt van het politiek-bestuurlijke zorggebied van de gemeenteraad⁴.

Dat betekent dat het bestuur - wiens primaire taak ligt in het nemen van beslissingen in het algemeen belang - een keuze zal moeten maken uit de aangedragen alternatieven.

Zoals dat ook met andere zorggebieden gebruikelijk is, wordt een dergelijke keuze voorbereid door het college van Burgemeester en Wethouders aan de hand van een advies afkomstig van deskundigen.

gen.
Het wapen, zoals dat door de raad is vastgesteld, is ontworpen door de welbekende - op 1 januari 1984 helaas te vroeg overleden - heraldicus F.J. van Eitro.

Dit ontwerp werd vervolgens voorgelegd aan de Hoge Raad van Adel die in het advies stelt, dat men zich 'gaarne verenigt met het voorstel'⁵.

Inmiddels hadden ook de plaatselijke heemkundige kring en de streekarchivaris verklaard achter het ontwerp te staan.

Op grond daarvan heeft de gemeenteraad van Hilvarenbeek ingestemd met het voorgestelde wapen.

De opmerking van Becc dat hij 'vrijwillig en buiten alle dorpspolitiek - voor Hilvarenbeek een wapenschild heeft ontworpen' kenmerkt zich enigszins door een zekere naïviteit waar het gaat om het functioneren van het openbaar bestuur. Op het moment immers dat een dergelijk alternatief wordt ingebracht is het een feit dat mede in de politieke afweging *wordt* betrokken; of men dat als heraldisch ontwerp nu wil of niet⁶.

De raad heeft mijns inziens dan ook een verantwoorde keuze gemaakt door acht te slaan op het ontwerp van een van de meest prominente kenners van de Brabantse heraldiek en het advies te volgen van de Hoge Raad van Adel.

In dat kader moge ik nog eens een stelling van prof. mr. J.P.A. Coopmans in herinnering brengen, uitgesproken tijdens een in Hilvarenbeek gehouden studiedag over gemeentewapens in Brabant, waar hij opmerkt, dat lokale gemeenschappen een zekere vrijheid toekomt om een eigen keuze te maken uit de in aanmerking komende historische gevoerde en actueel als zinvol te beschouwen wapensymbolen⁷.

In zijn artikel stelt Becc voorts, dat hij betwijfelt of zowel de heer Van Eitro als de Hoge Raad zelf wel zo tevreden is geweest over de heraldische kwaliteit van het ingediende ontwerp⁸.

Met betrekking tot de opvatting van de Hoge Raad wil ik kort-eldshalve verwijzen naar het advies van deze instelling zelve. Van een discrepantie tussen de innerlijke gevoelens van de Raad en het schriftelijk uitgebrachte advies is mij niet gebleken. Becc geeft ook geen nadere argumentatie daarvoor.

Het lijkt me daarnaast ook niet goed werkbaar indien gemeenten moeten twijfelen aan schriftelijk ingenomen standpunten van een dergelijk hoog College van Staat.

De vraag of Van Eitro twijfelde aan zijn ontwerp kan ik echter nog concreter beantwoorden.

Vanuit mijn functie ben ik nauw betrokken geweest bij de voor-

De Brabantse Leeuw 36 (1987) 53-60.

berediging van het wapen. Daardoor was ik in de gelegenheid om van hem persoonlijk zijn visie over het ontwerp te vernemen als mede zijn reactie op de reeds toen al bekende kritiek van Becc

op dat ontwerp. Juist vanwege zijn expliciete mening over dat ontwerp - dat met alle reden zijn ontwerp genoemd mag worden - acht ik het van historisch en heraldisch belang om in ieder geval die mening in de openbaarheid te brengen. Zowel in gesprekken als in brieven heeft Van Etro zijn visie kenbaar gemaakt. Voor deze bijdrage zal ik slechts putten uit de brieven van Van Etro omtrent dit onderwerp, teneinde zo objectief en authentiek mogelijk diens opvatting alsnog in de discussie te betrekken.

Een belangrijke brief in dat verband is die van 12 april 1983. Daarin geeft Van Etro naast een weerwoord op de kritiek van Becc tevens een inzicht in de achtergronden van het ontwerp en de wijze waarop het wapen tot stand is gekomen.

De integrale tekst van deze brief volgt hieronder:

De heer J.A.J. Becc, oud-archivaris te Tilburg, zond mij een afschrift van zijn brief d.d. 12 april 1983, gericht aan de gemeenteraad. Met mijn huidige brief bevestig ik gaarne, dat mijn ontwerp voor een gemeentewapen van Hilvarenbeek uiteraard beïnvloed is door de wensen, die daarop betrekking hadden, als uitgangspunt dus voor de samenstelling, maar dat het ontwerp beantwoordt aan de regels en aan de traditie van de heraldiek en dat ik me door de besprekingen, die er over werden gevoerd niet heb laten dwingen tot concessies.

De leeuwen van Brabant en van Limburg worden in vele gemeenten nog steeds geëerd, zie de recente wapens van Veldhoven en Oirschot en uiteraard het vrijkwartier in het wapen van 's-Hertogenbosch. Om het ontwerp te vereenvoudigen volstond ik met twee leeuwen in plaats van vier, als u wilt, het 'halve' wapen. Vanwege de courtoisie was het echter nodig de gouden leeuw van Brabant om te wenden, zoals ook met de leeuwen van Gelre in het provinciewapen van Gelderland is geschied. Oorspronkelijk zou een horizontale lijn het wapen doorsneden hebben met in de bovenhelft bedoeld halve wapen Brabant/Limburg en in de onderhelft het wapen Leeftaal, allemaal elementen uit het prachtige schependomszegel uit 1336 van Hilvarenbeek, dat in het abdijarchief van Tongerlo wordt bewaard.

Ik had de voldoening, dat ik mijn gesprekspartners er van kon overtuigen dat de golvende beek in het zegel van 1336, resp. de twee beekjes, die op het noot door de Hoge Raad van Adel aanvaardde wapen uit 1839 (afb. 5 bij het opstel uit 1962 van dr.

G.P.J. Bannenberg) zich tot één beek verenigen, van zeer ondergeschikt belang zijn. In de wapenbeschrijving (blazoenering) zou die paal of beek het eerst genoemd moeten worden, alsof het wel de voornaamste wapenfiguur moest voorstellen. De overige wapenfiguren zouden volgen na de woorden: vergezeld van.

Toen vrij laat in het gesprek het woord gafsel nog eens viel, met het wapen in gedachten op de achtergevel van het raadhuis, bleek de verdeling van het schild in drie delen door een omgekeerde gaffelsnede even goed aanvaardbaar. Dit gaf me de mogelijkheid om het vrijkwartier (met de adelaar uit het wapen Leeftaal) TE HANDBAVERN. Het schild, dat door een horizontale lijn doorsneden werd, dwong de keuze af tusschen de plaatsing van het vrijkwartier direct onder het zwarte (dus zware) veld van Brabant, waar het echt in de verdrinking zou komen, resp. het geheel weglaten van het vrijkwartier, toch wel een prachtig kenmerk van het wapen van juist R O G I E R van Leeftaal. De gaffelsnede gaf me de mogelijkheid dat vrijkwartier te plaatsen, waar feitelijk het hartschild zich pleegt te bevinden. Zo ontstond het ontwerp, dat ik reeds als "elegant" heb mogen horen betitelen.

Dat een wapen eenvoudig moet zijn, onderschrijf ik nog eens. Als een schild verdeeld is in b.v. vier kwartieren, dient elk kwartier die eenvoud te vertonen. Hetzelfde geldt voor een wapenschild, dat in drie delen is verdeeld.

De leeuw van Brabant en de leeuw van Limburg voldoen vanzelfsprekend aan de eis van eenvoud, het zijn wapens uit de oertijd van de heraldiek. Ook het wapen van Leeftaal onder in het ontwerp wapen heeft eveneens een eerbiedwaardige oudedom en over eenvoud daarvan is geen discussie nodig. Ik heb groot respect voor de kennis en de ervaring van de heer J.A.J. Becc, met wie ik altijd de prettigste mogelijke contacten heb onderhouden. Dit neemt niet weg, dat ik mijn ontwerp niet wens te veranderen, mede geliet op de instemming, die de Hoge Raad van Adel liet blijken"⁹.

Deze brief geeft voldoende aan dat Van Etro zich geheel achter het huidige gemeentewapen heeft gesteld.

Wie nagaat hoe de gang van zaken rond het nieuwe wapen is geweest - alleen al daarover is een historische studie te maken - zal zich over die stellige opvatting van Van Etro niet verbazen. Het ontwerp werd al in 1978 door Van Etro gepresenteerd als één van de in aanmerking komende mogelijkheden.

In die tijd is ook zijn suggestie naar voren gekomen om een omgekeerde gaffelslijn in het ontwerp te betrekken. Van Etro kwam

op dat idee aan de hand van het wapen dat de koningen van Groot-Brittanië uit het huis van Hannover gevoerd hebben. Van Ettro schrijft:

Met dit voorbeeld voor ogen liet ik een wapenschild tekenen, door een omgekeerde gaffellijn in drieën verdeeld: 1 Brabant, 2 Limburg, 3 Leeftaal, met als (verantwoorde) variatie, dat het vrijkwartier van Leeftaal met de adelaar een plaats heeft gekregen en in het midden van het wapenschild¹⁰.

Tot slot

Het absolute onbegrip over het besluit van de Hilvarenbeekse raad wordt treffend samengevat in de reactie van Becc¹¹: *Met één stem tegen!* Voor degenen die zich duidelijk een voorstander tonen van het nieuwe wapen, is een dergelijke beslissing met de grootst mogelijke meerderheid evenwel juist een teken dat hier zeker van een representatief wapen gesproken mag worden.

Deze bijdrage had een tweeledig doel. Op de eerste plaats om aandacht te vragen voor het feit dat historisch en heraldisch onderzoek onderdeel kunnen worden van een politiek-bestuurlijk besluitvormingsproces. Zie bijvoorbeeld ook de vele discussies in gemeenteraden over straatnaamgeving met veelal adviezen van heemkundige kringen. Belangrijkste argument voor deze bijdrage is echter om de visie van de ontwerper van het Hilvarenbeekse wapen alsnog in de discussie te betrekken. Keuzenkamp schrijft als slotzin in zijn studie over het gemeentewapen: "Het betreft een symbool van de gemeente, maar in feite is het wapen toch openbaar bezit. Als het goed is: openbaar kunstbezit¹²".

Of hier sprake is van een 'openbaar kunstbezit' zal uiteindelijk ieder voor zich dienen te bepalen. Het moge duidelijk zijn dat ik het met een volmondig ja beamen zal¹³.

NASCHRIFT

J.A.J. Becc
Herlaerstraat 41, 5081 BJ Hilvarenbeek

De eerste aflevering van de Brabantse Leeuw jaargang 35 (1986) verscheen met veel vertraging pas in mei van dat jaar, zodat

NOTEN

mijn daarin opgenomen artikel geen rol heeft kunnen spelen tijdens de beslissende raadsvergadering van 19 december 1985. Voorts werd de uitslag van het betreffende raadsbesluit door mij correct weergegeven in een 'naschrift' aan het einde van het notenapparaat. De heer Severijns dient echter wel goed te lezen wat daar staat!

Verder laat ik het bij de kritische beschouwing in mijn artikel ten aanzien van het 'eindproduct', zijnde het nieuwe gemeentewapen van Hilvarenbeek, dat verleend werd bij K.B. van 6 maart 1986. Sapienti sati!

1. J.A.J. Becc, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek met vier leeuwen en drie vijfbladen', *De Brabantse Leeuw, XXXV* (1986) 2 ev.
2. Becc, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek', 13. Gemeentearchief Hilvarenbeek (G.A. Hilvarenbeek), Raadsvergadering 1983 en 1985 (dossier gemeentewapen).
3. Zie o.a. J.C. Schroot, Van Vliet en Wijma, *Begrip van de Nederlandse Gemeente*, Algemene Inleiding, (Alpen aan den Rijn, 1977) 34, en J.H. Keuzenkamp, *De gemeente en haar wapen*, (1983). Daarin wordt de wapenverlening van de gemeente Dronten vermeld, het eerste geval dat terecht kwam in de sfeer van het administratief recht.
4. G.A. Hilvarenbeek, brief Hoge Raad van Adel d.d. 2 februari 1983 aan het college van Burgemeester en Wethouders (dossier gemeentewapen).
5. G.A. Hilvarenbeek, verslag beraad heraldische deskundigen, april 1978 (dossier gemeentewapen).
6. Becc, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek', 11.
7. G.A. Hilvarenbeek, brief F.J. van Ettro d.d. 12 april 1983 (dossier gemeentewapen).
8. G.A. Hilvarenbeek, brief F.J. van Ettro d.d. 29 juni 1978 (dossier gemeentewapen). Ter toelichting op het Engelse wapendeel Van Ettro nog mee: Van 1714-1801 was het vierde kwartier voor het familiewapen gereserveerd, van 1801-1837 wordt 'Hannover' als middenschild gevoerd. Het wapen Hannover is door een omgekeerde gaffellijn in drieën verdeeld: 1. Braunschweig, 2. Lünenburg, 3. Westphalen; Hartschild: Kroon (Aartsschatbewaarder voor het Duitse Rijk).
9. Becc, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek', 12.

12. Keuzenkamp, *De gemeente en haar wapen*, 38.
13. Het nieuwe wapen van Hilvarenbeek is verder besproken in:
 W.A. van Ham, *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant*, (Zutphen 1986).
 O. Schutte, 'Het wapen van de gemeente Hilvarenbeek', *De Nederlandse Leeuw*, C111 (1986) kol. 438.

1939. Hij ve
 met Cornelia
 Ludovicus van
 en overleden
 Hij trouwde
 nageslacht.

Aanvullingen

T.F.Hurks
 Piuslaan 75, 5643

In de Brabantse I
 artikel gepublice
 wordt Hendrick
 theijn dochter ve
 van het nageslach
 ven in deze pub
 een verbeterde
 waarbij de gegev
 corrigeerd zijn.
 Voor de duidelijk
 aangehouden.

a. Petrus Teuling

begraven te Sint-
 eerst te Oirschot
 Heeswijk¹⁷, muid
 Jansen van Oirsch
 op 18 februari 16
 Hij hertrouwt te
 Peter Daniel Jan
 trouwt ten derde
 Wilhelma, dochter
 Crabben, gedoopt
 Sint-Oedenrode o
 Petrus was muid
 voor het eerst w
 Petrus schepen ge
 Kinderen uit het
 aa. Wouter Teuli

GEMEENTE HILVARENBEEK

Vrijthof 10 5081 CA Hilvarenbeek
postbus 3 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon 04255-2231
telefax 04255-4380

Noordbrabantse Commissie voor
Wapen- en Vlaggenkunde
secretariaat
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

VERZONDEN 26 NOV. 1993

22 november 1993   ons kenmerk: **U/28CH/Se/0336K/**

datum:

uw brief van: 15 november 1993   uw kenmerk: **SMB-10**

onderwerp: **rapport gemeentewapens**

bijlage(n):

Geachte commissie,

Naar aanleiding van uw bovenvermelde brief bevestigen wij hierbij de ontvangst van uw rapport inzake gemeentewapens.

Alvorens inhoudelijk te reageren op uw bemerkingen en aanbevelingen in het rapport merken wij op dat het ons niet zinnig lijkt om aan de vooravond van gemeentelijke herindeling te komen tot een nagenoeg integrale herziening van de gemeentewapens in Midden-Brabant. De meeste gemeentewapens zijn al vele decennia in gebruik en het is dan ook maar de vraag welke meerwaarde gehecht moet worden aan het nog voor twee of drie jaar hebben van een nieuw gemeentewapen.

Het is naar ons oordeel zinvoller om juist met het oog op de toekomst nadrukkelijk aandacht te schenken aan de nieuw te vormen gemeenten in het kader van de gemeentelijke herindeling.

Afgezien van deze meer praktische invalshoek is het voor ons ook nog maar de vraag in hoeverre de door u voorgestelde aanpassingen kunnen worden aangemerkt als verbeteringen van het gemeentewapen. Een duidelijke formulering van de door u gehanteerde criteria mochten wij niet in het rapport aantreffen, terwijl diverse door u beschreven gemeentewapens zijn vastgesteld in overleg met de Hoge Raad van Adel, de voornaamste adviseur van de Kroon, bij het verlenen van het gemeentewapen.

Toespitst op Hilvarenbeek merken wij op dat -zoals u terecht opmerkt- na een jarenlange procedure het gemeentewapen werd verleend. Het wapen werd ontworpen door de heraldicus F. van Ettro en na advies van de Hoge Raad van Adel verleend bij Koninklijk Besluit van 6 maart 1986, nummer 11. Alle heraldische regels zijn terzake in acht genomen; de deskundigheid van wijlen de heer F. van Ettro is niet ter discussie en de kwaliteitsbewaking door de Hoge Raad van Adel buiten twijfel. Er zijn dan ook naar ons oordeel onvoldoende argumenten aanwezig om over te gaan tot vaststelling van een ander gemeentewapen.

Daarnaast willen wij u attenderen op een onjuistheid bij uw opmerking over de gemeentevlag. Door u wordt immers geconstateerd dat er een "vergingssing" heeft plaats gevonden door het omkeren van de Brabantse leeuw in de gemeentevlag. Van een vergissing is echter geen sprake maar een gevolg van een bewuste keuze. Naar aanleiding van een eerdere soortgelijke opmerking van uw commissie over de (toen nog in ontwerp zijnde) gemeentevlag - zie uw brief terzake van 13 juli 1988- hebben wij hierover nadrukkelijk advies gevraagd aan de Hoge Raad van Adel.

De Raad heeft destijds kennis genomen van uw bemerkingen en daarbij opgemerkt:

"Het opnemen van een omgewende leeuw in een vlag moge ongebruikelijk zijn, daarmee is het nog niet verboden. Er is niets op tegen om in voorkomende gevallen af te wijken van hetgeen regel is."

Met name nu de opvatting van de Hoge Raad van Adel u bekend is menen wij dat uw rapport op dit onderdeel niet evenwichtig is door de term "vergingssing" te gebruiken, terwijl er feitelijk sprake is van een verschil in heraldisch en banistiek inzicht tussen de Hoge Raad van Adel en uw commissie.

Wij zouden er voor willen pleiten om bij een definitievere versie van uw rapport dit alsnog aan te passen. Daarnaast adviseren wij uw commissie om voorafgaand aan het uitbrengen van een dergelijk rapport de betrokken gemeenten vooraf te raadplegen.

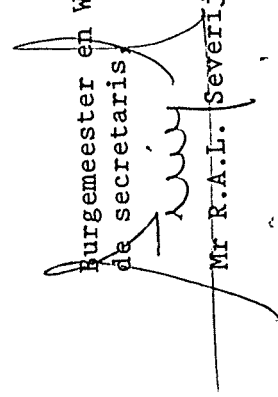
Het ontwerpen van gemeentewapens en gemeentevlaggen is naast het hanteren van heraldische en banistische regels ook een creatief proces.

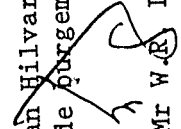
Het is dan onvermijdelijk dat sommige ontwerpen meer en andere ontwerpen minder tot de verbeelding spreken. In dat opzicht zal er altijd een subjectieve voorkeur aanwezig blijven.

Naar onze mening heeft de gemeenteraad destijds een verantwoorde beslissing genomen bij het vaststellen van het gemeentewapen en de gemeentevlag door acht te slaan op het ontwerp van een van de meest prominente kenners destijds van de Brabantse heraldiek en het advies te volgen van de Hoge Raad van Adel. Tot slot treft u nog als bijlage enige aanvullende informatie aan over de toetstandkoming van gemeentewapen en gemeentevlag.

Wij vertrouwen er op u voldoende te hebben geïnformeerd en wachten met belangstelling uw reactie af.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
de secretaris,

Mr R.A.L. Severijns

Mr W.R. Ligtvoet

DIESSEN HILVARENBEEK

Vrijthof 10, 5081 CA Hilvarenbeek
Postbus 3, 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon: 013 505 83 00
telefax: 013 505 43 80

Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde

bankrelatie:
BNG 28.50.03.933
Rabo 12.23.01.129
ABN/Amro 45.53.01.387
Postbank 1071743

Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven

datum : 25 juli 1996
uw brief van :
ons kenmerk : RS
uw kenmerk :
behandeld door : R. Severijns
doorkiesnummer : 8300
onderwerp : Vlag- en wapen nieuwe gemeente
bijlage(n) : -

Geachte Commissie,

Zoals uw commissie bekend zal zijn worden de gemeenten Diessen en Hilvarenbeek met ingang van 1 januari 1997 samengevoegd tot één nieuwe gemeente indien de Eerste Kamer der Staten-Generaal het betreffende wetsvoorstel op 3 september aanstaande zal aanvaarden.

Gaarne zouden wij van uw Commissie advies ontvangen over de te volgen procedure om te komen tot een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag voor de nieuwe gemeente en in hoeverre u daarbij een adviserende rol kunt en wilt vervullen.

Hoogachtend,

Projectgroep Samenwerking & Integratie
Diessen en Hilvarenbeek

Namens deze,

A. L. Severijns
mr R.A.L. Severijns

*Willem,
tracé beantwoorden
en Kgrn' aanwij*

m.w.f.

[Handwritten signature]
26.7.96

*P. G. Kgrn' - antwoord v.v.d.
aan wnt!*

Drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom
tel. 0164-243265
b.g.g. 0164-241930

Aan de projectgroep Samenwerking & Integratie
Diessen en Hilvarenbeek
Postbus 3
5080 AA Hilvarenbeek

Bergen op Zoom, 5 augustus 1996.

Zeer geachte heer Severijns,

Wegens vacantie van de secretaris van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde doe ik u hierbij inlichtingen betreffende de te volgen procedures toekomen.

Mede in verband hiermede verzoek ik u, briefwisseling dienaangaande aan bovenstaand adres te willen richten.

Met vriendelijke groeten en hoogachting,

(Drs. W.A. van Ham).

Drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

tel. 0164-243265
b.g.g. 0164-241930

Bergen op Zoom, 5 augustus 1996.

Geachte projectgroep,

Naar aanleiding van uw schrijven van 25 juli deel ik u mede, dat de procedure om te komen tot een wapen voor een gemeente gebonden is aan de richtlijnen, vervat in het besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken van 18 oktober 1977, conform voorafgaande, daarin opgesomde Koninklijke Besluiten. U gelieve hierbij aan te treffen een afschrift van dit ministerieel besluit, alsmede een selectie van teksten uit het boek van mr. J.J. Keuzenkamp *Gemeentewapens van Nederland* (VNG-uitgeverij 's-Gravenhage 1989). Tot nadere toelichting diene het volgende:

1. bij het totstandkomen van wapens voor de per 1 januari te vormen gemeenten wordt doorgaans van de gebruikelijke procedure afgeweken. Verschillende gemeenten hebben het nodig gevonden, reeds vóór die datum over een wapen te beschikken, zulks in verband met de aanschaffing van briefpapier, het invoeren van een huisstijl enz. In laatstgemeld geval kunnen de gemeenteraden (*in casu* die van Diessen en Hilvarenbeek) al dan niet via een projectgroep of adviescommissie, een besluit dienaangaande nemen. Reeds tevoren kan de projectgroep namens de gemeenten adviezen inwinnen of een ontwerp voor een gemeentewapen laten maken.
  2. De Noordbrabantse commissie kan zorg dragen voor een beredeneerd advies t.b.v. van een besluit van de huidige gemeenteraden c.q. de raad van de nieuwe gemeente (na 1 januari a.s.). Eventuele ontwerptekeningen kunnen worden bijgevoegd. Aan dit advies zijn wel kosten voor postverzending, administratie en tekenwerk verbonden.
  4. Nadat uw projectgroep en/of (eventueel) de betrokken gemeentebesturen met een ontwerp hebben ingestemd, is het goed gebruik de Hoge Raad van Adel om een pre-advies terzake te vragen. Vervolgens kunnen, indien gewenst, de beide gemeenteraden (of na 1 januari de nieuwe gemeenteraad) een besluit nemen, waarna zij zich tot de Kroon dienen te wenden met het verzoek een wapen te verlenen conform het uiteindelijke ontwerp.
- De procedure, te volgen voor het totstandkomen van een gemeentevlag is eenvoudiger. Nadat de gemeenteraden (c.q. de nieuwe gemeenteraad) een verzoek tot wapenverlening hebben gedaan, kunnen zij een besluit tot instelling van een gemeentevlag nemen.
1. Voor een beredeneerd advies ter zake, vergezeld van een ontwerptekening, kan dezerzijds zorg worden gedragen.
  2. Het is gebruikelijk, dat de symboliek van de gemeentevlag een samenhang vertoont met die van het gemeentewapen. Wij menen in dit kader nog te mogen wijzen op het belang van een goede samenhang tussen de naam, het wapen en de vlag van de nieuwe gemeente. Hoewel deze commissie niet wenst te treden in de kwestie van de gemeentenaam is het voor betrokkenen van belang te weten, in hoeverre een breuk met het verleden gaat optreden of dat de nieuw te vormen gemeente de tradities van de thans samen te voegen gemeenten wenst voort te zetten.

3. In dit kader is het van belang, voor de bestaande dorpsgemeenschappen eigen wapens (al dan niet afgeleid van de thans vigerende gemeentewapens) in te voeren. Dit kan eveneens bij eenvoudig raadsbesluit geschieden. Het is niet gebruikelijk dat de Hoge Raad van Adel hierbij betrokken wordt. In het advies van de Noordbrabantse commissie zal een voorstel tot invoering van dorpswapens worden opgenomen.

Met vriendelijke groeten,
namens de commissie,

Drs. W.A. van Ham, wnd. secretaris.

Aan:
 Stuurgroep herindeling
 t.a.v. Dhr. Mr. R.A.L. Severijns
 c/o Gemeente Hilvarenbeek
 Postbus 3
 5080 AA Hilvarenbeek

Betreff : Gemeentewapen

Renkum, 30-08-96

Geachte Heer Severijns,

In verband met de gemeentelijke herindeling per 1-1-1997 doe ik u hierbij enige voorstellen toekomen betreffende een wapen voor de nieuwe gemeente.

Het achterhalen van de geschiedenis en betekenis van de Nederlandse gemeentewapens is mijn hobby. Ik ben dan ook in het bezit van beschrijvingen van alle ooit in Nederland verleende gemeentewapens, alsmede alle boeken die ooit over dit onderwerp in Nederland zijn verschenen. Tevens ben ik in het bezit van een groot aantal tijdschrift- en krantenartikelen. Ik ben ook beheerder van een zogenaamde 'site' over dit onderwerp op het wereldwijde computernetwerk Internet. Alle Nederlandse gemeenten, bestaand en opgeheven, zijn op deze site vertegenwoordigd. Hierin is meer informatie opgenomen, dan dat ooit op een andere manier is verschenen.

Hieruit volgt tevens dat het ontwerpen van nieuwe wapens een aanvulling is op mijn hobby. Ik heb dan ook voor de nieuwe gemeente een aantal ontwerpen gemaakt. Dit is uiteraard geheel kostenloos en vrijblijvend.

Waar moet een nieuw gemeentewapen aan voldoen ? Ten eerste moet het heraldisch verantwoord zijn en ten tweede is het de gewoonte dat de verschillende opgeheven gemeenten zich in het wapen kunnen herkennen. Ten derde moet het wapen duidelijk herkenbaar zijn, ook in zwart-wit en verkleind. Dit in verband met het afbeelden op briefpapier etc. Veel gemeenten gaan tegenwoordig over tot het voeren van een logo, in plaats van het gemeentewapen. Als het wapen echter duidelijk herkenbaar en uniek is, is dat echter overbodig.

De meest voor de hand liggende oplossing voor een nieuw gemeentewapen, is het combineren van de wapens van de oude gemeenten. Dit leidt echter regelmatig tot onduidelijke, gecompliceerde wapens. Een andere mogelijkheid is dan ook om elementen uit de wapens van de opgeheven gemeenten te gebruiken in een nieuw wapen. Dit resulteert meestal in veel simpeler wapens. Tenslotte kan natuurlijk ook een geheel nieuw wapen worden ontworpen, met nieuwe figuren, die toch iets van de geschiedenis van de opgeheven gemeenten weergeven.

Het wapen van de gemeente Hilvarenbeek gaat terug op een zegel uit het begin van de 14e eeuw. Dit zegel vertoonde een sprekend element, een beek, vergezeld van de wapens van de beide Heren van Hilvarenbeek op dat moment, namelijk de Hertogen van Brabant-Limburg en Rogier van Leefdael. Dit zegel is eigenlijk tot aan het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden in gebruik geweest. Het huidige gemeentewapen geeft dezelfde wapens weer in een iets andere voorstelling.

Het wapen van de gemeente Diessen is een drinkbeker. Dit wapen is niet historisch, het werd in 1815 door de burgemeester ontworpen. Het wapen geeft symbolisch de landbouw weer; de beker stelt de verborgen schat voor die in het land verborgen zat. In het oorspronkelijke ontwerp was de beker bedekt door een draperie, om aan te geven dat het altijd onduidelijk was wat de beker zou bevatten.

Diessen behoorde tot 1810 onder de schepenbak van Hilvarenbeek en heeft dus zelf geen zegels of wapens gehad.

Uit bovenstaande (korte) samenvatting komt naar voren dat historisch gezien Hilvarenbeek het belangrijkste is geweest. In het wapen dient een symbool voor Hilvarenbeek dan ook het belangrijkste te zijn.

Hierbij kom ik tot een aantal ontwerpen, die ik hieronder zal bespreken.

Ontwerp A:

Dit ontwerp is eigenlijk een samenvoeging van beide oude wapens; waarbij het wapen Van Leefdael is vervangen door de beker van Diessen. De omschrijving van dit ontwerp luidt dan ook:

“Verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede: rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in azuur een drinkbeker van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.”

De beide leeuwen komen nu ook voor in het wapen van Hilvarenbeek en zijn het wapen van de Hertogen van Brabant-Limburg. De drinkbeker van Diessen is in zilver aangegeven, aangezien blauw-zilver de historische kleuren zijn van het kwartier van Oisterwijk, waartoe de schepenbank Hilvarenbeek behoorde.

Ontwerp B:

Dit ontwerp is vergelijkbaar met de wapens van Veldhoven en Oost-West- en Middelbeers, namelijk het wapen Brabant-Limburg met in het schildhoofd enkele elementen ter onderscheiding. De omschrijving van dit wapen luidt dan ook:

“Gevierendeeld: I en IV in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II en III in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud; en een schildhoofd van goud, beladen met een drinkbeker ter weerszijde vergezeld van een vijfblad alles van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.”

Het wapen geeft het gehele hertogelijke wapen weer met in het schildhoofd de drinkbeker van Diessen en de twee vijfbladen uit het wapen Van Leefdael.

Aangezien dit ontwerp vrij vol is en daardoor moeilijk klein is af te beelden kom ik tot het derde ontwerp:

Ontwerp C:

“Gedeeld: I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud; en een verhoogde schildvoet van azuur, waarop een ring van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.”

In dit ontwerp zijn weer beide leeuwen opgenomen, maar nu met een verhoogde schildvoet (dwz het is iets groter geworden), waarop een ring. Deze ring geeft de Willibrordus bron te Diessen weer, zoals die ook in de gemeentevlag van Diessen voorkomt. Ringen zijn verder een zeldzaamheid in de Nederlandse gemeentewapens; ze komen maar bij een paar wapens voor. Hierdoor is het goed bruikbaar als symbool voor Diessen.

Persoonlijk zou mijn voorkeur uitgaan naar ontwerp C met in de schildvoet een ring. Ontwerp A sluit het meest aan bij de huidige wapens. De leeuwen worden echter erg onnatuurlijk weergegeven door de vorm van het wapen. Daarom wordt in ontwerp C de onderkant van het wapen ook recht (dus een schildvoet). Ontwerp B sluit aan bij diverse andere Noord-Brabantse wapens, maar mist juist daardoor de onderscheidingskracht. Ook wordt het moeilijk om klein weer te geven. Ontwerp C lijkt eveneens op het huidige wapen en is door het opnemen van een ring ook representatief voor Diessen. Ontwerp C is ook goed klein weer te geven, zonder dat het erg onduidelijk wordt.

Ik hoop u hiermee een goed gefundeerd ontwerp te hebben aangeboden, dat waarschijnlijk niet op problemen bij de Hoge Raad van Adel zal stuiten. Het beleid van deze Raad is namelijk om de wapens eenvoudig uit te voeren en zo min mogelijk personen of heiligen op te nemen. Ook had de Raad destijds moeite met de schildverdeling, zoals in het huidige wapen van Hilvarenbeek.

Als bijlage heb ik een eerste tekening van het ontwerp C gevoegd. Uiteraard zijn ook tekeningen van de andere ontwerpen op verzoek beschikbaar.

Ik zou graag van u willen horen of dit ontwerp voor u acceptabel is. Indien dit niet het geval is, ben ik uiteraard bereid om in overleg tot een nieuw ontwerp te komen. Dit blijft uiteraard geheel kosteloos.

Bij voorbaat dank.

Hoogachtend,

Ir. Raif Hartemink
Lindelaan 4
6871 DX Renkum
tel 0317-317871 (privé)
0317-482241 (overdag)
fax 0317-484893
E-mail : ngw@teleoffice.nl
Internet-site over de wapens : <http://www.teleoffice.nl/ngw/index.htm>

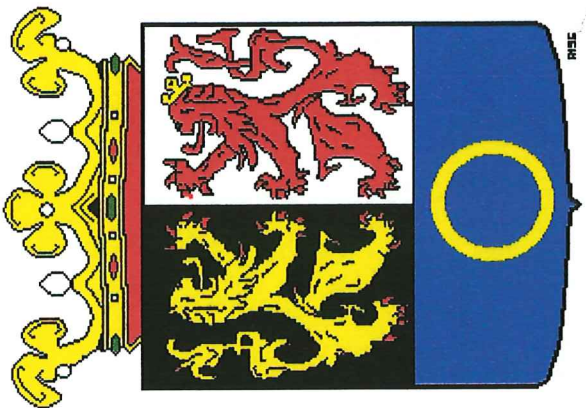
Literatuur :

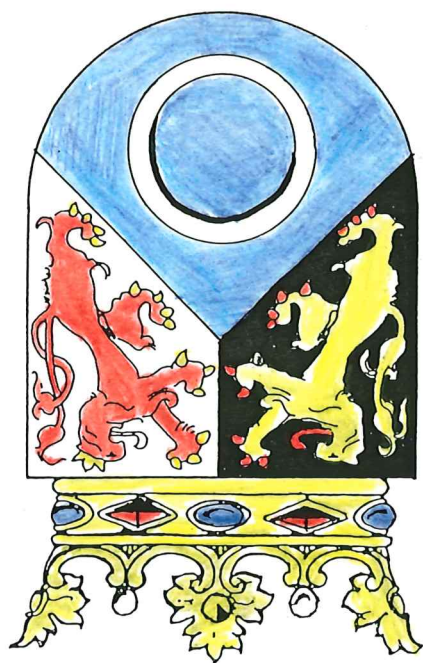
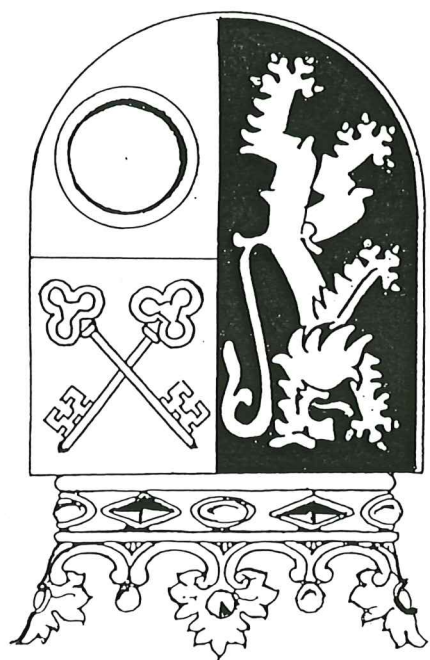
Brekel, C.H.J. van den; Ham, W.A. van; Melssen, J.T.M.; Pirenne, L.P.L. en Schampers, G.J.A. : *Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant*. Rapport van de Noordbrabantse commissie voor wapen en vlaggenkunde, november, 1993, 53 blz.

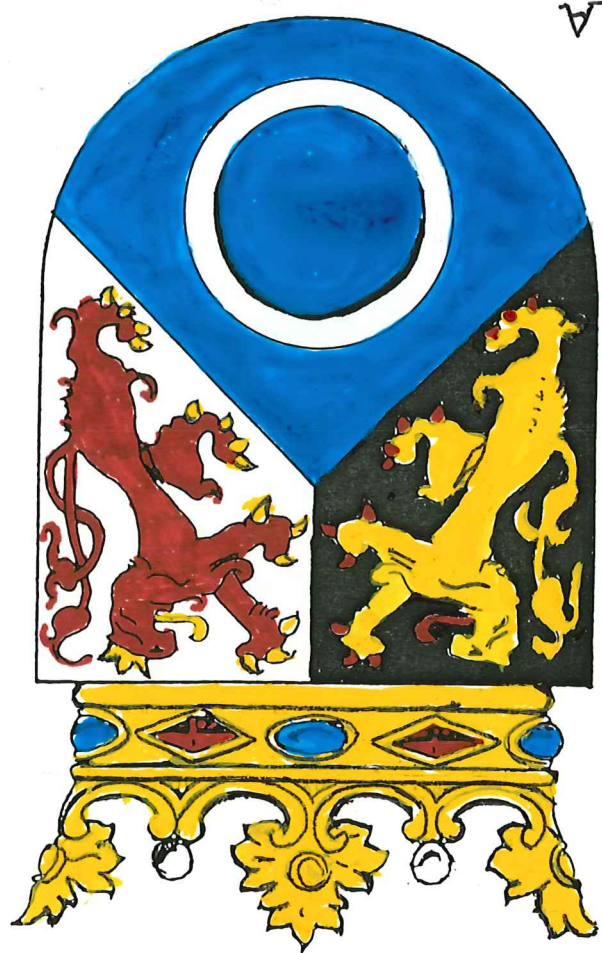
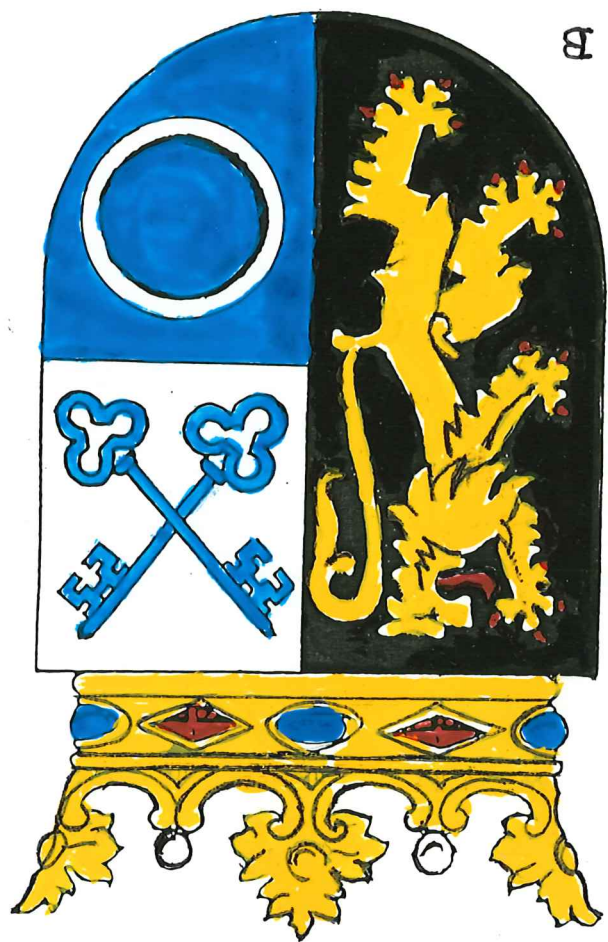
Ham, W.A. van : *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant*. Zutphen, Walburg Pers, 1986, 218 blz.

Schutte, O. : *Het wapen van de gemeente Hilvarenbeek*. Nederlandsche Leeuw 103(1986)438.

Archief Hoge Raad van Adel, 's Gravenhage

DIESSEN HILVARENBEEK

Vrijthof 10, 5081 CA Hilvarenbeek
Postbus 3, 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon: 013 505 83 00
telefax: 013 505 43 80

bankrelatie:
BNG 28.50.03.933
Rabo 12.23.01.129
ABN/Amro 45.53.01.387
Postbank 1071743

Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde
t.a.v. de heer drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

VERZONDEN 20 NOV. 1996

datum : 18 november 1996
uw brief van :
behandeld door : G.J. de Ruiter
onderwerp : Vlag en wapen nieuwe gemeente

ons kenmerk : 5039Y/I/LL399
uw kenmerk : WvH
doorkiesnummer : bijlage(n) :

Geachte commissie.

Op verzoek ontvingen wij van u met een brief van 5 augustus j.l. informatie over de procedurele aspecten om tot een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag voor de nieuwe gemeente Hilvarenbeek te komen. Aan de hand van deze brief willen wij een beroep doen op uw specifieke deskundigheid om het gemeentebestuur te adviseren in het besluit tot vaststelling van een gemeentewapen en een gemeentevlag voor de nieuwe rechtspersoon. Achtergrondinformatie die voor uw advisering dienstbaar kan zijn, wordt u separaat toegezonden. Voordat wij een voorstel ter besluitvorming aan de raad doen zal uw advies voor schriftelijk commentaar aan de plaatselijke heemkundige kring en de streekarchivaris voorgelegd worden.

Hoogachtend,

Projectgroep Samenwerking & Integratie
Diessen en Hilvarenbeek
Namens deze,

Mr. R.A.L. Severijns

corr.: drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

Aan de Projectgroep Samenwerking & Integratie
Diessen en Hilvarenbeek
t.a.v. mr. R.A.L. Severijns
postbus 3
5080 AA Hilvarenbeek

Bergen op Zoom, 10 december 1996.

Zeer geachte Projectgroep,

Naar aanleiding van uw schrijven van 18 november doe ik u namens de Noordbrabantse commissie in de vorm van een concept-rapport enige voorstellen toekomen ten behoeve van een nieuw wapen en vlag voor de nieuw te vormen gemeente. Nadat u hieruit uw keuze hebt gedaan verzoek ik u deze commissie in de gelegenheid te stellen een definitief advies samen te stellen.

Hierbij gaan tevens enige schetstekeningen in kleuren van de voorgestelde wapens en vlaggen. Uitdrukkelijk wordt erop gewezen, dat dit schetsen zijn en dat de definitieve vormgeving aan een professionele tekenaar moet worden overgelaten. Voor het aanwijzen van een tekenaar voor de net-tekeningen van wapens en vlaggen kan de commissie u een voorstel doen; ook kunt u plaatselijk een teken-opdracht geven. Wel zou de commissie er prijs op stellen t.z.t. over een afdruk van terzake gemaakte tekeningen te beschikken.

Wij verzoeken u tevens, ons op de hoogte te houden van het verdere verloop van de procedure rond wapen en vlag resp. wapens en vlaggen. Aan de ontwerpen en het tekenwerk zijn aan de commissie kosten voor post, administratie en tekenwerk verbonden, te voldoen na de officiële vaststelling van wapen en vlag.

Met vriendelijke groeten,
namens de commissie,

Drs. W.A. van Ham.

**Concept-advies voor
een wapen en vlag
voor de nieuwe gemeente
HILVARENBEEK**

de bestaande wapens en vlaggen

Het gemeentewapen van **Diessen** is in feite een variant op het ontwerp dat de toenmalige burgemeester A.J. Lombarts (1768-1844) in 1816 aan de Hoge Raad van Adel toezond. Dit bestond uit de afbeelding van een siervaas (tuinvaas) die de akkergrond moest voorstellen, waarin tijdens de winter het zaaigoed een oogst en dus (mogelijke) welvaart voor het volgende jaar bevatte. Een draperie of sluier die een deel van de vaas bedekte, moest het lot voorstellen, dat bepaalde of de komende seizoenen bevorderlijk zouden zijn voor een goede oogst. De sluier was bevestigd aan enige ossekoppen die eveneens de landbouw symboliseerden; ossen vormden immers de trekkracht in de plaatselijke landbouw.

De Hoge Raad van Adel verleende, met machtiging van de koning, op 31 augustus 1818 een wapen, waarin de vaas was vervangen door een eenvoudige beker: de symboliek daarvan werd niet duidelijk gemaakt. De kleuren van het wapen zijn die van het rijkswapen: blauw voor het schild, goud voor de beker.

De gemeentevlag van Diessen is in 1977 ingesteld aan de hand van een ontwerp van de Stichting voor Banistiek en Heraldiek. In feite is op de vlag een oudere vlag aangebracht, namelijk een driehoekige vlag van 'Keltisch' model, dat bij Diessen als 'een der oudste dorpen van het land' zou passen. De geschulpte buitenrand van de afgebeelde vlag stelt mede de rivier de Reusel voor. Op de vlag is een gouden ring aangebracht die zowel de onderzijde van de beker uit het gemeentewapen als de St. Willebrordusput moet vertegenwoordigen. Typisch is rand de van de driehoekige vlag met afhangende versieringen. De kleuren van de vlag van het geheel zijn die van het gemeentewapen.

Het gemeentewapen van **Hilvarenbeek** is na jaren discussie in 1986 door koningin Beatrix verleend. Het ontwerp was van wijlen F.J.C.M. van Eетро. De symbolen van dit wapen zijn ontleend aan het oudste schependomszegel dat gebruikt werd van omstreeks 1331 tot omstreeks 1658. De verdeling van het schild, de zogenaamde gaffelsnede, is overgenomen van een vrij primitief wapens dat de gemeente in de negentiende en twintigste eeuw officieus had gebruikt. Dit stelt de beide beekjes voor die zich nabij het dorp verenigen; een blokje tussen armen van de aldus gevormde gaffel afgebeeld, moest de parochiekerk voorstellen en dus het dorp symboliseren.

De gemeentevlag van Hilvarenbeek is in 1989 ingesteld aan de hand van een ontwerp van het Vlaggen Documentatie Centrum Nederland. De kleuren rood, zwart en wit zijn aangebracht in een patroon, overeenkomende met de (omgekeerde) gaffelsnede van het gemeentewapen; de punt van de aldus aan de vlaggestok (broekzijde) gevormde witte driehoek is gericht op een omgewende, gele leeuw, die over de banen van rood en zwart is geplaatst. De kleuren zijn ontleend aan die van het gemeentewapen, in willekeurige volgorde.

commentaar

Wapens en vlaggen van beide gemeenten dateren uit verschillende perioden, zijn wat hun symboliek betreft niet geheel duidelijk en ook wat wapen- en vlaggenkundige vormgeving betreft niet onverdeeld gunstig te beoordelen.

De betekenis van de vaas in het wapen van Diessen is niet duidelijk; in het wapen van Hilvarenbeek symboliseert alleen de gaffelsnede de plaatselijke

stig met de (omgekeerde) gaffelsnede van het gemeentewapen. Aan de vlaggenstok (broekzijde) bevindt zich een witte driehoek die gericht is op een omgewende, gele leeuw, die is geplaatst aan de uitwaaiende zijde (zogenaamde vlucht) over twee evenhoge banen van rood en zwart. De kleuren van de vlag zijn in willekeurige volgorde ontleend aan die van het gemeentewapen.

De betekenis van de vaas in het wapen van Diessen is niet duidelijk en vertoont geen uitgesproken karakteristiek voor deze gemeente en voor de plaatselijke geschiedenis.

In het wapen van Hilvarenbeek symboliseert alleen de gaffelsnede de plaatselijke situatie, maar deze is niet helder weergegeven en in feite alleen aangeduid door de schildverdeling die door deze 'snede' tot stand is gekomen. De wapenfiguren zijn ontleend aan het wapen van de veertiende eeuwse hertog van Brabant, die tevens hertog van Limburg was en aan dat van de familie van Leefdael. Hertog en heer hadden beiden voor de helft het heerlijke gezag in het gebied van de schepenbank van Hilvarenbeek dat zich ook over de dorpen Diessen, Riel en Westelbeers uitstreekte. Een pluspunt is, dat de wapenfiguren zijn ontleend aan een schependomszegel dat ook voor Diessen gold. Om die reden zou het overgenomen kunnen worden door de nieuwe gemeente. Een negatief element vormt het ontbreken van een voor een goed heraldisch wapen vereiste eenvoud. Er zijn vijf wapenfiguren in opgenomen: twee leeuwen, een adelaar en twee vijfbladeren. De gaffelsnede werkt overigens ongunstig voor de vormgeving van de wapenfiguren. Beide leeuwen in het bovengedeelte van het wapen zijn vervormd weergegeven door het langwerpige vak waarin zij geplaatst. Bij een verkleinde weergave komen de wapenfiguren in het driehoekige gedeelte minder tot hun recht.

De vormgeving van de gemeentevlag van Diessen is bijzonder grillig: in feite is er een 'antieke' vlag op een 'moderne' vlag geplaatst, waarop dan een put- c.q. bekerrand is afgebeeld. Een anachronisme is ook de 'Keltische' vorm van de driehoekige vlag die niet past bij de periode waarin de Willebrordusput tot stand kwam. Sint-Willebrord leefde ten tijde van de Franken, niet onder de Kelten.

De gemeentevlag van Hilvarenbeek is uitzonderlijk van voorstelling doordat de afgebeelde (Brabantse) leeuw de vlaggenstok letterlijk de rug tokeert en als het ware de vlag uitloopt. De driehoek is met de punt op het achterste van het edele dier gericht. Bij het ontwerp ontbrak dus een zeker stijlgevoel. Bovendien is de leeuw in het uitwaaiende gedeelte van de vlag geplaatst, terwijl de daarvoor gewenste eervolle plaats zich nabij de stok bevindt.

De wapens en vlaggen van beide gemeenten dateren uit vrij ver uiteenliggende perioden. De wapens van beide gemeente missen een duidelijke karakteristiek. De eerstgenoemde vlag bevat opvallende anachronismen en de tweede is gebrekkig van opzet.

A. samenstelling uit bestaande wapens

Een samenvoeging van de bestaande wapens behoort praktisch gezien tot de onmogelijkheden. De wapenfiguur van Diessen, uit 1818, in één schild met die van Hilvarenbeek, uit 1986, zou anachronistisch kunnen werken. Het reeds overladen wapenbeeld van Hilvarenbeek, gecombineerd met de beker uit het wapen van Diessen zou bovendien een heraldisch monstrum opleveren.

Een sterke vereenvoudiging van het wapen van Hilvarenbeek is door deze commissie voorgesteld in het rapport van november 1993 betreffende *herziening van de wapens in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant*. Nu de samenvoeging met Diessen tot stand komt zou in plaats van het wapen van de heren van Leefdael in het benedendeel een zilveren ring op een veld van azuur (blauw) geplaatst kunnen worden. Deze ring symboliseert evenals in de bestaande gemeentevlag de Willebrordusput van Diessen en geeft een lokaal en historisch element weer. De kleuren zijn ontleend aan het wapen van het kwartier van Oisterwijk waartoe beide dorpen in het verleden hebben behoord. De kroon is dezelfde als die welke thans het gemeentewapen van Hilvarenbeek dekt. Het nieuwe wapen kan worden omschreven als:

Verdeeld door de omgekeerde gaffelsnede : rechts in sabel een omgewende leeuw van goud, getongd en genageld van keel, links in zilver een dubbelstaartige leeuw van keel, getongd, genageld en gekroond van goud, beneden in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

De bestaande gemeentewapens, herzien volgens de aanwijzingen in gemeld rapport, kunnen als dorpswapens naast het nieuwe gemeentewapen voortbestaan.

De bestaande gemeentevlag zou bij het aannemen van dit wapen-ontwerp daarbij kunnen worden aangepast. De verdeling door de gaffelsnede blijft Hilvarenbeek representeren. Op de witte broekingsdriehoek kan een kleinere, blauwe worden geplaatst met daarin de witte ring als symbool van Diessen. De overgang naar het tijdperk van een nieuwe gemeente, samengesteld uit de elementen Diessen en Hilvarenbeek wordt zodoende in de vlag duidelijk aangegeven. De gele leeuw die in dit concept niet past kan beter verdwijnen, mede terwille van de herkenbaarheid van de vlag.

B. een alternatief

Het is de vraag, of de bewoners van de bestaande dorpen de beker, c.q. de gaffelsnede echt als symbolen voor hun gemeenschap zien. Het onderbrengen van een wapenfiguur voor Diessen in de splitsing van de gaffel geeft daaraan een ondergeschikte positie, hetgeen plaatselijke gevoelig kan werken. Bij de samenstelling van een wapen en een vlag voor de nieuw te vormen gemeente kan de gedachte wellicht beter uitgaan naar symbolen die het verleden van de dorpsgemeenschappen zelf op een duidelijke wijze tot uitdrukking brengen en een door het samenbrengen van karakteristieke elementen een geheel nieuw wapenbeeld opleveren.

De keuze kan daarbij uitgaan naar wapenfiguren waarvan sommige tot dusverre niet werden gevoerd maar wel onmiskenbaar verwijzen naar het verleden van beide dorpen.

Diessen is bekend uit schenkingen aan Sint-Willebrord uit de periode 712-780 door leden van families van Frankische (niet Keltische!) grondbezitters. Het aldus ontstane domein bleef tot in de negentiende eeuw verbonden met de abdij van Echternach (Luxemburg) als erfgenaam van de patroonheilige.

Hilvarenbeek had in de Middeleeuwen een belangrijke centrum-functie op kerkelijk gebied. Omstreeks 1150 was reeds het kapittel van Hilvarenbeek tot stand gekomen, waarbij de reeds bestaande Sint-Pieterskerk werd ingelijfd. Het is aannemelijk dat de hertog van Brabant hierbij een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Hilvarenbeek was tevens hoofdplaats van het gelijknamige dekenaat dat zich uitstrekte over een groot deel van Noord-Brabant en kleinere gebieden in de tegenwoordige provincies Zuid-Holland en Antwerpen. Omstreeks 1300 is op wereldlijk terrein de juridische en bestuurlijke constellatie ontstaan die tot 1795 onveranderd bleef: één schepenbank, die de vier dorpen Hilvarenbeek, Diessen, Riel en Westelbeers omvatte. Ook op dit vlak had de Brabantse hertog als landsheer een beslissende invloed.

Als eerste wapenfiguur stelt de commissie voor de leeuw op te nemen die de hertog van Brabant voerde, voordat aan het einde van de dertiende eeuw de verovering van Limburg plaatsvond. De eerst in de veertiende eeuw gebruikelijk geworden toevoeging in het hertogelijke wapen van de Limburgse leeuw is niet karakteristiek voor de streek en kan in het nieuwe gemeentewapen gevoeglijk achterwege blijven. Indien de gemeente er echter de voorkeur aan mocht geven het kwartier Limburg wel op te nemen dan kan dit gebeuren door de (heraldische) rechterhelft van het schild te doorsnijden. Hierdoor ontstaat dan een vierdeling, waarbij de bovenhelft de kwartieren Brabant en Limburg kunnen zijn en de kwartieren in de benedenhelft dan symbolen voor Diessen en Hilvarenbeek bevatten. De commissie geeft echter de voorkeur aan de eenvoudige Brabantse leeuw in de gehele schildhelft om genoemde historische redenen en tevens omdat een simpele schildverdeling beter herkenbaar en esthetisch meer bevredigend is.

Als symbolen die de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek vertegenwoordigen, kunnen verwijzingen naar Sint-Pieter en Sint-Willebrord dienen. Sint-Pieter wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels: één van goud en één van zilver. Om Sint-Willebrord aan te duiden kan in het benedendeel een zilveren ring worden aangebracht die evenals in de bestaande gemeentevlag van Diessen de put symboliseert, waaraan de naam van deze patroonheilige is verbonden. Om tot een esthetisch bevredigend geheel te geraken zijn op deze onderdelen de kleuren azuur (blauw) en zilver toegepast, de kleuren van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen kan worden gedekt met een kroon van goud van drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente. Een dergelijke kroon prijkt reeds op het wapen van de huidige gemeente Hilvarenbeek.

Het voorgestelde wapen zou als volgt omschreven kunnen worden: *Gedeeld: l in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel. ll doorsneden: a in zilver twee schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.*

Bij het aannemen van dit ontwerp past een andere vlag. Deze zou kunnen bestaan uit twee evenhoge banen van zwart en blauw, in het midden gescheiden door een smallere witte baan; over alles heen een gele leeuw. De witte baan vormt een aanduiding voor het zilver in de beide velden in de (heraldische) linker schildhelft; uit de rechter schildhelft is de leeuw uit het wapenschild overgenomen, mede omdat bij de vaststelling van de huidige gemeentevlag in de gemeente een sterke voorkeur bleek te bestaan voor het opnemen in de vlag van de Brabantse leeuw.

C. dorpswapens en -vlaggen

De Noordbrabantse commissie heeft in deze provincie met succes de instelling van dorpswapens en -vlaggen geïntroduceerd. Door de invoering van deze wapens en vlaggen wordt de lokale eigenheid onderlijnd. Door deze samen met de nieuwe gemeentevlag te hijsen, wordt bij plaatselijke gebeurtenissen tevens de band met de nieuwe gemeente benadrukt. Hierdoor kunnen de inwoners binnen de eigen gemeenschap blijven beschikken over eigen symbolen. De wapens en vlaggen kunnen worden vastgesteld door de gemeenteraad.

Aangezien de plaatselijke symbolen niet geheel ongeschonden uit het verleden zijn overgeleverd, stelt de commissie u voor, de wapens vast te stellen, aangepast zoals in dit concept-advies is aangegeven, uiteraard met weglating van de voor zelfstandige gemeenten gebruikelijke kronen. De voormalige gemeentevlaggen dienen hierbij te worden aangepast. Mocht het gemeentebestuur tot vaststelling van dorpswapens en -vlaggen over wensen te gaan, dan is deze commissie gaarne bereid, ook hiervoor een voorstel te doen.

10 december 1996

Als symbolen die de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek vertegenwoordigen, kunnen verwijzingen naar Sint-Pieter en Sint-Willebrord dienen. Sint-Pieter wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels: één van goud en één van zilver. Om Sint-Willebrord aan te duiden kan in het benedendeel een zilveren ring worden aangebracht die evenals in de bestaande gemeentevlag van Diessen de put symboliseert, waaraan de naam van deze patroonheilige is verbonden. Om tot een esthetisch bevredigend geheel te geraken zijn op deze onderdelen de kleuren azuur (blauw) en zilver toegepast, de kleuren van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen kan worden gedekt met een kroon van goud van drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente. Een dergelijke kroon prijkt reeds op het wapen van de huidige gemeente Hilvarenbeek.

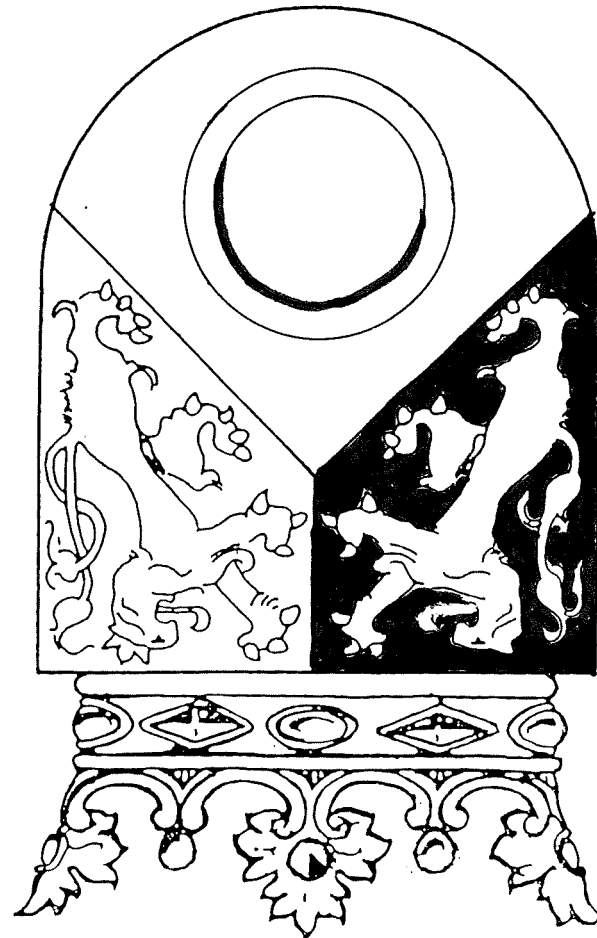
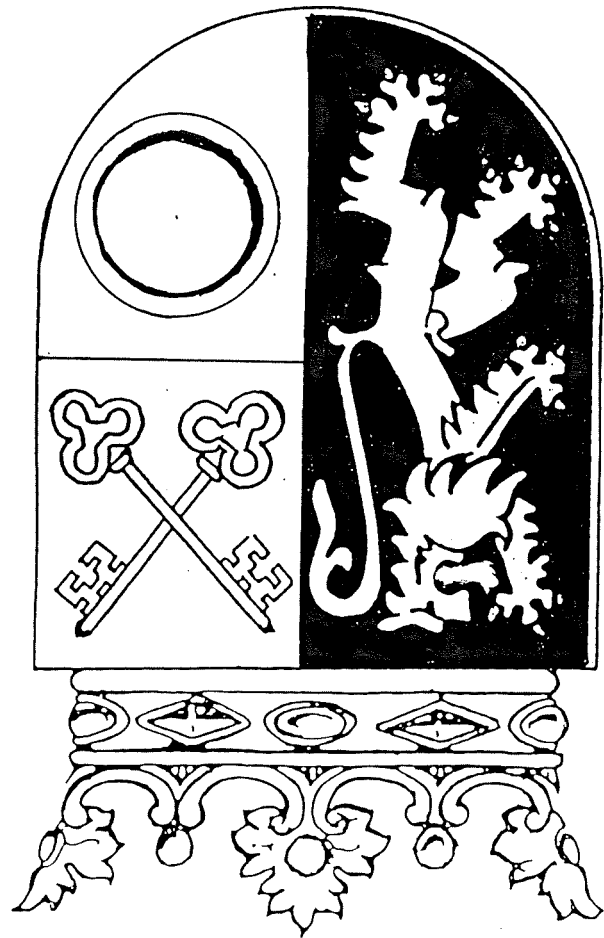
Het voorgestelde wapen zou als volgt omschreven kunnen worden: *Gedeeld: I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel. II doorsneden: a in zilver twee schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.*

Bij het aannemen van dit ontwerp past een andere vlag. Deze zou kunnen bestaan uit twee evenhoge banen van zwart en blauw, in het midden gescheiden door een smallere witte baan; over alles heen een gele leeuw. De witte baan vormt een aanduiding voor het zilver in de beide velden in de (heraldische) linker schildhelft; uit de rechter schildhelft is de leeuw uit het wapenschild overgenomen, mede omdat bij de vaststelling van de huidige gemeentevlag in de gemeente een sterke voorkeur bleek te bestaan voor het opnemen in de vlag van de Brabantse leeuw.

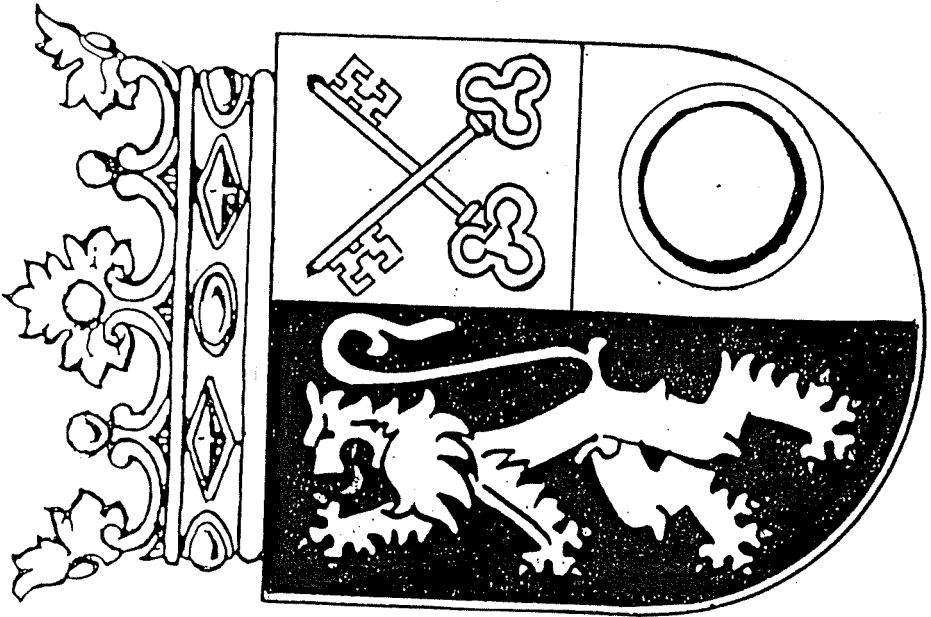
C. dorpswapens en -vlaggen

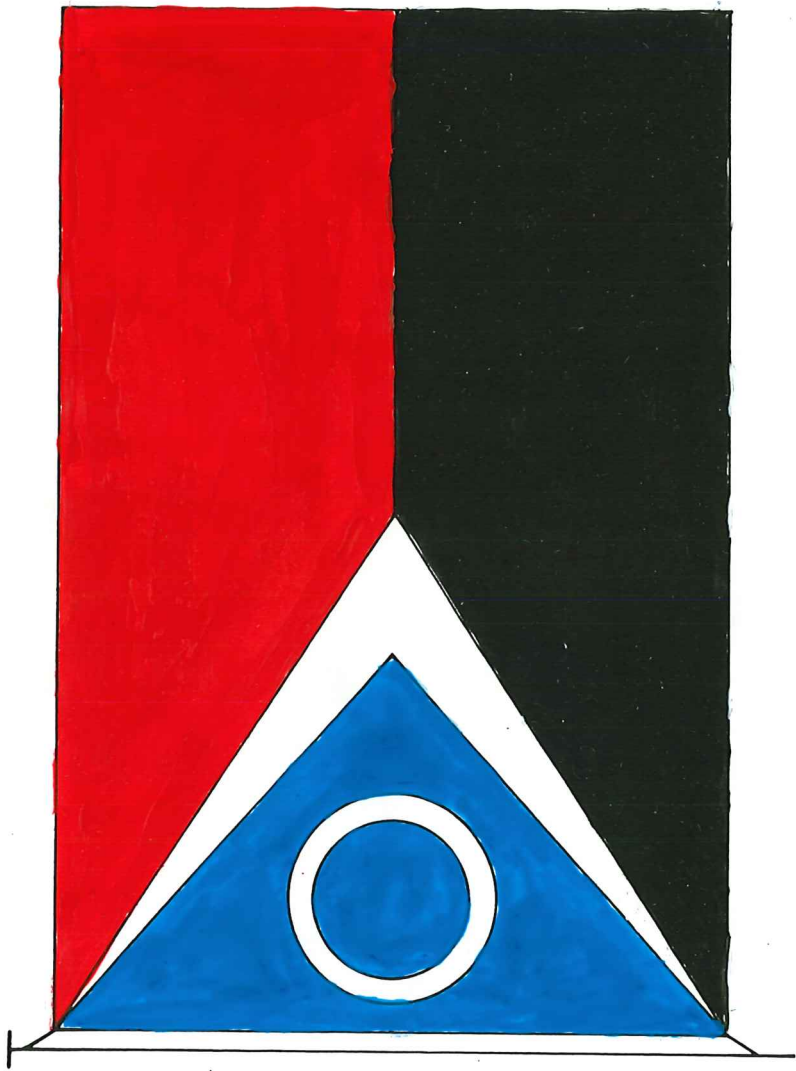
De Noordbrabantse commissie heeft in deze provincie met succes de instelling van dorpswapens en -vlaggen geïntroduceerd. Door de invoering van deze wapens en vlaggen wordt de lokale eigenheid onderlijnd. Door deze samen met de nieuwe gemeentevlag te hijsen, wordt bij plaatselijke gebeurtenissen tevens de band met de nieuwe gemeente benadrukt. Hierdoor kunnen de inwoners binnen de eigen gemeenschap blijven beschikken over eigen symbolen. De wapens en vlaggen kunnen worden vastgesteld door de gemeenteraad. Aangezien de plaatselijke symbolen niet geheel ongeschonden uit het verleden zijn overgeleverd, stelt de commissie u voor, de wapens vast te stellen, aangepast zoals in dit concept-advies is aangegeven, uiteraard met weglating van de voor zelfstandige gemeenten gebruikelijke kronen. De voormalige gemeentevlaggen dienen hierbij te worden aangepast. Mocht het gemeentebestuur tot vaststelling van dorpswapens en -vlaggen over wensen te gaan, dan is deze commissie gaarne bereid, ook hiervoor een voorstel te doen.

10 december 1996

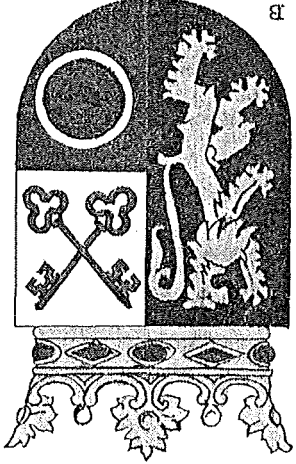
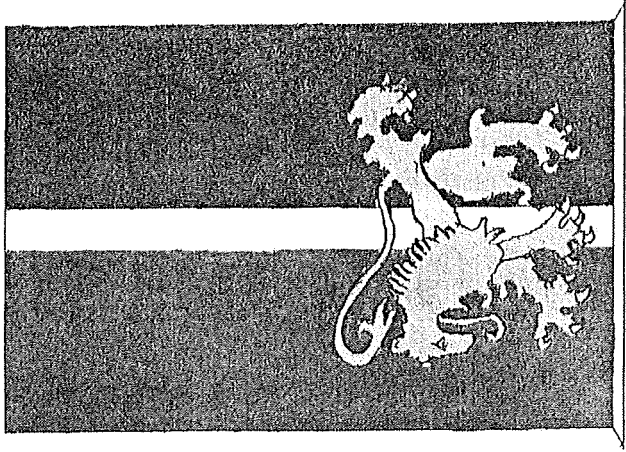
A

B

Heemkundige kring ook om advies gevraagd

Nieuwe vlag en wapen Hilvarenbeek

• Het nieuwe wapen en de nieuwe vlag van de gemeente Hilvarenbeek.

Van een verslaggeverster

HILVARENBEEK - De nieuwe gemeente Hilvarenbeek krijgt een nieuw gemeentewapen rechter wapenhelft is weer in een daarbij horende gemeentevlag. Uit twee voorstellen die de Brabantse commissie voor wapen- en vlaggenkunde op verzoek had gedaan, heeft B. en W. gekozen voor het wapen en de vlag die het meest recht doen aan de historie van zowel Hilvarenbeek als Dissen.

Symbolen

In het voorstel legt de commissie voor wapen- en vlaggenkunde uit waarom hier-voor gekozen is. Als symbool van die de oudste parochies van Dissen en Hilvarenbeek wordt doorgaans Sint Pieter met twee sleutels afgebeeld met twee sleutels. Om Sint Willebrord aan te

gouden Brabantse leeuw op een zwarte achtergrond. De deel een zilveren ring worden aangebracht die evenals in de Diessen de put symboliseert, waaraan de naam van deze patroonheilige is verbonden. De voorgestelde kleuren azuurblauw en zilver zijn de kleuren van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. De gouden kroon boven het schild is dezelfde die nu boven het gemeentewapen van Hilvarenbeek staat.

duiden kan in het beneden-deel een zilveren ring worden aangebracht die evenals in de Diessen de put symboliseert, waaraan de naam van deze patroonheilige is verbonden. De voorgestelde kleuren azuurblauw en zilver zijn de kleuren van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. De gouden kroon boven het schild is dezelfde die nu boven het gemeentewapen van Hilvarenbeek staat. Bij een nieuw wapen past ook een nieuwe vlag. Het ontwerp bestaat uit twee evenhoge banen van blauw (boven) en zwart, in het midden geschiedend door een smallere witte

baan; over alles heen een gouden leeuw. Ook is gedacht over een mensstelling uit beide oude wapens te maken, maar een geheel nieuw wapenbeeld had duidelijk de voorkeur. De gemeenten dateren uit vrij uiteenliggende perioden. De oude wapens van beide gemeenten missen een duidelijke karakteristiek, meende de commissie.

In de vergadering van de commissie Algemeen Beleid en Financien van dinsdag 11 maart wordt het voorstel voor het nieuwe wapen en de nieuwe vlag besproken. Op woensdag 26 maart worden wapen en vlag ter vaststelling voorgelegd aan de gemeenteraad.

gemeente Hilvarenbeek

Vrijthof 10, 5081 CA Hilvarenbeek
Postbus 3, 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon: 013 505 8300
telefax: 013 505 4380

Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde
t.a.v. de heer drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

bankrelatie:

BNG 28.50.03.933
Rabo 12.23.01.129
Postbank 1071743

VERZONDEN 20 MAART 1997

datum : 18 maart 1997
uw brief van : 10 december 1996
behandeld door : G.J. de Ruiter
onderwerp : vlag en wapen nieuwe gemeente Hilvarenbeek
ons kenmerk : 5158Y/I-ID/GdR/11123
uw kenmerk :
doorkiesnummer : 505 83 30
bijlage(n) :

Geachte commissie.

Met een begeleidende brief van 10 december 1996 ontving de toenmalige projectgroep samenwerking & integratie Diessen en Hilvarenbeek van u een concept-rapportage met enkele voorstellen t.b.v. een nieuw wapen en vlag voor de nieuw te vormen gemeente Hilvarenbeek. Omdat begin januari 1997 een nieuw gemeentebestuur gekozen zou worden heeft de voornoemde projectgroep op uw advies geen actie meer ondernomen en heeft zij deze kwestie laten rusten als aandachtspunt voor het nieuwe gemeentebestuur.

Zoals aangekondigd in de brief van 18 november 1996 van de projectgroep aan uw commissie heeft het nieuwe college van burgemeester en wethouders uw voorstellen voor schriftelijk commentaar aan de plaatselijke heemkundige kring en de streekarchivaris voorgelegd en is een collegestandpunt ingenomen. De voorkeur hierbij gaat duidelijk uit naar het door u gepresenteerde alternatief B voor zowel wapen als vlag. Deze voorkeur wordt ondersteund door de streekarchivaris en het bestuur van de plaatselijke heemkundige kring en inmiddels heeft ook raadscommissie Algemene Beleidszaken & Financiën op 17 maart j.l. een positief advies gegeven over de keuze van alternatief B in uw rapportage van 10 december 1996.

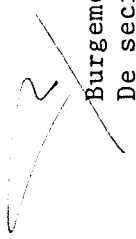
In de rapportage wijst u er nadrukkelijk op dat door u schetsen overgelegd zijn en dat de definitieve vormgeving aan een professionele tekenaar moet worden overgelaten. In dit kader verzoeken wij u ons te adviseren dan wel te bemiddelen bij de keuze van een deskundig tekenaar, die uw ontwerp B voor zowel wapen als vlag verder kan uitwerken.

In uw advies maakt u melding van een kroon op het schild, die dezelfde kan zijn als op het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek. Op uw schets tekent u evenwel een rechte kroon, terwijl in het oude wapen een licht gebogen kroon voorkwam (zie bijgevoegde sticker). Qua vormgeving van de kroon zouden wij willen aansluiten bij het oude wapen.

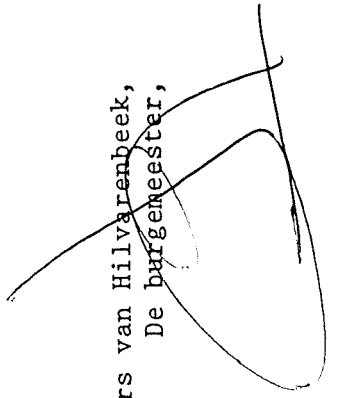
In uw procedurele beschrijving van 5 augustus j.l. geeft u aan dat het een goed gebruik is om -na instemming van het ontwerp- een pre-advies te vragen aan de Hoge Raad van Adel. Graag vernemen wij van u of het verstandig is om dit nu al te doen aan de hand van de schets of aan de hand van het definitieve uitgewerkte ontwerp inclusief een licht gebogen kroon op het schild.

Bij het vervaardigen van de definitieve tekening gaan wij er vanuit dat wij een uitgewerkt wapen op kleur krijgen zodat de eigen drukkerij t.z.t. via de film metalen platen kan vervaardigen voor het drukken in eigen beheer.

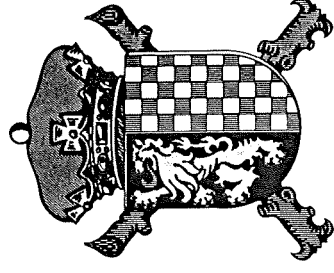
Met belangstelling zien wij uw nadere adviezen tegemoet.
Hoogachtend.

Burgemeester en wethouders van Hilvarenbeek,
De secretaris, De burgemeester,

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

Drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom
tel. 0164-243265
b.g.g. 0164-241930

Aan burgemeester en wethouders van Hilvarenbeek
d.t.v. de heer G.J. de Ruiter
Postbus 3
5080 AA Hilvarenbeek

uw schrijven: 18 maart 1997, kenmerk 5158Y/ID/GdR/UU23

ons kenmerk: HILVA 002

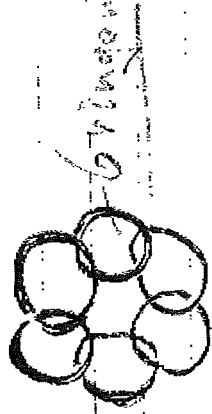
Bergen op Zoom, 24 maart 1997.

Zeer geacht college,

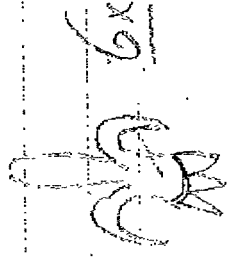
Naar aanleiding van uw bovenvermeld schrijven deel ik het volgende mede:

1. In verband met het kostenaspect is het aan te bevelen dat u zelf contact opneemt met een professionele tekenaar. Ik noem hier de heer P. Bultsma, Sminiastate 30, 8926 MH Leeuwarden, o.a. tekenaar voor de Hoge Raad van Adel.
  2. Uw wens een bepaald model kroon op het wapen te verkrijgen, zou het best bewaard kunnen blijven tot het eindstadium. Ik moge erop wijzen dat iedere tekenaar een bepaald eigen model zal tekenen: de in het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek gebruikte kroon is door zijn vormgeving erg persoonsgebonden (aan de toenmalige wapentekenaar H. 't Jong, die thans niet meer voor de genoemde Raad werkt). U kunt echter bij de opdracht aan de wapentekenaar bedingen in de trant van het door u verlangde model te werken en uw wensen dienaangaande in uw verzoekschrift aan de Kroon kenbaar maken.
  3. Mede met het oog op de kosten (een tekening in zwart/wit komt op minimaal f 150,-, een kleurentekening op f 500,-) lijkt het raadzaam met de opdracht aan de tekenaar te wachten tot de Hoge Raad van Adel u een pre-advies heeft uitgebracht. Ik wijs er echter op dat dit advies t.a.v. het gemeentebestuur niet bindend is. Het staat de gemeenteraad vrij conform uw voorstel te beslissen, maar het verdient aanbeveling tevoren van het gevoelen van de Hoge Raad kennis te nemen. Met nu reeds een tekening te laten maken door een deskundig tekenaar zou u wel een duidelijk signaal naar meergemeld College geven dat u op een wapenverlening naar het door u gekozen model ontwerp stelt.
  4. Wanneer de opdracht ook uitgaat, ik raad u aan ten aanzien van de tekenaar uw wensen duidelijk te maken en het *copy-right* van de tekening daarbij uitdrukkelijk voor uw bestuur en de commissie te reserveren.
  5. Ik moge u namens de commissie nogmaals verzoeken, ons op de hoogte te houden van het verdere verloop van de procedure rond wapen en vlag resp. wapens en vlaggen.
- Hiermede hoop ik u voldoende te hebben ingelicht. Aanvullende gegevens kunnen ook telefonisch worden verstrekt.
- Met beleefde groeten en de meeste hoogachting,
- (W.A. van Ham).

P. 4/4
fransje jelle

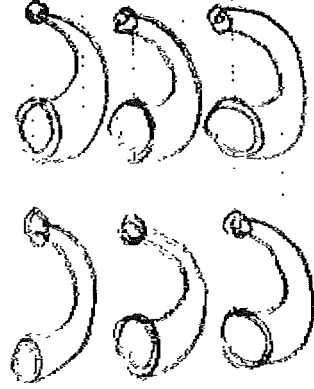
6 binden

6x

6 sternen

6 maasjes

- = betekent 6 kernen van de
- gemeente = Hilvarenbeek
- = doring vertaalen dus

HOGE RAAD VAN ADEL

No. 97/120-17

2500 GK 's-GRAVENHAGE, 2 juni 1997

POSTBUS 30436
 BEZOEKADRES: NASSAULAAN 18
 TEL. 070-3614231. FAX 070-3631712
 GIRO 1768105

Onderwerp: Gemeentewapen

Bijlagen: 1

B + W	Radio
GEM. HILVARENBEEK	
Ingek. ~ 2 JUN 1997	
No.	107
B.	1
	L.S.

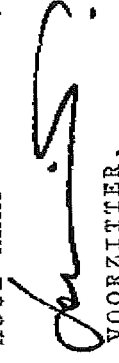
In antwoord op Uw brief van 1 mei 1997, kenmerk 5183Y/I-ID/Gdr/1925, heeft de Hoge Raad van Adel de eer U mede te delen dat hij kan instemmen met het door U voorgelegde ontwerp B als wapen voor Uw gemeente.

De Raad zou de omschrijving van het wapen willen aanpassen als volgt:

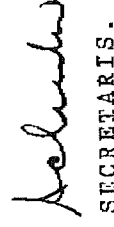
Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden; a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Het wapen kan worden aangevraagd volgens de bepalingen van bijgaand Koninklijk besluit.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

VOORZITTER,

SECRETARIS.

Burgemeester en wethouders
 van de gemeente

H I L V A R E N B E E K

HOGE RAAD VAN ADEL

No. 97/121-18

2500 GK 's-GRAVENHAGE, 2 juni 1997

POSTBUS 30436
 BEZOEKADRES: NASSAULAAN 18
 TEL. 070 - 3614281; FAX 070 - 3610712
 CIRO 1763105

Onderwerp: Gemeentevlag

B + W	Stempel
GEM. HILVARENBEEK	
Ingek. - 2 JUN 1997	
No. 2500	Ad. 121-18
S.	L.S.

Bijlagen:

In nader antwoord op Uw brief van 1 mei 1997, kenmerk 5183Y/I-ID/GDR/1925, heeft de Hoge Raad van Adel de eer u mede te delen dat hij in hoofdzaak kan instemmen met het door U voorgelegde ontwerp B als vlag voor Uw gemeente. De Raad zou echter wel enkele wijzigingen willen aanbevelen.

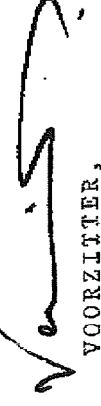
In de eerste plaats is de positie van de leeuw op de thans voorliggende schets niet juist. Een enkele figuur op een vlag wordt doorgaans op de scheiding van de broeking (1/3 gedeelte van de vlag aan de stokzijde) en de vlucht (resterend gedeelte) geplaatst. Dit houdt in dat de as van de leeuw op 1/3 van de lengte van de vlag zou moeten liggen. Voorts is de hoogte van de leeuw wat te gering; deze zou tenminste 3/4, eventueel ook 4/5 van de hoogte van de vlag moeten bedragen. Tenslotte zou de Raad er de voorkeur aan geven indien de witte baan wat breder zou worden.

Het aldus gewijzigde ontwerp ware te omschrijven als volgt: drie banen, waarvan de hoogten zich verhouden als 2 : 1 : 2, blauw, wit en zwart, waarop een gele leeuw, waarvan de hoogte gelijk is aan 3/4 (of: 4/5) van de hoogte van de vlag.

De Raad zal t.z.t. gaarne een afschrift ontvangen van het besluit waarbij de vlag wordt vastgesteld en van het voorstel daartoe, alsmede een afbeelding in kleur van de vlag.

Burgemeester en wethouders
 van de gemeente
 H I L V A R E N B E E K

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

VOORZITTER,

SECRETARIS.

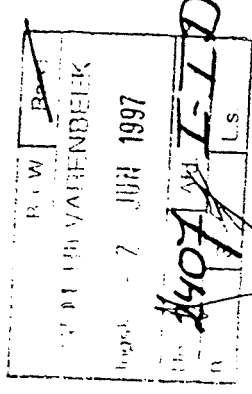
HOGE RAAD VAN ADEL

No. 97/120-17

2500 GK 's-GRAVENHAGE, 2 juni 1997

POSTBUS 40136
BEZOEKADRES: NASSAUHAAZEN
TEL. 070 - 3614281. FAX 070 - 3631717
GIRO 1768105

Onderwerp: Gemeentewapen

Bijlagen: 1

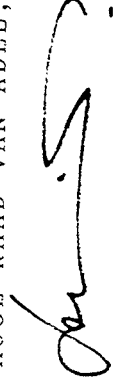
In antwoord op Uw brief van 1 mei 1997, kenmerk 5183Y/I-ID/GdR/1925, heeft de Hoge Raad van Adel de eer U mede te delen dat hij kan instemmen met het door U voorgelegde ontwerp B als wapen voor Uw gemeente.

De Raad zou de omschrijving van het wapen willen aanpassen als volgt:

Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden; a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Het wapen kan worden aangevraagd volgens de bepalingen van bijgaand Koninklijk besluit.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

VOORZITTER,

SECRETARIS.

Burgemeester en wethouders
van de gemeente

H I L V A R E N B E E K

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de stichting Brabants Heem

Drs. W.A. van Ham

Noordsingel 140

4611 SJ Bergen op Zoom

tel. 0164-243265

b.g.g. 0164-241930

Aan burgemeester en wethouders van Hilvarenbeek
d.t.v. de heer G.J. de Ruiter
postbus 3
5080 AA Hilvarenbeek

uw schrijven: 18 maart 1997, kenmerk 5158Y/ID/GdR/UU23

ons kenmerk: HILVA 003

Bergen op Zoom, 9 juni 1997.

Zeer geacht college,

Naar aanleiding van een telefoongesprek met de heer De Ruiter deel ik u het volgende mee. In de gemeenteraad van Hilvarenbeek is de suggestie gedaan, in de benedenhelft van het ontworpen gemeentewapen in plaats van één ring meerdere (i.c. zes) ringen of andere wapenstukken te plaatsen, teneinde daarmee alle woonkernen binnen uw gemeente aan te duiden.

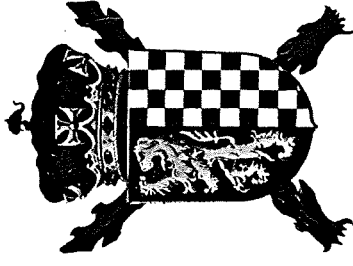
Ik meen te mogen opmerken dat in het ontwerp de sleutels in de bovenhelft de gehele voormalige gemeente Hilvarenbeek representeren, de ring in de benedenhelft de gehele voormalige gemeente Diessen. Hiermede zijn alle dorpen die tot die gemeenten hebben behoord daarin vertegenwoordigd. Hier is het *pars pro toto* (een deel vertegenwoordigt het geheel) toegepast, dat terecht zoveel malen in de wapenkunde voorkomt. De Brabantse leeuw in de rechter schildhelft vormt bovendien een aanvullend historisch en bindend element.

De ring staat in ons ontwerp voor St. Willebrord als patroon van de voormalige gemeente Diessen. Meerdere (zes) ringen zouden suggereren dat **alle** parochies in de nieuwe gemeente die heilige als patroon hebben. De historische zin van de overige voorgestelde wapenstukken (lelies, hoorns enz.) ontgaat de commissie. Bovendien zou een veelvoud van tekens zou een overladen wapen als gevolg hebben. Samenvattend meen ik dat het ontwerp beter ongewijzigd kan blijven.

Hiermede hoop ik u voldoende te hebben ingelicht.

Met beleefde groeten en de meeste hoogachting,
namens de commissie

(W.A. van Ham).

Hilvarenbeek

dok. 5218Y

Agendapunt : 23a

Vergadering d.d.: 3 juli 1997

Bijlage(n) : -1-

Onderwerp : Voorstel tot het invoeren van een nieuw gemeentewapen en het vaststellen van een nieuwe gemeentevlag.

Hilvarenbeek, 1 juli 1997

Aan de raad

Op initiatief van de Projectgroep Samenwerking & Integratie zijn in de tweede helft van 1996 de voorbereidingen gestart om voor de nieuwe gemeente Hilvarenbeek een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag te gaan voeren. Bij deze voorbereidingen is de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde van de stichting Brabants Heem actief betrokken geweest. Voornoemde commissie legde per brief van 10 december 1996 een concept-rapport voor waarin een tweetal voorstellen gedaan werden voor een nieuw wapen en vlag voor de nieuw te vormen gemeente. De voorkeur van het college ging hierbij hierbij duidelijk uit naar het alternatief B in voornoemde rapportage voor zowel het wapen als de vlag.

Aan de streekarchivaris en de Heemkundige Kring Hilvarenbeek en Diessen Ioannes Goropius Becanus is vervolgens gevraagd het gemeentebestuur te adviseren in deze keuze en beide adviseurs konden de voorkeur voor alternatief B duidelijk ondersteunen.

Een positief advies over de voorkeur voor alternatief B werd ook verstrekt door de commissie ABF op 17 februari j.l.. Tijdens de bespreking van het onderwerp deed een commissielid de suggestie om de gesymboliseerde ring te vervangen door een zestal ringen, sterren, lelies of hoorns ter symbolisering van de zes kernen van de nieuwe gemeente. Deze suggestie is nog uitdrukkelijk aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde voor commentaar voorgelegd. Voornoemde commissie ontraadt overname van deze suggestie, aangezien de ring voor St. Willebrord staat als patroon van de voormalige gemeente Diessen. Meerdere ringen zouden suggereren dat alle parochies in de nieuwe gemeente die heilige als patroon hebben, hetgeen niet het geval is. De historische zin van de overige voorgestelde wapenstukken (lelies, sterren of hoorns) ontgaat de commissie. Een veelvoud van tekens zou naar de mening van de commissie ook een te overladen wapen tot gevolg hebben.

Het (ongewijzigde) concept-wapen en de concept-vlag volgens het eerder aangehaalde alternatief B zijn vervolgens voor een principe-uitspraak voorgelegd aan de Hoge Raad van Adel in 's-Gravenhage.

In haar schriftelijke adviezen stelt deze raad in te kunnen stemmen met het meergenoemde ontwerp B als wapen voor de gemeente, doch stelt een aangepaste omschrijving voor, die aan het ontwerp geen afbreuk doet. Voor wat betreft de gemeentevlag kan de Hoge Raad van Adel ook in hoofdzaak met het ontwerp B instemmen, doch adviseert om de verhoudingen van de gekleurde banen en de positie alsmede omvang van de leeuw iets aan te passen. Met inachtneming van voornoemde opmerkingen hebben wij het wapen en de vlag opnieuw laten uitwerken.

Resumerend stellen wij u voor:

1. het aangehechte en bij dit voorstel behorende gemeentewapen in te voeren met de volgende omschrijving:
"Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden; a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."
2. De aangehechte en bij dit voorstel behorende gemeentevlag vast te stellen met de volgende omschrijving:
"Drie banen, waarvan de hoogten zich verhouden als 2 : 1 : 2, blauw, wit en zwart, waarop een gele leeuw, waarvan de hoogte gelijk is aan 4/5 van de hoogte van de vlag."

De op de aangelegenheid betrekking hebbende stukken liggen voor u op de gebruikelijke wijze ter inzage.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
de secretaris, de burgemeester,
F.L.C.J. Jespers B.J. Straatsma.

gemeente Hilvarenbeek

Vrijhof 10, 5081 CA Hilvarenbeek
Postbus 3, 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon: 013 505 8300
telefax: 013 505 4380

bankrekening:
BNG 28.50.03.933
Rabo 12.23.01.129
Postbank 1071743

Aan Hare Majesteit de Koningin

Postbus 30412
2500 GK 's-Gravenhage
VERZONDEN - 4 JULI 1997

datum : 4 juli 1997
uw brief van :
behandeld door : G.J. de Ruiter
onderwerp : gemeentewapen
ons kenmerk : 5218Y/I-ID/GdR/
uw kenmerk :
doorkiesnummer :
bijlage(n) : div

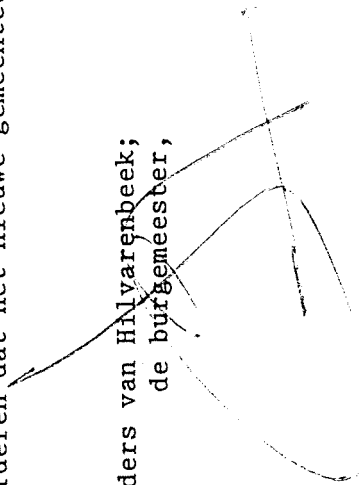
Mevrouw.

Bijgaand doen wij u ter goedkeuring toekomen het besluit van de raad van de gemeente Hilvarenbeek tot het invoeren van een nieuw gemeentewapen. Als gevolg van de gemeentelijke herindeling in Midden-Brabant per 1 januari j.l. zijn de voormalige gemeenten Hilvarenbeek en Diessen opgeheven en samengevoegd tot de nieuwe gemeente Hilvarenbeek. Door het gemeentebestuur van de nieuwe gemeente is de uitdrukkelijke wens geformuleerd om een nieuw gemeentewapen te gaan voeren.

Omtrent het ontwerp van het nieuwe wapen heeft overleg plaatsgevonden met de Hoge Raad van Adel. Uit het bijgevoegde afschrift van het advies van de Hoge Raad van Adel d.d. 2 juni 1997 blijkt dat voornoemde raad met het overgelegde ontwerp kan instemmen.
Bijgaand zenden wij u een kleurentekening van het gewenste wapen en in een aparte bijlage treft u een uiteenzetting van de overwegingen aan, op grond waarvan dat wapen gewenst wordt.

Conform het bepaalde in artikel 1 van het Koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. 181, mogen wij u verzoeken te bevorderen dat het nieuwe gemeentewapen kan worden ingevoerd.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
de burgemeester,

Hilvarenbeek

BIJLAGE.

Overwegingen voor de keuze van het gemeentewapen.

Een samenvoeging van de bestaande wapens van de voormalige gemeenten Hilvarenbeek en Diessen is door externe heraldische adviseurs ontraden. De wapenfiguur van Diessen, uit 1818, in één schild met die van Hilvarenbeek, uit 1986, zou anachronistisch kunnen werken. Het betrekkelijk overladen wapenbeeld van Hilvarenbeek, gecombineerd met de beker uit het wapen van Diessen zou een heraldisch monstroom opleveren.

Bij de samenstelling van het wapen voor de nieuwe gemeente Hilvarenbeek is gekozen voor symbolen die het verleden van de dorpsgemeenschappen zelf op een duidelijke wijze tot uitdrukking brengen en door het samenbrengen van karakteristieke elementen een geheel nieuw wapenbeeld opleveren. De keuze is daarbij uitgegaan naar wapenfiguren waarvan sommige tot dusverre niet werden gevoerd, maar wel onmiskenbaar verwijzen naar het verleden van beide dorpen.

Diessen is bekend uit schenkingen aan Sint-Willibrord uit de periode 712-780 door leden van families van Frankische (niet Keltische) grondbezitters. Het aldus ontstane domein bleef tot in de negentiende eeuw verbonden met de abdij van Echternach (Luxemburg) als erfgenaam van de patroonheilige.

Hilvarenbeek had in de Middeleeuwen een belangrijke centrum-functie op kerkelijk gebied. Omstreeks 1150 was reeds het kapittel van Hilvarenbeek tot standgekomen, waarbij de reeds bestaande Sint-Pieterskerk werd ingelijfd. Het is aannemelijk dat de hertog van Brabant hierbij een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Hilvarenbeek was tevens hoofdplaats van het gelijknamige dekenaat dat zich uitstrekte over een groot deel van Noord-Brabant en kleinere gebieden in de tegenwoordige provincies Zuid-Holland en Antwerpen. Omstreeks 1300 is op wereldlijk terrein de juridische en bestuurlijke constellatie ontstaan die tot 1795 onveranderd bleef: één schepenbank, die de vier dorpen Hilvarenbeek, Diessen, Riel en Westelbeers omvatte. Ook op dit vlak had de Brabantse hertog als landsheer een beslissende invloed.

Als eerste wapenfiguur is de leeuw opgenomen die de hertog van Brabant voerde, voordat aan het einde van de dertiende eeuw de verovering van Limburg plaatsvond. De eerst in de veertiende eeuw gebruikelijk geworden toevoeging in het hertogelijk wapen van de Limburgse leeuw is niet karakteristiek voor deze streek en is bewust achterwege gelaten. Om genoemde historische reden is gekozen voor de Brabantse leeuw op een schildheft.

Als symbolen die de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek vertegenwoordigen kunnen verwijzingen naar Sint-Pieter en Sint-Willibrord dienen. Sint-Pieter wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels. Om Sint-Willebrord aan te duiden is een zilveren ring aangebracht die evenals in de gemeentevlag van de voormalige gemeente Diessen de put symboliseert, waaraan de naam van deze patroonheilige is verbonden. Op deze onderdelen zijn de kleuren azuur en zilver toegepast, de kleuren van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide voormalige dorpen Hilvarenbeek en Diessen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen wordt gedekt met een licht gebogen kroon van goud van drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente.

Overeenkomstig het advies van de Hoge Raad van Adel d.d. 2 juli 1997 luidt de omschrijving als volgt:
"Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden; a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

nrw p. 10. 97

W I J **B** E A T R I X, B I J D E G R A T I E G O D S,
K O N I N G I N D E R N E D E R L A N D E N,
P R I N S E S V A N O R A N J E - N A S S A U,
E N Z. E N Z. E N Z.

Besluit van 19 september 1997
no: 97.003403
houdende verlening van een
wapen aan een gemeente.

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse
Zaken van 10 september 1997, no. BK97/1678,
directoraat-generaal Openbaar Bestuur, afdeling
Kabinetszaken.

Gelezen het verzoek van burgemeester en wethouders van
Hilvarenbeek van 4 juli 1997, kenmerk 5218Y/I-ID/GdR/,
tot verlening van een wapen aan deze gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van
24 december 1814, nr. 32, en het Koninklijk besluit van
23 april 1919, Stb. 181;

Gezien het advies van de Hoge Raad van Adel;

H E B B E N G O E D G E V O N D E N E N V E R S T A A N :

Aan de gemeente Hilvarenbeek een wapen te verlenen,
waarvan de beschrijving luidt als volgt:
"Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en
genageld van keel; II doorsneden; a in zilver twee
afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in
azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een
gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de
uitvoering van dit besluit.

6 - Gravenhage, 19 september 1997

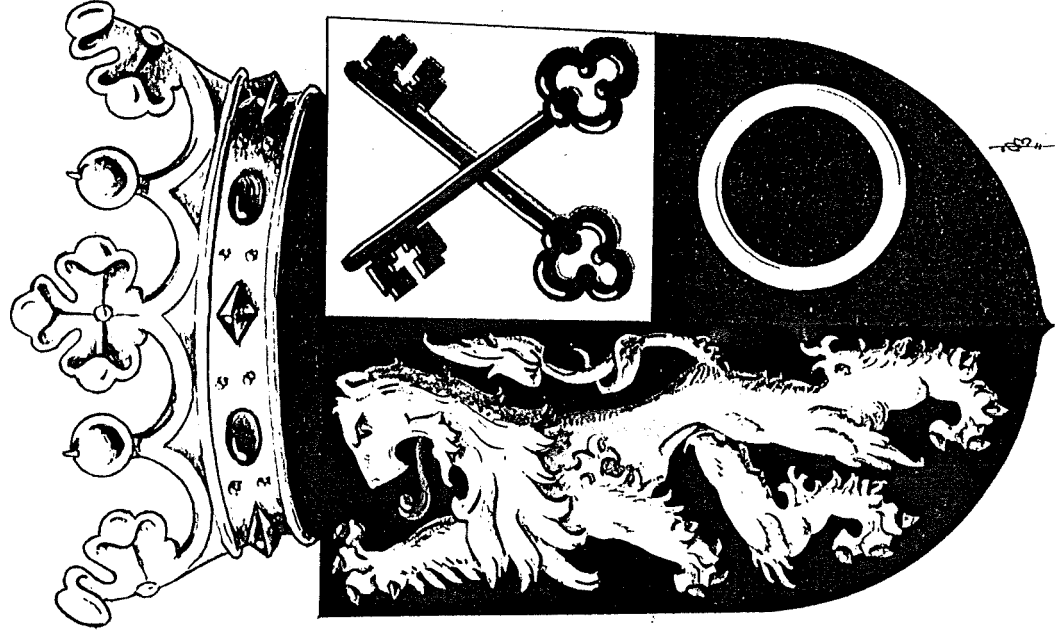
P. Peal.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

W. m.

[Handwritten signature]

Commeente

HILVARENBEEK

NB

KB 19 september 1997,
nr. 97.003403

Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden; a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Diploma

7 november 1997

f 580,-

gemeente Hilvarenbeek

Vrijthof 10, 5081 CA Hilvarenbeek
Postbus 3, 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon: 013 505 8300
telefax: 013 505 4380

bankrelatie:
BNG 28.50.03.933
Rabo 12.23.01.129
Postbank 1071743

Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde
t.a.v. de heer drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

datum : 30 oktober 1997   ons kenmerk : 5266Y-2/II/GdR/
uw brief van :
behandeld door : G.J. de Ruiter   uw kenmerk :
onderwerp : bijlagen wapen en vlag   doorkiesnummer : 8340   bijlage(n) : div

Geachte heer Van Ham.

Overeenkomstig de telefonische toezegging zend ik u bijgaand de gevraagde stukken toe.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek
namens dezen,
het sectorhoofd Inwoners,
Drs. G.J. de Ruiter

t wapen van de nieuwe gemeente HILVARENBEEK

De nieuwe gemeente Hilvarenbeek is tot stand gekomen per 1 januari 1997 door samenvoeging van de bestaande gemeenten Diessen en Hilvarenbeek.

Beide plaatsen hebben een uitgesproken historische karakteristiek. Diessen is bekend uit schenkingen aan Sint Willebrord uit de periode 712-780 door leden van families van Frankische (niet Keltische!) grondbezitters. Het aldus ontstane domein bleef tot in de negentiende eeuw verbonden met de abdij van Echternach (Luxemburg) als erfgenaam van de patroonheilige. Hilvarenbeek had in de Middeleeuwen een belangrijke centrum-functie op kerkelijk gebied. Omstreeks 1150 was reeds het kapittel van Hilvarenbeek tot stand gekomen, waarbij de reeds bestaande Sint-Pieterskerk werd ingelijfd. Het is aannemelijk dat de hertog van Brabant hierbij een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Hilvarenbeek was tevens hoofdplaats van het gelijknamige dekenaat dat zich uitstreekte over een groot deel van Noord-Brabant en kleinere gebieden in de tegenwoordige provincies Zuid-Holland en Antwerpen. Omstreeks 1300 is op wereldlijk terrein de juridische en bestuurlijke constellatie ontstaan die tot 1795 onveranderd bleef: één schepenbank, die de vier dorpen Hilvarenbeek, Diessen, Riel en Westelbeers omvatte. Het gebied was tweeherig: hertog en halfheer hadden beiden voor de helft het heerlijke gezag in het gebied van de schepenbank. Ook op dit vlak had de Brabantse hertog als landsheer echter een beslissende invloed.

Het wapen van de voormalige gemeente **Diessen** werd verleend op 14 oktober 1818. In feite was dit wapen een variant op het ontwerp dat de toenmalige burgemeester A.J. Lombarts (1768-1844) in 1816 aan de Hoge Raad van Adel had toegezonden. Dit bestond uit de afbeelding van een siervaas (tuinvaas) die de akkergrond van deze gemeente moest voorstellen, waarin tijdens de winter het zaaigoed een oogst en dus (mogelijke) welvaart voor het volgende jaar bevatte. Een draperie of sluijer die een deel van de vaas bedekte, moest het lot voorstellen, dat bepaalde of de komende seizoenen bevorderlijk zouden zijn voor een goede oogst. De sluijer was bevestigd aan enige ossekoppen die eveneens de landbouw symboliseerden; ossen vormden immers de trekkracht in de plaatselijke landbouw. In het in 1818 verleende wapen is de vaas vervangen door een eenvoudige beker met sobere versiering: de symboliek daarvan werd niet uitgelegd. De kleuren van het wapen zijn die van het rijkswapen: azuur (blauw) voor het schild, goud voor de beker. De betekenis van de vaas in het wapen van Diessen is niet duidelijk en vertoont geen uitgesproken karakteristiek voor deze gemeente en voor de plaatselijke geschiedenis.

Het wapen de voormalige gemeente **Hilvarenbeek** werd na een jarenlange discussie bij Koninklijk Besluit van 6 maart 1986 verleend. Het ontwerp was van wijlen F.J.C.M. van Eitro te Eindhoven. De symbolen van dit wapen zijn ontleend aan het oudste schependomszegel dat gebruikt werd van omstreeks 1331 tot omstreeks 1658. De verdeling van het schild, de zogenaamde gaffelsnede, is (omgekeerd) overgenomen van een vrij primitief wapen dat het gemeentebestuur in de negentiende en twintigste eeuw officieus had gebruikt. Dit stelde in de vorm van een gaffel de beide beekjes voor die zich nabij het dorp verenigen; een blokje tussen de armen afgebeeld, moest de parochiekerk voorstellen en het dorp symboliseren. In het wapen van Hilvarenbeek symboliseerde alleen de gaffelsnede de plaatselijke situatie, maar deze is niet helder weergegeven en in feite alleen aangeduid door de schildverdeling die door deze 'snede' tot stand is gekomen. De wapenfiguren zijn ontleend aan het wapen van de veertiende eeuwse hertogen van Brabant, die tevens hertog van Limburg waren en aan dat van de familie van Leeftael, halfheren van Hilvarenbeek.²

Reeds in juli 1996 verzocht der projectgroep 'Samenwerking en Integratie Diessen en Hilvarenbeek' die de herindeling plaatselijk voorbereidde aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen-en Vlaggenkunde om advies inzake de te volgen procedure om te komen tot een nieuw gemeentewapen en -vlag. Naar aanleiding van de ontvangen reactie van de commissie kreeg deze in november d.a.v. het verzoek terzake te adviseren. Bij het samenstellen van een nieuw gemeentewapen was het een pluspunt dat de figuren in het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek waren ontleend aan een schependomszegel dat ook voor

Het wapen van de nieuwe gemeente HILVARENBEEK

De nieuwe gemeente Hilvarenbeek is tot stand gekomen per 1 januari 1997 door samenvoeging van de voormalige gemeenten Diessen en Hilvarenbeek.

Beide plaatsen hebben een specifiek, eigen verleden. Diessen is bekend uit schenkingen aan Sint Willebrord uit de periode 712-780 door Frankische grondbezitters. Het aldus ontstane domein bleef tot in de negentiende eeuw verbonden met de abdij van Echternach (Luxemburg) als erfgenaam van de patroonheilige. Hilvarenbeek had in de Middeleeuwen een belangrijke centrum-functie op kerkelijk gebied. Omstreeks 1150 werd een kapittel verbonden aan de reeds bestaande Sint-Pieterskerk aldaar. Het dorp was tevens hoofdplaats van het gelijknamige dekenaat dat zich uitstrekte over het grootste deel van Noord-Brabant en over kleinere gebieden in de tegenwoordige provincies Antwerpen, Zeeland en Zuid-Holland. Door de machtsuitbreiding van de hertog van Brabant kwam in het eerste helft van de dertiende op wereldlijk terrein de juridische en bestuurlijke constellatie tot stand die tot 1795 onveranderd bleef. Een schepenbank omvatte de vier dorpen Hilvarenbeek, Diessen, Riel en Westelbeers. De heft het heerlijke gezag in dit gebied bleef in handen van de hertog, de andere helft gaf hij in leen aan een plaatselijke heer.

Het wapen van de voormalige gemeente Diessen werd verleend op 14 oktober 1818. In feite was dit wapen een variant op het ontwerp dat de toenmalige burgemeester A.J. Lombarts (1768-1844) in 1816 aan de Hoge Raad van Adel had toegezonden. Dit bestond uit de afbeelding van een siervaas (tuinvaas) die de akkergrond van deze gemeente moest voorstellen waarin zich tijdens de winter het zaaigoed bevond voor de toekomstige oogst en daarmee tevens een mogelijke welvaartsbron in het volgende jaar. Een draperie of sluier bedekte een deel van de vaas en moest het lot voorstellen dat bepaalde of de komende seizoenen bevorderlijk zouden zijn voor een goed gewas. De sluier was bevestigd aan enige ossenkoppen die eveneens de plaatselijke landbouwsymboliseerden; ossenvormden immers de trekkracht voor de ploeg. De Hoge Raad van Adel verleende in 1818 de gemeente Diessen een wapen waarin de vaas vervangen was door een eenvoudige beker met sobere versiering: de symboliek daarvan werd niet uitgelegd. De kleuren waren die van het rijkswapen: azuur (blauw) voor het schild, goud voor de beker. De betekenis van de vaas in het wapen van Diessen is dus niet duidelijk en vertoont geen uitgesproken karakteristiek voor het dorp en voor de plaatselijke geschiedenis.¹

Het wapen de voormalige gemeente Hilvarenbeek werd na een jarenlange discussie verleend bij Koninklijk Besluit van 6 maart 1886. De symbolen van dit wapen waren ontleend aan het oudste schependomszegel dat gebruikt werd van omstreeks 1331 tot omstreeks 1658. De verdeling van het schild, de zogenaamde gaffelsnede, was (omgekeerd) overgenomen van een vrij primitief wapen dat het gemeentebestuur in de negentiende en twintigste eeuw officieus had gebruikt. Dit stelde in de vorm van een gaffel de beide beekjes voor die zich nabij het dorp verenigen; een blokje tussen de armen afgebeeld, moest de parochiekerk voorstellen en het dorp symboliseren. In het in 1986 naar ontwerp van wijlen F.J.C.M. van Eftro verleende wapen symboliseerde alleen de gaffelvormige schildverdeling de plaatselijke situatie. Zij was echter minder duidelijk, doordat zij slechts was aangeduid door de deellijnen en door de veelheid aan wapenfiguren niet opviel. De figuren waren ontleend aan het wapen van de veertiende eeuwse hertogen van Brabant, die tevens hertog van Limburg waren en aan dat van de familie van Leefdael, halfheren van Hilvarenbeek.²

Reeds in juli 1996 verzocht der projectgroep 'Samenwerking en integratie Diessen en Hilvarenbeek' die de herindeling plaatselijk voorbereide aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen-en Vlaggenkunde om een advies. Bij het samenstellen van een nieuw gemeentewapen was het een pluspunt dat de figuren in het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek waren ontleend aan een schependomszegel dat ook voor Diessen gold. Om die reden zou het wapen van eerstgenoemde gemeente overgenomen kunnen worden door de nieuwe. Een negatief element vormde dat het wapen door zijn ingewikkeldheid in feite niet voldeed aan de eisen die aan een goed heraldisch wapen gesteld mogen

worden. De gaffelsnede werkte ongunstig voor de vormgeving van sommige wapenfiguren: zo waren beide leeuwen in het bovengedeelte van het wapen vervormd weergegeven door hun plaatsing in een langwerpige vak. Bij een verkleinde weergave kwamen ook de wapenfiguren in het driehoekige benedengedeelte minder goed tot hun recht. Er waren in het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek betrekkelijk veel wapenfiguren in opgenomen: twee leeuwen, een adelaar en twee vijfbladeren. Een vereenvoudiging van het toenmalige wapen van Hilvarenbeek was overigens reeds in 1993 door de Noordbrabantse commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde bepleit.³

Samenvoeging van de wapens van beide gemeenten zou een anachronisme kunnen opleveren want zij dateerden uit vrij ver uiteenliggende perioden: dat van Diessen uit 1818 en dat van Hilvarenbeek uit 1986. Overigens misten zij duidelijke lokale trekken. Het reeds overladen wapenbeeld van Hilvarenbeek, gecombineerd met de beker uit het wapen van Diessen zou bovendien een heraldisch monstrum hebben opgeleverd.

Als alternatief stelde de meergenoemde commissie aan de gemelde projectgroep voor, alleen de Brabantse leeuw uit het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek over te nemen. De in de veertiende eeuw gebruikelijk geworden toevoeging aan het hertogelijke wapen van de Limburgse leeuw werd als niet karakteristiek voor de streek beschouwd en kon in het nieuwe gemeentewapen gevoeglijk achterwege blijven. De Brabantse leeuw vormt tevens een aanvullend historisch en bindend element. Als lokale elementen zijn in het nieuwe wapen symbolen opgenomen, waarmee de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek zijn vertegenwoordigd door verwijzingen naar de patroonheiligen Sint Pieter en Sint Willebrord. De commissie gaf er de voorkeur aan, hiertoe het schild te delen en de linkerheft te doorsnijden. Door het opnieuw toepassen van de omgekeerde gaffelsnede zou het symbool voor één van beide componenten van de nieuwe gemeente in het schild een ondergeschikte positie krijgen, hetgeen als negatief ervaren zou kunnen worden. Bovendien is volgens de commissie een simpele schildverdeling beter herkenbaar en esthetisch meer bevredigend dan de gaffelsnede. Sint Pieter wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels: één van goud en één van zilver. Een ring symboliseert in het nieuwe wapen, evenals in de vroegere gemeentevlag, de Sint-Willebrordusput van Diessen. Om tot een esthetisch bevredigend geheel te geraken zijn in beide wapendelen de kleuren azuur (blauw) en zilver toegepast, die van het wapen van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen is gedekt met een kroon van goud en drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente. Een dergelijke kroon prijkte overigens op het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek.

De gemeenteraad besloot de voorkeur uit te spreken voor het laatstvermelde alternatief. Bij Koninklijk Besluit van 19 september 1997 no. 97.003403 werd aan de nieuwe gemeente Hilvarenbeek een wapen verleend, daarin omschreven als: "Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden: a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Bergen op Zoom

Drs. W.A. van Ham.

1. W.A. van Ham, Wapens en vlaggen van Noord-Brabant (Zutphen 1986) 48, 57-58 en 173; afb. op 164.
2. G.P.J. Bannenberg, 'De schependomszegels van Hilvarenbeek', *Varia Historia Brabantica I* (1962) 63-84; Van Ham, Wapens en vlaggen, 39, 62, 98 en 176, afb. op blz. 167.
3. Rapport betreffende herziening van de wapens in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant (november 1993) 22-23.

Diessen gold. Om die reden zou het overgenomen kunnen worden door de nieuwe gemeente. Een negatief element vormde echter het ontbreken van de eenvoud die voor een voor een goed heraldisch wapen vereist wordt. Er waren in het wapen van Hilvarenbeek vijf wapenfiguren in opgenomen: twee leeuwen, een adelaar en twee vijfbladeren. De gaffelsnede werkte overigens ongunstig voor de vormgeving van sommige wapenfiguren. Beide leeuwen in het bovengedeelte van het wapen werden vervormd weergegeven door het langwerpige vak waarin zij geplaatst waren. Bij een verkleinde weergave kwamen de wapenfiguren in het driehoekige gedeelte minder tot hun recht. De wapens beide gemeenten dateerden uit vrij ver uiteenliggende perioden; zij misten duidelijke lokale trekken. Een samenvoeging van de bestaande wapens behoorde praktisch gezien tot de onmogelijkheden. Het samenvoegen van de wapenfiguur van Diessen, uit 1818, in één schild met die van Hilvarenbeek, uit 1886, zou een anachronisme vormen. Het reeds overladen wapenbeeld van Hilvarenbeek, gecombineerd met de beker uit het wapen van Diessen zou bovendien als resultaat een heraldisch monstroom opleveren.

Een sterke vereenvoudiging van het toenmalige wapen van Hilvarenbeek was reeds in 1993 door de Noordbrabantse commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde bepleit.³ Na de samenvoeging van de gemeenten kon eraan worden gedacht, voor Diessen in het beneden-deel een ring te plaatsen. De ring zou evenals in de vroegere gemeentevlag de Sint-Willebrordusput van Diessen symboliseren en geeft een lokaal-historisch element in het nieuwe wapen brengen. Door de omgekeerde gaffelsnede kreeg het symbool voor Diessen echter een onderliggende positie, hetgeen als negatief ervaren zou kunnen worden.

Als alternatief stelde de meergenoemde commissie aan de gemelde projectgroep voor, in een gedeeld wapenschild de Brabantse leeuw op te nemen. De in de veertiende eeuw gebruikelijk geworden toevoeging aan het hertogelijke wapen van de Limburgse leeuw is niet karakteristiek voor de streek en kon in het nieuwe gemeentewapen gevoeglijk achterwege blijven. Bovendien is een simpele schildverdeling beter herkenbaar en esthetisch meer bevredigend. De Brabantse leeuw vormt tevens een aanvullend historisch en bindend element. Als lokale elementen zijn in de doorsneden linkerhelft van het nieuwe wapen symbolen opgenomen, waarmee de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek zijn vertegenwoordigd door verwijzingen naar de patroonheiligen Sint Pieter en Sint Willebrord. Sint Pieter wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels: één van goud en één van zilver. Om Sint Willebrord aan te duiden is in het benedendeel bovengenoemde zilveren ring aangebracht. Om tot een esthetisch bevredigend geheel te geraken zijn in beide wapendelen de kleuren azuur (blauw) en zilver toegepast, de kleuren van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen kon worden gedekt met een kroon van goud van drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente. Een dergelijke kroon prijkte overigens reeds op het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek.

De gemeenteraad besloot de voorkeur uit te spreken voor het bovenvermelde alternatief. Bij Koninklijk Besluit van 19 september 1997 no. 97.003403 werd aan de nieuwe gemeente Hilvarenbeek een wapen verleend, daarin omschreven als volgt: "*Gedeeld: I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden: a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.*"
Drs. W.A. van Ham.
Bergen op Zoom

Het college van burgemeester en wethouders van de nieuwe gemeente gaf na ruggespraak met de plaatselijke heemkundige kring en de gemeentearchivaris de voorkeur aan het hierboven beschreven alternatieve ontwerp. De gemeenteraad van Hilvarenbeek besloot dienovereenkomstig; wel werd de suggestie gedaan, in de benedenheft van het ontworpen gemeentewapen in plaats van één ring meerdere ringen of andere wapenstukken te plaatsen, teneinde daarmee alle woonkernen binnen uw gemeente aan te duiden. Door de sleutels in de bovenheft is echter de gehele voormalige gemeente Hilvarenbeek gerepresenteerd, door de ring in de benedenheft de gehele voormalige gemeente Diessen. Hiermede zijn alle dorpen die tot die gemeenten hebben behoord daarin vertegenwoordigd. Het opnemen van meerdere ringen zou suggereren dat **alle** parochies in de nieuwe gemeente die heilige als patroon zouden hebben. Hier is het *pars pro toto* (een deel vertegenwoordigt het geheel) toegepast, dat zoveel malen in de wapenkunde voorkomt.

1. W.A. van Ham, Wapens en vlaggen van Noord-Brabant (Zutphen 1986) 48, 57-58, 164 en 173.
2. Van Ham, Wapens en vlaggen, 39, 62, 98, 167 en 176.
3. Rapport betreffende herziening van de wapens in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant, november 1993.

oorspronkelijk een hertogdorp; tussen 1505 en ca. 1600 was meestal toe een pandheerlijkheid van leden van het geslacht *Van* plaatselijke schepenbank gebruikte een schependomszegel, vanaf 1423 afdrucken bekend zijn. Het vertoont de beeltenis *Willebrord* - patroon van de Bakelse kerk - met een staf er- en een boek in zijn rechterhand. Aan de linkerzijde van het schild hangt aan een winkelhaak het gevierendeelde wapenschild *rogen van Brabant-Limburg*. Dit zegel bleef tot zeker in de in gebruik, vermoedelijk tot 1815, toen de burgemeester aan *neur der provincie* meedeelde dat het zegelstempel destijds *or de vrede-rechter* aan de Prefect was toegezonden. Hij kon *iet meer beschikken*, maar wist nog dat het een "wapen" ver- *iet "St. Willebrordus in bisschoppelijk gewaad"*. De burge- *enste dan ook dat wapen terug* "ofwel een ander van dien *16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel als wapen:* *in Lazuur, beladen met St. Willebrordus, houdende in deszelfs* *een pater nostre en in deszelfs linker een staf, alles van goud."* *het heiligenbeeld een rozenkrans in zijn hand kreeg, zal wel* *vraag blijven.*

ir rapport van september 1996 stelde de Noordbrabantse *ee voor Wapen- en Vlaggenkunde voor in het wapen de symbolen* *et hertogelijke wapen en die van St. Willebrord (een zilveren* *er "od veld)" te combineren, waardoor het wapen had kun-* *evierendeeld: I en IV in sabel een leeuw van goud, getongd en* *van keel; II en III in keel een kruis van zilver. Het schild gedekt* *ouden kroon van drie bladeren en twee parels.* *was een voormalige vrije neutrale grondheerlijkheid van de* *de en behoorde als zodanig niet tot het hertogdom Brabant of* *liek der Verenigde Nederlanden. In 1366 was de gehele hoge en* *ijkheid aan de Duitse Orde gekomen, nadat de laatste heer van* *stand had gedaan van zijn deel.*

1332 komen schepenen van de commandeur van Gemert voor, *og functioneerden naast hun collegae van de heer van Gemert.* *epenbanken gebruikten een zegel. Dat van de bank van de heer* *wapen van de heer: drie meerbladeren (in sabel drie meerbla-* *zilver). Hiervan is slechts een afdruk uit 1364 bekend. Deze* *ween in 1366. De schepenbank van de commandeur gebruikte* *met binnen een rondeel een doorlopend kruis, waarop een* *ild met de éénkoppige adelaar, de kentekens van de hoog-* *an de Duitse Orde. Identieke zegels bleven tot in de 19de eeuw*

15 rond de burgemeester tegelijkertijd aan de gouverneur der *ee* de Hoge Raad van Adel een tekening van het 'wapen' in, *l op het 18de-eeuwse schependomszegel, waarbij de veldarce-* *utief werden 'vertaald' in de kleuren goud en zilver: "zijnde een* *met eenen adelaar in een wit of zilvere velt, in het midden, op* *uden grond". De Hoge Raad van Adel volgde deze gegevens en* *le op 16 juli 1817 als wapen: "Zijnde van goud, beladen met een* *zilver, en abysme een schild van zilver, beladen met een opstij-* *rend van sabel." De kleur van de adelaar werd door de Hoge* *Adel bepaald.*

tek van de gemeenteraad werd bij Koninklijk Besluit van 14 *1976 nr. 42 een gemeentekroon aan het wapen toegevoegd, dat* *neens werd hertekend. De omschrijving van het nieuw verleen-* *al luidde: "In goud een kruis van zilver; een hartschild van zilver* *adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van* *ieren en twee parels."*

oordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde stel- *ur hiervoor al genoemde rapport, dat de argumenten, die in 1976* *gemeentebestuur tegen correctie van het wapen waren aange-*

onbergen 1970) p. 2"; idem, "Wapens en vlaggen", p. 180,afb. p. 162.
het wapen van het Sticht Utrecht, waarvan Willebrord in de pre-heraldische

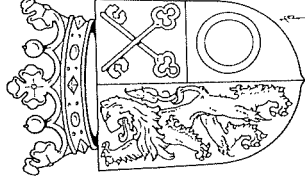
dragen, onjuiste dan wel emotionele en praktische waren, zeker geen *juiste en deugdelijke. Een foute interpretatie, ook al is die ruim ander-* *halve eeuw gebruikt, blijft een foute interpretatie: metaal op metaal is* *zonder historisch bewijs heraldisch niet acceptabel. De commissie stel-* *de dan ook voor de kleuren van de Duitse Orde op het wapen toe te pas-* *sen, waardoor de wapenomschrijving had kunnen worden: In zilver een* *kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het* *schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.*

Al voordat het rapport in september 1996 verscheen, verzochten de *burgemeesters van Gemert en Bakel en Milheeze de Noordbrabantse* *Commissie om advies inzake wapen en vlag voor de nieuwe gemeente.* *Het uitgebrachte advies omvatte vele mogelijkheden, doch alle waren* *gebaseerd op een 'samenstelling' van de wapenschilden van St.* *Willebrord, uit het voorgestelde wapen voor Bakel en Milheeze, en van* *de Duitse Orde, uit het voorgestelde wapen voor Gemert. Daaraan werd* *een hartschild toegevoegd, waarvoor verschillende wapens mogelijk* *bleken. Van Bakelse zijde maakte men zich evenwel sterk voor het goul-* *den hartschild met de zwarte adelaar.*

De gemeenteraad besloot in zijn vergadering van 23 april 1997 Hare *Majesteit te verzoeken als wapen vast te stellen: "In keel een kruis van* *zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; in een hartschild van* *goud een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon* *van drie bladeren en twee parels", welk wapen bij Koninklijk Besluit* *van 19 september 1997 nr. 97.002847 werd verleend.*

JAN MELLSSEN

Het wapen van de nieuwe gemeente Hilvarenbeek

De nieuwe gemeente Hilvarenbeek is tot stand gekomen per 1 januari *1997 door samenvoeging van de voormalige gemeenten Diessen en* *Hilvarenbeek.*

Beide plaatsen hebben een specifiek, eigen verleden. Diessen is *bekend uit schenkingen aan St. Willebrord uit de periode 712-780 door* *Frankische grondbezitters. Het aldus ontstane domein bleef tot in de* *19de eeuw verbonden met de abdij van Echternach (Luxemburg) als* *erfgenaam van de patroonheilige. Hilvarenbeek had in de* *Middeleeuwen een belangrijke centrum-functie op kerkelijk gebied.* *Omstreeks 1150 werd een kapittel verbonden aan de reeds bestaande St.* *Pieterskerk aldaar. Het dorp was tevens hoofdplaats van het gelijknami-* *ge dekenaat, dat zich uitstreckte over het grootste deel van Noord-* *Brabant en over kleinere gebieden in de tegenwoordige provincies* *Antwerpen, Zeeland en Zuid-Holland. Door de machtsuitbreiding van* *de hertog van Brabant kwam in de eerste helft van de 13de eeuw op* *wereldlijk terrein de juridische en bestuurlijke constellatie tot stand, die* *tot 1795 onveranderd bleef. Een schepenbank omvatte de vier dorpen* *Hilvarenbeek, Diessen, Riel en Westerbeers. De helft van het heerlijke* *gezag in dit gebied bleef in handen van de hertog, de andere helft gaf* *hij in leen aan een plaatselijke heer.*

Het wapen van de voormalige gemeente Diessen werd verleend op *14 oktober 1818. In feite was dit wapen een variant op het ontwerp, dat* *de toenmalige burgemeester A.J. Lombarts (1768-1844) in 1816 aan de* *Hoge Raad van Adel had toegezonden. Dit bestond uit de afbeelding van*

een siervaas (tuinvaas), die de akkergrond van deze gemeente moest voorstellen, waarin zich tijdens de winter het zaaigoed bevond voor de toekomstige oogst en daarmee tevens een mogelijke welvaartsbron in het volgende jaar. Een draperie of sluiser bedekte een deel van de vaas en moest het lot voorstellen dat bepaalde of de komende seizoenen bevoorliefd zouden zijn voor een goed gewas. De sluiser was bevestigd aan enige ossenkoppen, die eveneens de plaatselijke landbouw symboliseerden; ossen vormden immers de trekkracht voor de ploeg. De Hoge Raad van Adel verleende in 1818 de gemeente Diessen een wapen, waarin de vaas vervangen was door een eenvoudige beker met sobere versiering. De symboliek daarvan werd niet uitgelegd. De kleuren waren die van het rijkswapen: azuur (blauw) voor het schild, goud voor de beker. De betekenis van de vaas in het wapen van Diessen is dus niet duidelijk en vertoont geen uitgesproken karakteristiek voor het dorp en voor de plaatselijke geschiedenis¹¹.

Het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek werd na een jarenlange discussie verleend bij Koninklijk Besluit van 6 maart 1986. De symbolen van dit wapen waren ontleend aan het oudste schependomszegel dat gebruikt werd van omstreeks 1331 tot omstreeks 1658. De verdeling van het schild, de zogenaamde gaffelsnede, was (omgekeerd) overgenomen van een vrij primitief wapen, dat het gemeentebeestuur in de 19de en 20ste eeuw officieus had gebruikt. Dit stelde in de vorm van een gaffel de beide beekjes voor, die zich nabij het dorp vermenigen: een blokje tussen de armen afgebeeld, moest de parochiekerk voorstellen en het dorp symboliseren. In het in 1986 naar ontwerp van wijlen F.J.C.M. van Etrro verleende wapen symboliseerde alleen de gaffelvormige schildverdeling de plaatselijke situatie. Zij was echter minder duidelijk, doordat zij slechts was aangeduid door de deellijnen en door de veelheid aan wapenfiguren niet opviel. De figuren waren ontleend aan het wapen van de 14de-eeuwse hertogen van *Brabant*, die tevens hertog van Limburg waren en aan dat van de familie *Van Leeftael*, halfheren van Hilvarenbeek¹².

Reeds in juli 1996 verzocht de projectgroep 'Samenwerking en Integratie Diessen en Hilvarenbeek', die de herindeling plaatselijk voorbereidde, aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde om een advies. Bij het samenstellen van een nieuw gemeentewapen was het een pluspunt, dat de figuren in het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek waren ontleend aan een schependomszegel, dat ook voor Diessen gold. Om die reden zou het wapen van eerstgenoemde gemeente overgenomen kunnen worden door de nieuwe. Een negatief element was, dat het wapen door zijn ingewikkeldheid in feite niet voldeed aan de eisen, die aan een goed heraldisch wapen gesteld mogen worden. De gaffelsnede werkte ongunstig voor de vormgeving van sommige wapenfiguren. Zo waren beide leeuwen in het bovengedeelte van het wapen vervormd weergegeven door hun plaatsing in een langwerpig vak. Bij een verkleinde weergave kwamen ook de wapenfiguren in het driehoekige benedengedeelte minder goed tot hun recht. Er waren in het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek betrekkelijk veel wapenfiguren opgenomen: twee leeuwen, een adelaar en twee vijfbladieren. Een vereenvoudiging van het toenmalige wapen van Hilvarenbeek was overigens reeds in 1993 door de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde bepleit¹³.

Samenvoeging van de wapens van beide gemeenten zou een anachronisme kunnen opleveren, want zij dateerden uit vrij ver uiteenliggende periodes. Dat van Diessen uit 1818 en dat van Hilvarenbeek uit 1986. Overigens misten zij duidelijke lokale trekken. Het reeds overladen wapenbeeld van Hilvarenbeek gecombineerd met de beker uit het wapen

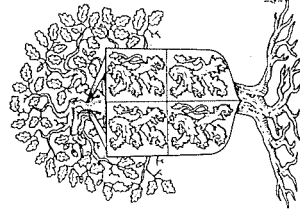
van Diessen zou bovendien een heraldisch monstroom hebben opgeleverd.

Als alternatief stelde de meergenoemde commissie aan de gemelde projectgroep voor alleen de Brabantse leeuw uit het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek over te nemen. De in de 14de eeuw gebruikelijk geworden toevoeging aan het hertogelijke wapen van de Limburgse leeuw werd als niet karakteristiek voor de streek beschouwd en kon in het nieuwe gemeentewapen gevoelig achterwege blijven. De Brabantse leeuw vormt tevens een aanvullend historisch en bindend element. Als lokale elementen zijn in het nieuwe wapen symbolen opgenomen, waarmee de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek zijn vertegenwoordigd door verwijzingen naar de patroonheiligen *St. Pieter* en *St. Willebrord*. De commissie gaf er de voorkeur aan, hiertoe het schild te delen en de linkerhelft te doorsnijden. Door het opnieuw toepassen van de omgekeerde gaffelsnede zou het symbool voor één van beide componenten van de nieuwe gemeente in het schild een ondergeschikte positie krijgen, hetgeen als negatief ervaren zou kunnen worden. Bovendien is volgens de commissie een simpele schildverdeling beter herkenbaar en esthetisch meer bevredigend dan de gaffelsnede. *St. Pieter* wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels, één van goud en één van zilver. Een ring symboliseert in het nieuwe wapen, evenals in de vroegere gemeentevlag, de *St. Willebrord*spuit van Diessen. Om tot een esthetisch bevredigend geheel te geraken zijn in beide wapendelen de kleuren azuur (blauw) en zilver toegepast, die van het wapen van het kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen is gedekt met een kroon van goud van drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente. Een dergelijke kroon prijkte overigens op het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek.

De gemeenteraad besloot de voorkeur uit te spreken voor het laatstvermelde alternatief. Bij Koninklijk Besluit van 19 september 1997 nr. 97.003403 werd aan de nieuwe gemeente Hilvarenbeek een wapen verleend, daarin omschreven als: "Gedeeld: I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel. II doorsneden; a. in zilver twee afgewende, schuingekruiste sleutels van azuur; b. in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Drs. W.A. VAN HAM

Het wapen van de nieuwe gemeente Waalwijk

De nieuwe gemeente Waalwijk werd per 1 januari 1997 gevormd door samenvoeging van de voormalige gemeenten Sprang-Capelle, Waalwijk en Waspijk. De samenstellende delen hebben een rijk geschaakt verleden, mede doordat zij tot 1795 onder verschillende gewesten (Brabant en Holland) behoorden en daarbinnen een eigen plaats

¹¹ tijd bisschop was.

¹² W.A. van Ham, "Wapens en vlaggen van Noord-Brabant" (Zuiphen 1986) 48, p. 57-58 en p. 173, alth. p. 164.

¹³ G.P.J. Bannenberg, "De schepenzegels van Hilvarenbeek", *Varia Historia Brabantica* 1 (1962), p. 63-84; Van Ham, "Wapens en vlaggen", p. 39, p. 62, p. 98

en p. 176, alth. p. 167.

¹³ Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant

gemeente Hilvarenbeek

Vrijthof 10, 5081 CA Hilvarenbeek
Postbus 3, 5080 AA Hilvarenbeek
telefoon: 013 505 8300
telefax: 013 505 4380

bankrelatie:
BNG 28.50.03.933
Rabo 12.23.01.129
Postbank 1071743

Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde
t.a.v. de heer drs. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

datum : 21 oktober 1997   ons kenmerk : 5266Y/II/GdR/
uw brief van :   uw kenmerk :
behandeld door : G.J. de Ruiter   doorkiesnummer :   bijlage(n) : 1
onderwerp : KB gemeentewapen Hilvarenbeek   8340

Geachte heer Van Ham.

Conform uw telefonisch verzoek van vandaag zend ik u bijgaand een afschrift van het KB van 19 september 1997, no. 97.003403 waarbij een nieuw gemeentewapen aan de gemeente Hilvarenbeek is verleend. Ter informatie merk ik nog op dat telefonisch overleg met de heer Bultsma heeft uitgewezen dat de Hoge Raad van Adel hem verzocht heeft om het betreffende wapendiploma te vervaardigen. De kans op afwijzingen is hierdoor uiterst gering.

Burgemeester en Wethouders van Hilvarenbeek;
namens dezen,
het sectorhoofd Inwoners,
Drs. G.J. de Ruiter

raad 26.3

waps vlag!

+ vers. Wm.

Gemeentewapen en -vlag

Op 3 juli 1997 stelde de gemeenteraad het huidige gemeentewapen en de gemeentevlag van Hilvarenbeek vast. Door het ontstaan van de nieuwe gemeente Hilvarenbeek - per 1 januari 1997 - waren de gemeentewapens en de bijbehorende vlaggen van de voormalige gemeenten Diessen en Hilvarenbeek in onbruik geraakt.

De Hoge Raad van Adel verleende bij Koninklijk besluit van 19 september 1997 de vereiste goedkeuring aan het gemeentewapen. Voor wat betreft de gemeentevlag kon volstaan worden met vaststelling door de gemeenteraad.

Gemeentewapen

De omschrijving is als volgt:

I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel;

II doorsneden: in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; in azuur

een ring van zilver.

Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Vlag

Voor de gemeentevlag werd gekozen voor een ontwerp bestaande uit:

3 horizontale banen, waarvan de hoogten zich verhouden als 2 : 1 : 2, in de kleurstelling blauw, wit en zwart, met daarop een gele leeuw.

[terug](#)

Wapen en vlag van de nieuwe gemeente HILVARENBEEK

De nieuwe gemeente Hilvarenbeek is tot stand gekomen per 1 januari 1997 door samenvoeging van de voormalige gemeenten Diessen en Hilvarenbeek.

Beide plaatsen hebben een specifiek, eigen verleden. Diessen is bekend uit schenkingen door Frankische grondbezitters aan Sint-Willebrord in de periode 712-780. Het uit zijn erfenis ontstane domein bleef tot in de negentiende eeuw verbonden met de abdij van Echternach (Luxemburg). Hilvarenbeek had in de Middeleeuwen een belangrijke centrum-functie op kerkelijk gebied. Omstreeks 1150 werd een kapittel verbonden aan de reeds bestaande Sint-Pieterskerk aldaar. Het dorp was tevens hoofdplaats van het gelijknamige dekenaat dat zich uitstrekte over het grootste deel van Noord-Brabant en over kleinere gebieden in de tegenwoordige provincies Antwerpen, Zeeland en Zuid-Holland. Door de machtsuitbreiding van de hertog van Brabant kwam in het eerste helft van de dertiende op wereldlijk terrein de juridische en bestuurlijke constellatie tot stand die tot 1795 onveranderd bleef. Een schepenbank omvatte de vier dorpen Hilvarenbeek, Diessen, Riel en Westelbeers. De helft het heerlijke gezag in dit gebied bleef in handen van de hertog, de andere helft was het bezit van een plaatselijke heer.¹

Het wapen van de voormalige gemeente Diessen was in 1818 verleend, dat van Hilvarenbeek pas na jarenlange discussie bij Koninklijk Besluit van 6 maart 1986.²

Op 25 juli 1996 verzocht der projectgroep 'Samenwerking en Integratie Diessen en Hilvarenbeek', die de herindeling plaatselijk voorbereide, aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen-en Vlaggenkunde om inlichtingen inzake de procedure teneinde te komen tot het vaststellen van een nieuw gemeentewapen en -vlag. Naar aanleiding van de ontvangen informatie deed de projectgroep bij schrijven van 18 november een beroep op de 'specifieke deskundigheid' van de NCWV teneinde het gemeentebestuur terzake te kunnen adviseren. Op 10 december deed laatstgenoemde commissie de projectgroep haar concept-rapport toekomen.

het gemeentewapen

Voor de nieuwe gemeente bestond de keuze uit: A. het handhaven, zij het in gewijzigde vorm, van het wapen van de voormalige gemeente, waarvan de nieuwe de naam zou dragen (Hilvarenbeek) of B. het vaststellen van een geheel nieuw wapen.

A. Bij het samenstellen van een nieuw gemeentewapen was het een pluspunt dat de figuren in het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek waren ontleend aan een scheidingszegel dat gebruikt werd van omstreeks 1331 tot omstreeks 1658. Naast een kronkelende, verticaal geplaatste figuur, kennelijk de plaatselijke beek, kwamen in het zegelveld de wapens voor van de veertiende eeuwse hertogen van Brabant, die tevens hertog van Limburg waren en van de familie van Leefdael, halfrheren van Hilvarenbeek.³ In het in 1986 naar ontwerp van wijlen F.J.C.M. van E트로 aan de toenmalige gemeente Hilvarenbeek verleende wapen waren de wapenfiguren ontleend aan het genoemde zegel dat zowel voor Hilvarenbeek als voor Diessen had gegolden. Om die reden zou het wapen van eerstgenoemde gemeente gecontinueerd kunnen worden door de nieuwe. In feite verwees in het wapenschild alleen de gaffelvormige verdeling naar de topografische situatie te Hilvarenbeek, maar niet erg duidelijk, omdat zij slechts was aangeduid door de deellijnen en als gevolg van de veelheid aan wapenfiguren niet opviel. De gaffelsnede was (omgekeerd) overgenomen van een vrij primitief wapen dat het gemeentebestuur in de negentiende en twintigste eeuw officieus had gebruikt. Dit stelde in de vorm van een gaffel de beide beekjes voor die zich nabij het dorp verenigen; een blokje tussen de armen afgebeeld, moest de parochiekerk voorstellen en het dorp symboliseren. Een negatief element vormde tevens de ingewikkeldheid van het wapen van de vroegere gemeente Hilvarenbeek uit 1986 dat in feite niet voldeed aan de eisen van een goede heraldiek. Daarin waren betrekkelijk veel figuren opgenomen: twee leeuwen, een adelaar en twee vijfbladeren. Ook de gaffelsnede werkte ongunstig voor de vormgeving van sommige figuren: zo waren beide leeuwen in het bovengedeelte van het wapen vervormd weergegeven door hun plaatsing in een langwerpig vak. Bij een verkleinde weergave kwamen ook de wapenfiguren in het driehoekige benedengedeelte minder goed tot hun recht. Een vereenvoudiging van het toenmalige wapen van Hilvarenbeek was overigens reeds in 1993 door de NCWV bepleit.⁴

Samenvoeging van de wapens van beide gemeenten zou een anachronisme opgeleverd hebben want zij dateerden uit vrij ver uiteenliggende perioden: dat van Diessen uit 1818 en dat van

Hilvarenbeek uit 1986. Overigens misten zij duidelijke lokale trekken. Het reeds overladen wapenbeeld van Hilvarenbeek, zou gecombineerd met de beker uit het wapen van Diessen, als resultaat een heraldisch monstrogram hebben opgeleverd.

B. Als alternatief stelde de NCWV aan de gemelde projectgroep voor, uit het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek alleen de Brabantse leeuw over te nemen. De in de veertiende eeuw gebruikelijk geworden toevoeging aan het hertogelijke wapen van de Limburgse leeuw werd als niet karakteristiek voor de streek beschouwd en kon in het nieuwe gemeentewapen gevoeglijk achterwege blijven. De Brabantse leeuw vormt tevens een aanvullend historisch en bindend element. Als lokale elementen zijn in het nieuwe wapen symbolen opgenomen, waarmee de oudste parochies van Diessen en Hilvarenbeek zijn vertegenwoordigd door verwijzingen naar de patroonheiligen Sint-Pieter en Sint-Willebrord. De commissie gaf er de voorkeur aan, hiertoe het schild te delen en de linkerhelft te doorsnijden. Door het opnieuw toepassen van de omgekeerde gaffelsnede zou het symbool voor één van beide componenten van de nieuwe gemeente in het schild een onderliggende positie krijgen, hetgeen als negatief ervaren zou kunnen worden. Bovendien was volgens de NCWV een simpele schildverdeling beter herkenbaar en esthetisch meer bevredigend dan de gaffelsnede. Sint-Pieter wordt doorgaans afgebeeld met twee sleutels: één van goud en één van zilver. Een ring symboliseert in het nieuwe wapen, evenals in de vroegere gemeentevlag, de Sint-Willebrordsput van Diessen. Om tot een esthetisch bevredigend geheel te geraken zijn in beide wapendelen de kleuren azuur (blauw) en zilver toegepast, die van het wapen van het Kwartier van Oisterwijk, waarvan beide dorpen tot 1795 deel uitmaakten. Het schild van het nieuwe gemeentewapen zou worden gedekt met een kroon van goud van drie bladeren en twee parels, zoals dat gebruikelijk is voor een moderne Nederlandse gemeente. Een dergelijke kroon prijkte overigens reeds op het wapen van de voormalige gemeente Hilvarenbeek.

De voorstellen, gedaan in het advies van de NCWV werden door het gemeentebestuur aan de plaatselijke heemkundekring en aan de streekarchivaris voorgelegd. Zowel de voorkeur van het nieuwe gemeentebestuur als van de geraadpleegden ging uit naar ontwerp-B; ook de raadscommissie Algemene Beleidszaken & Financiën gaf dienaangaande op 17 maart 1997 een positief advies. Er werd echter de suggestie gedaan, in de benedenhelft van het ontworpen gemeentewapen in plaats van één ring meerdere ringen of andere wapenstukken te plaatsen, teneinde daarmee alle woonkernen binnen de gemeente aan te duiden. De NCWV deelde desgevraagd mede, dat in het ontwerp-B de sleutels in de bovenhelft de gehele voormalige gemeente Hilvarenbeek representeren, de ring in de benedenhelft de gehele voormalige gemeente Diessen. Daardoor zijn alle dorpen die tot die gemeenten hebben behoord daarin vertegenwoordigd. Het *pars pro toto* (een deel vertegenwoordigt het geheel) dat terecht zoveel malen in de wapenkunde voorkomt, is ook hier toegepast. De ring staat in het ontwerp voor Sint-Willebrord als patroon van de voormalige gemeente Diessen. Meerdere ringen zouden suggereren dat alle parochies in de nieuwe gemeente die heilige als patroon zouden hebben. Het ontging de NCWV, wat de historische zin zou zijn van de overige in de vergadering van de raadscommissie voorgestelde wapenstukken (lilies, hoorns enz.). Bovendien zou het resultaat van die toevoegingen een door een veelvoud van tekens een overladen wapen zijn geweest.

De Hoge Raad van Adel deed in een prae-advies van 2 juni de mededeling, in hoofdzaak in te stemmen met ontwerp-B, doch stelde een aan zijn inzichten aangepaste omschrijving voor, die daaraan echter geen afbreuk deed.

Conform het voorstel van Burgemeester en Wethouders van 1 juli besloot de gemeenteraad op 3 juli aan de Kroon te verzoeken een wapen te verlenen conform het vermelde ontwerp-B. Bij Koninklijk Besluit van 19 september 1997 no. 97.003403 werd dit aan de nieuwe gemeente Hilvarenbeek verleend en daarin omschreven als: "Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II doorsneden: a in zilver twee afgewende schuingekruiste sleutels van azuur; b in azuur een ring van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

de gemeentevlag

Ook bij het vaststellen van een nieuwe gemeentevlag bestond de keuze uit twee ontwerpen:

A. De bestaande gemeentevlag zou bij het aannemen van het wapenontwerp A daarbij aangepast kunnen worden. De verdeling door de gaffelsnede bleef daarin Hilvarenbeek representeren. Op de witte broekingsdriehoek zou een kleinere, blauwe geplaatst kunnen worden met daarin de witte

ring als symbool van Diessen. De overgang naar het tijdperk van een nieuwe gemeente, samengesteld uit de elementen Diessen en Hilvarenbeek zou zodoende in de vlag duidelijk aangegeven zijn. De gele leeuw die in dit concept niet paste kon beter verdwijnen, mede terwille van de herkenbaarheid van de vlag.

B. Bij het aannemen van ontwerp-B paste een andere vlag. De NCWV stelde voor deze te doen bestaan uit "twee evenhoge banen van zwart en blauw, in het midden gescheiden door een smallere witte baan; over alles heen een gele leeuw." De witte baan is een aanduiding voor het zilver in de beide velden in de (heraldische) linker schildheft. Over de banen heen zou een gele leeuw worden geplaatst, mede omdat bij de vaststelling van de vlag van de vroegere gemeente Hilvarenbeek een sterke voorkeur bleek te bestaan voor het opnemen in de vlag van de Brabantse leeuw uit het wapenschild.

De Hoge Raad van Adel deelde bij schrijven van 2 juni aan het gemeentebestuur mede, in hoofdzaak in te stemmen met het ontwerp, maar beval enige wijzigingen aan, wat de positie van de leeuw ten opzichte van de vlaghoogte betrof, alsmede het formaat van deze figuur. De witte baan zou volgens de HRvA iets breder dienen te worden. De omschrijving in het raadsbesluit van 3 juli luidt dienovereenkomstig: "Drie banen, waarvan de hoogten zich verhouden als 2 : 1 : 2, blauw, wit en zwart, waarop een gele leeuw, waarvan de hoogte gelijk is aan 4/5 van de hoogte van de vlag."

geen dorpswapens en -vlaggen

De suggestie door de NCWV gedaan om dorpswapens - en vlaggen vast te stellen, is door het gemeentebestuur niet overgenomen.

(WvH)

1. J. Th. M. Melssen, 'Iets over de halve heerlijkheden Oirschot en Hilvarenbeek', Hildewaren Beke (Hilvarenbeek 1981) 15-18.
2. W.A. van Ham, Wapens en vlaggen van Noord-Brabant (Zutphen 1986) 48, 57-58 en 173; afb. op 164 en 39, 62, 98 en 176, afb. op blz. 167.
3. G.P.J. Bannenbergh, 'De schependomszegels van Hilvarenbeek', Varia Historia Brabantica I (1962) 63-84.
4. Rapport betreffende herziening van de wapens in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant (november 1993) 22-23.

BEWAARPLAATS

ARCHIEF/COLLECTIE

INV./CAT.NR.

FOTONEGATIEF
PLAATS EN NR.AFGIETSEL
PLAATS EN NR.

NR.

ARABr.

afg.

33.532

DATUM: 1349

ZEGEL VAN

Hilvarenbeek

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

MATERIAAL

KLEUR

VORM

MAAT

STAAT

BEVESTIGING

CONTRAZEGEL

BEWAARPLAATS

ARCHIEF/COLLECTIE

INV./CAT.NR.

FOTONEGATIEF
PLAATS EN NR.AFGIETSEL
PLAATS EN NR.

NR.

GA's-Hbosch

Ch.nr. 687

DATUM:

1512 dec. 10

ZEGEL VAN

Hilvarenbeek

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

MATERIAAL

KLEUR

VORM

MAAT

STAAT

BEVESTIGING

CONTRAZEGEL

SAREK

PLAATS EN NR.

PLAATS EN NR.

92.3.1-3.1

DATUM: 1533.09.26

ZEGEL VAN

miheid Hilvarenbeek

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

MATERIAAL

KLEUR

VORM

MAAT

STAAT

BEVESTIGING

CONTRAZEGEL

BEWAARPLAATS

ARCHIEF/COLLECTIE

INV./CAT.NR.

FOTONEGATIEF
PLAATS EN NR.

AFGIETSEL
PLAATS EN NR.

NR.

GA's-Bosch

zegels godsh.

DATUM: XVI

ZEGEL VAN

Hilvarenbeek

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

MATERIAAL

KLEUR

VORM

MAAT

STAAT

BEVESTIGING

CONTRAZEGE

BEWAARPLAATS	ARCHIEF/COLLECTIE	INV./CAT.NR.	FOTONEGATIEF PLAATS EN NR.	AFGIETSEL PLAATS EN NR.	NR.
ARABr	Afg.	24.104			

DATUM: 1788

ZEGEL VAN

Hilvarenbeek

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

MATERIAAL	KLEUR	VORM	MAAT	STAAT	BEVESTIGING	CONTRAZEGEL

